

1976/77:145

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

Onsdagen den 1 juni

Kl. 09.00

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

§ 1 Justerades protokollet för den 23 maj.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1976/77:152 till näringsutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:1673–1676 till socialutskottet

1976/77:1677 till civilutskottet

1976/77:1678 till näringsutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

finansutskottets betänkande 1976/77:30

skatteutskottets betänkande 1976/77:53

utrikesutskottets betänkanden 1976/77:22 och 23

utbildningsutskottets betänkande 1976/77:31

§ 5 Exportfrämjande åtgärder avseende u-länder

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1976/77:47 med anledning av propositionen 1976/77:83 om exportfrämjande åtgärder avseende u-länder jämte motioner.

I propositionen 1976/77:83 (handelsdepartementet) hade regeringen framlagt förslag rörande

svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB),

upprättande av ett aktiebolag med statligt delägarskap för export av tjänster till u-länder,

stöd till konsultföretag genom bidrag till kostnader för förinvesterings- och förprojekteringsstudier avseende projekt i u-länder,

upprättande av en handelsavdelning vid ambassaden i Caracas.

Regeringen hade föreslagit att riksdagen skulle

1. bemyndiga regeringen att sluta avtal med Interamerikanska utvecklingsbanken om svenskt medlemskap och att därvid göra åtaganden i fråga om garantikapital,

2. bemyndiga regeringen att teckna aktier inom ramen av 5 000 000 kr. i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder.

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Vidare framlades förslag om vissa anslag under elfte huvudtiteln på driftbudgeten för budgetåret 1977/78. Under angivna punkter hade förslagits:

B 2. Handelssekreterare

att riksdagen till Handelssekreterare för budgetåret 1977/78 utöver i propositionen 1976/77:100 (bil. 14 s. 29) föreslaget reservationsanslag anvisade ytterligare 900 000 kr.

B 3. Exportfrämjande åtgärder

att riksdagen till Exportfrämjande åtgärder för budgetåret 1977/78 utöver i propositionen 1976/77:100 (bil. 14 s. 31) föreslaget reservationsanslag anvisade ytterligare 2 100 000 kr.

B 7. Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken

att riksdagen till Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen 1976/77:83 väckta motionerna

1976/77:1463 av herr Gahrton (fp) och fru Bernström (fp), vari hemställdes

1. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag om bemyndigande att sluta avtal med IDB om svenskt medlemskap och därvid göra åtaganden i fråga om garantikapital,
2. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag att till Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.,

1976/77:1488 av herrar Hagel (–) och Lövenborg (–), vari hemställdes att riksdagen skulle avslå regeringens förslag i propositionen 1976/77:83 om att förhandla och ingå avtal om medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB),

1976/77:1489 av herr Palme m. fl. (s) vari hemställdes

1. att riksdagen skulle avslå regeringens begäran om bemyndigande att sluta avtal med Interamerikanska utvecklingsbanken om svenskt medlemskap och därvid göra åtaganden i fråga om garantikapital,
2. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag att till bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.,
3. att riksdagen hos regeringen begärde ett preciserat förslag om inrättandet av ett helstatligt aktiebolag för export av utbildningstjänster till u-länder,
4. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag om bemyndigande att teckna aktier i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder, och

1976/77:1490 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställdt

1. att riksdagen skulle avslå förslaget att regeringen skulle bemyndigas sluta avtal med Interamerikanska utvecklingsbanken om svenskt medlemskap och därvid göra åtaganden om garantikapital,

2. att riksdagen skulle avslå förslaget att regeringen skulle bemyndigas att teckna aktier inom ramen av 5 000 000 kr. i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder.

Utskottet hemställde

1. beträffande svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:83 i ifrågasvarande del och med avslag på motionen 1976/77:1463, motionen 1976/77:1488, motionen 1976/77:1489 yrkandena 1 och 2 samt motionen 1976/77:1490 yrkandet 1 skulle

a) bemyndiga regeringen att sluta avtal med Interamerikanska utvecklingsbanken om svenskt medlemskap och att därvid göra åtaganden i fråga om garantikapital,

b) till Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1977/78 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.,

2. beträffande aktiebolag för export av tjänster till u-länder att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:83 i ifrågasvarande del och med avslag på motionen 1976/77:1489 yrkandena 3 och 4 och motionen 1976/77:1490 yrkandet 2 bemyndigade regeringen att inom ramen av 5 000 000 kr. teckna aktier i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder,

3. beträffande propositionen i övrigt att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:83 i ifrågasvarande delar skulle

a) till Handelssekreterare för budgetåret 1977/78 under elfte huvudtiteln utöver tidigare förslaget reservationsanslag (prop. 1976/77:100 bil. 14 s. 29, NU 1976/77:44 s. 2) anvisa ytterligare 900 000 kr.,

b) till Exportfrämjande åtgärder för budgetåret 1977/78 under elfte huvudtiteln utöver tidigare förslaget reservationsanslag (prop. 1976/77:100 bil. 14 s. 31, NU 1976/77:44 s. 2) anvisa ytterligare 2 100 000 kr.

Följande två reservationer hade avgivits av herrar Svanberg, Bengtsson i Landskrona och Blomkvist, fru Hansson samt herrar Högström, Pettersson i Lund och Jonsson i Husum (samtliga s):

1. beträffande svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1463, motionen 1976/77:1488, motionen 1976/77:1489 yrkandena 1 och 2 samt motionen 1976/77:1490 yrkandet 1 skulle avslå propositionen 1976/77:83 såvitt den avsåg

a) bemyndigande för regeringen att sluta avtal med Interamerikanska

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

utvecklingsbanken om svenskt medlemskap och därvid göra åtaganden i fråga om garantikapital,

b) anslag för bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken,

2. beträffande aktiebolag för export av tjänster till u-länder, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1976/77:1489 yrkandet 4 och motionen 1976/77:1490 yrkandet 2 avslå propositionen 1976/77:83 såvitt den avsåg bemyndigande för regeringen att teckna aktier i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder,

b) med bifall till motionen 1976/77:1489 yrkandet 3 hos regeringen begära ett preciserat förslag om inrättande av ett helstatligt aktiebolag för export av utbildningstjänster till u-länder.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag vill som inledning här peka på några fakta som jag tror vi alla kan vara överens om.

För det första måste Sverige kraftigt öka sin export om vi vill återställa balansen i våra utrikesbetalningar och komma ifrån behovet av upplåning utomlands, så att vi på nytt skall kunna ha handlingsfrihet gentemot u-landet.

För det andra ligger en del av möjligheterna att öka vår export just i en ökad handel med u-länderna. Våra åtgärder för exportfrämjande verksamhet bör därför rikta sig också till u-länderna, som våra exportfrämjande organ tidigare visat alltför ringa intresse för.

Jag vill därför uttala min uppskattning av regeringens åtgärd att lägga en proposition i detta ärende. Men tyvärr kan min uppskattning inte sträcka sig längre än så. De flesta av de åtgärder som föreslås är så utformade att de bör avslås av riksdagen.

När man gav sig på uppgiften att utforma ett förslag till statliga stödåtgärder för export till u-länderna, hade det varit naturligt att först göra en bred analys av problemen på området. Vilka problem möter den svenska industrin vid ökad export till u-länderna? Vilka industrier kommer i första hand att beröras? Vilka synpunkter har u-länderna på sin import från Sverige och andra i-länder? Hur måste vår export vara sammansatt för att passa dem? Vilken är vår målsättning när det gäller dessa exportåtgärder? Hur skall vi vidareutveckla verksamheten i u-länderna så att den blir till gagn såväl för dem som för oss? Osv.

I propositionen finns ingen sådan analys. I stället tycks regeringen ha gripit några möjliga åtgärder ur högen utan närmare analys och lagt dem till grund för en proposition. Denna regeringens brist på helhetssyn och ansvarstagande gör att bedömningen av propositionen måste bli negativ.

Sveriges export till u-länderna har vuxit mycket snabbt under senare år. Den uppgick år 1976 till nära 11 miljarder kronor eller 13,3 % av

vår totala export. Denna export till u-länderna har ökat mycket snabbare än vår övriga export. Speciellt gäller det exporten till OPEC-länderna. När regeringen i sina ekonomiska propositioner talar om att vi tappat marknadsandelar, gäller det inte u-länderna. Där har vi i stället väsentligt ökat våra marknadsandelar under senare år.

I föreliggande proposition föreslås nu flera olika åtgärder för främjande av exporten till u-länderna, och jag avser att kommentera dessa åtgärder var för sig.

För exportföretagen, och självklart framför allt de mindre företagen med ringa erfarenhet av exportaffärer, är det synnerligen värdefullt att få sakkunnig hjälp av vår utrikesrepresentation i vederbörande land. Vad gäller personalen vid våra beskickningar och våra handelssekreterarkontor, är det inte bara antalet personer som är avgörande, utan sakkunskapen och utbildningen för uppgiften liksom den personliga lämpligheten spelar en stor roll. De förslag till organisation och utbildningsverksamhet som skisseras i propositionen har vi ingenting att invända emot. Det praktiska förslaget på det här området, att ett anslag på 900 000 kr. skall ställas till förfogande, bl. a. för upprättande av en handelsavdelning vid ambassaden i Caracas tillstyrks enhälligt av utskottet.

Förslaget om stöd till förinvesterings- och projektstudier är inte heller kontroversiellt. Frågan om samarbetsavtal med u-länder och s. k. tri-lateralt samarbete, som antyds i propositionen, måste preciseras bättre för att ett ställningstagande skall kunna göras.

När det gäller propositionens huvudförslag, nämligen medlemskapet i Interamerikanska utvecklingsbanken och bildandet av ett bolag för export av utbildningstjänster, yrkar vi från socialdemokratiskt håll avslag. Vi kan inte biträda dessa förslag såsom de är utformade i propositionen.

Interamerikanska utvecklingsbanken, IDB, skapades år 1959 och har enligt stadgarna till uppgift att bidra till en ökad ekonomisk utveckling i de latinamerikanska länderna. Medlemmar var från början 22 latinamerikanska länder jämte USA och Canada. Banken domineras av USA, dels på grund av landets dominerande bidragsgivning till banken, dels på grund av rådande rösträttsbestämmelser i banken, genom vilka USA i vissa frågor har vetorätt.

Genom en ändring i bestämmelserna för medlemskap öppnas nu möjligheter för länder utanför regionen att söka medlemskap i banken. Bl. a. har ett flertal europeiska länder redan sökt och erhållit medlemskap eller förhandlar om medlemskap. Regeringen föreslår nu att Sverige skall ansluta sig till dessa länder och inge en ansökan om medlemskap i banken. De skäl som anförs för detta är främst den stora betydelse som en sådan anslutning påstås få för den svenska exporten till Latinamerika. Man hänvisar till att Latinamerika är en snabbt växande marknad, som samtidigt är en traditionellt viktig exportmarknad för vårt land. Fördelarna med ett medlemskap i banken anges bli mycket stora för de svenska exportföretagen.

Vi reserverar vill inte förneka att vissa exportfördelar måhända kan

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

vinnas genom en anslutning, men nackdelarna med en sådan anslutning är så stora att de vida överväger fördelarna. Jag vill söka sammanfatta skälen för vårt ställningstagande i några punkter.

1. I propositionen framhålls att förslaget om anslutning till IDB inte skall ses ur biståndspolitisk eller utrikespolitisk synpunkt, utan endast ur exportsynpunkt. Naturligtvis kan ingen skarp gräns dras mellan utrikes- och biståndspolitik å ena sidan och handelspolitik å den andra. U-länderna torde ha särskilt svårt att förstå en sådan uppdelning. Ingen kan bestrida att IDB på ett uppseendeväckande sätt stött projekt, främst i de rikare länderna i Latinamerika – projekt som de fattiga varit ute-stängda från möjligheten att tillgodogöra sig fördelarna av. Ett sådant handlande som det banken har visat får en att förstå den amerikanske senator som om vissa multilaterala former av u-hjälp använder uttrycket att den innebär "att beskatta fattiga i rika länder för att hjälpa rika i fattiga länder". Att banken också använts i maktpolitiska strävanden framgår av att Chile under Allende aldrig fick några lån från banken, liksom också att Cuba är uteslutet från medlemskap.

Vi finner det därför olämpligt att stödja denna bank. Sverige måste naturligtvis ha handelsförbindelser med många länder som har en annan inställning till demokrati och samhällsreformering än vad vi har, men här gäller det inte bara handel, utan här gäller det att delta med bidrag till projekt vilkas inriktning vi kanske finner orättfärdig. Men den förändring av bankens regler i protektionistisk riktning som nu förebådas kan inte motivera ett positivt ställningstagande till IDB.

2. I propositionen sägs att ett deltagande i IDB skulle ge oss en goodwill även utanför de projekt som stöds av banken. På så sätt skulle en anslutning till IDB bli av än större betydelse. Detta uttalande är ytterst egendomligt. Tvärtom måste vi löpa risk för att i många fall framstå i tvivelaktig dager i u-länderna om vi anslöte oss till denna bank, som domineras av stormakts- och kapitalintressen. Våra snabba erövringar av marknadsandelar i u-länderna torde få tillskrivas vårt goda anseende som neutral stat, utanför alla stormakts- och blockintressen. Risk finns således för att vi skulle fördärva den goodwill vi i dag har om vi gick med i IDB.

3. Beslutanderätten i banken regleras av ytterst ovanliga regler. Sålunda har USA vetorätt i speciella fonden, som just lämnar lån på s. k. mjuka villkor till vissa stöd- och utvecklingsinsatser. Sverige skulle alltså bidra med medel till en verksamhet över vilken vi inte har ett enskilt bestämmanderätt.

När det gäller andra beslut i banken kommer s. k. block voting att tillämpas. Det innebär att Sverige tillsammans med sju eller åtta andra länder skulle få *en röst*. Vilka dessa länder blir som vi skall dela en röst med kan inte anges i propositionen, sägs det. Tala sedan om svenskt inflytande!

Det är därför med största häpnad man läser ett uttalande i pressen från 14 centerriksdagsmän i frågan. Man säger att man varit ytterst tvek-

sam till att stödja en anslutning till IDB men att man nu kan göra det efter de starka uttalanden som görs i utskottsmajoritetens skrivning. Jag kan inte förstå annat än att nyckelmeningen skall vara denna: "Som medlem i IDB måste Sverige aktivt verka för förändringar av bankens institutionella former och utlåningspolitik i sådan riktning att strävandena till social och ekonomisk utveckling och ökad demokrati i Latinamerika får stöd från banken." Om så inte sker, säger man, skall man ompröva medlemskapet.

Ja, det är inte illa rutet. Med hjälp av en åttondels röst – märk väl det! – skall centern reformera världskapitalismen. Biskop Brask har tydligen i vår historia alldeles oförtjänt fått skylta som hyckleriets och vankelemodets mästare. Han är rena klåparen jämfört med de här 14 centerpartisterna.

De centerriksdagsmän och andra tillskyndare till dagens beslut som jag här talar om får i pingstdagens DN en lektion av en sydamerikansk ekonom. Han visar vad som hänt de sista sex månaderna, då det enligt propositionen och dessa centerriksdagsmän skett en positiv ändring i IDB:s policy. Han anför att av fondens utlåning på 900 miljoner under tiden november 1976–april 1977 gick 49 % till Argentina, Brasilien och Mexico, alltså de tre rikaste länderna inom området. Under samma tid fick de tio fattigaste länderna i Sydamerika 36 % av utlåningen. De sex "blodigaste fascistregimerna", för att citera skribentens uttryckssätt, fick 46 % av den totala utlåningen. Detta tycks vara vad borgerligheten, centern inbegripen, kallar för "radikala förändringar i bankens utlåningspraxis". Kommentarer är överflödiga. Det tror jag kan göras av centerns väljare.

4. I propositionen anholder regeringen om ett anslag på 6 milj. kr. för att täcka kostnaderna för anslutningen till IDB under budgetåret 1977/78. Grunden för detta anslagsberäkning ter sig synnerligen tvivelaktig. Vilka de årliga kostnaderna framöver blir kan inte anges. De kommer att fastställas genom förhandlingar. Genom vissa skattningar och jämförelser kommer man dock fram till att Sverige endast skulle behöva inbetala ca 45 milj. kr. som kapitalinsats, medan resten skulle utgöras av garantiförbindelser. Flera av remissinstanserna framhåller att kostnaderna i stället torde bli ca 20 à 30 milj. kr. per år. De försök till förenklad skrivning som görs i propositionen och som visar att de verkliga utgifterna torde bli en ränteförlust på 5 milj. kr. per år kan inte godtas, eftersom underlaget är fel. Likaså är det belopp som nu begärs, 6 milj. kr. för nästa budgetår, klart otillräckligt.

5. Om handelsministerns beräkningar av kostnaderna för medlemskapet i IDB är alltför låga, så är i stället förväntningarna på fördelar med anslutningen så mycket mer överdrivna. Departementschefen hänvisar till vissa beräkningar av Industriförbundet. Dessa beräkningar anger att enbart ASEA utestängts från att lämna anbud på projekt till över 2 miljarder under 1976 på grund av att Sverige inte varit medlem i IDB. I Industriförbundets yttrande anges summan 339 miljoner under 1976 som

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

ett belopp ASEA inte kunnat lämna anbud på. För flera andra större industrier anges samma förhållande.

Till detta är väl endast att säga att möjligheten att lämna anbud ju inte är samma sak som erhållna order. Tillgänglig statistik visar att vid upphandling hittills för IDB-projekt leveranserna till 67 % har gått till Nord- och Sydamerika. Leveranserna från andra medlemsländer har varit små. Föreställningen om Sveriges enorma möjligheter till export genom medlemskap i IDB är orealistisk. När man talar om leveranser från Sverige, talar man inte om hur stor del av dem som först importerats eller kommer att levereras från dotterbolagen utomlands. Påverkan på systerstaterna i Sverige skulle bli tämligen marginell vid en anslutning.

Flera av remissinstanserna pekar på att kostnaderna måhända skulle bli nästan lika stora som exportinkomsterna vid affärer med IDB, låt vara att det är olika parter som betalar. Tittar man på relationerna mellan kostnader och exportinkomster för ett antal länder som redan anslutit sig, så finner man att t. ex. Belgien hittills för en avgift på 25 milj. kr. fått en export till olika projekt inom IDB på 8 milj. kr. Kostnaderna för medlemskap i IDB kan ju ses som en avgift – finansierad med skattemedel – för att få exportera till latinamerikanska länder. Ser man det så, kan man konstatera att Västtyskland subventionerat sin export i detta sammanhang till 70 % och Italien till 90 %. Det finns således anledning frukta att en anslutning till IDB kan bli en dålig affär, även rent affärsmässigt.

6. Skall Sverige stödja exporten till u-länderna med 20–30 milj. kr. per år, så bör dessa pengar kunna användas på ett bättre sätt. I de olika yttrandena över departementspromemorian, som propositionen bygger på, pekas på ett antal andra områden där en eventuell statlig exporthjälp skulle vara till nytta och ge betydligt bättre utdelning. Vore det inte rimligt att regeringen prövade dessa uppslag?

Det kan också tilläggas att det endast är några få mycket stora företag i vårt land som skulle få nytta av en anslutning. Våra mindre och medelstora företag skulle inte kunna utnyttja exportmöjligheterna till IDB-området i någon nämnvärd grad. Vi reserverar oss anser att det vore betydligt vettigare att satsa de pengar vi anser oss ha råd med för exportstöd, på andra åtgärder till gagn för vår industri, vår betalningsbalans och inte minst för vår sysselsättning.

Den andra huvudpunkten i propositionen är förslaget att riksdagen skall ställa 5 milj. kr. till regeringens förfogande för att ge aktieteckning i ett bolag för export av tjänster till u-länderna. Bolagets uppgift skulle enligt propositionen vara att på affärsmässiga grunder ställa svensk kompetens och kapacitet till förfogande för u-länderna. Verksamheten föreslås på sikt kunna omfatta hela tjänstesektorn, men skulle till en början vara riktad mot utbildningsområdet. Arbetsuppgifterna skulle bestå i att samordna och leda insatser inom bolagets verksamhetsområde, att rekrytera personal för tjänstgöring utomlands, att tillhandahålla konsulttjänster åt svenska företag i utbildningsfrågor i samband med industriprojekt, att

organisera utbildning i Sverige samt att förmedla kontakter av olika slag. Det är alltså fråga om ett konsultbolag med förmedlingsfunktioner. Bolaget förutsätts få ett aktiekapital på 10 milj. kr., varav staten skulle satsa 50 %.

Vi från socialdemokratiskt håll anser också att ett organ för export till u-länder av utbildningstjänster bör inrättas. Vad som föreslås i propositionen finner vi dock vara så konturlöst att vi inte kan godta det. I propositionen föreslås att bolaget skall få ett aktiekapital på 10 milj. kr., men någon som helst upplysning om hur man kommit fram till detta kapitalbehov lämnas inte. Inte sägs heller något om vilka de övriga aktieägarna skall bli. Man säger endast att detta bör närmare undersökas av exportrådet i nära samråd med näringslivets organisationer och statliga myndigheter.

I propositionen sägs inte heller något om företagets principer för projektval, samverkansformer med biståndsorgan, organisation och finansiering. Vi reserverar oss för det egendomliga att departementet presenterar ett så konturlöst projekt för riksdagen, varför vi yrkar avslag på förslaget. Regeringen bör återkomma med förslaget till riksdagen när man klarlagt de här frågorna bättre. Man bör då överväga att göra företaget helstatligt. Eftersom det sägs att bolaget skall bli ett konsultföretag, bör verksamheten inte sammankopplas med leverantörsintressen. Det torde inte möta några större svårigheter att ändå kunna engagera näringslivets expertis på området.

Herr talman! Jag vill så konstatera att flera av förslagen i propositionen har en sådan karaktär att de är oförenliga med vår syn på behovet och utformningen av ett stöd till u-landsexporten. Vi reserverar oss för att förslagen inte skulle gagna vårt lands framtida exportansträngningar på dessa marknader eller vara uttryck för vårt engagemang för u-länderna. Jag yrkar därför bifall till reservationerna 1 och 2 i föreliggande utskotts-betänkande.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill först kommentera herr Svanbergs kritik mot regeringsförslaget om inrättande av ett halvstatligt bolag för export av utbildningstjänster. Herr Svanberg vill i stället ha ett helstatligt bolag. Den socialdemokratiska partikongressen 1975 krävde att den svenska läromedelsmarknaden i dess helhet skulle socialiseras. Sådana tankar stoppades som bekant den 19 september i fjol. Nu nöjer man sig tydligen med att vilja förstatliga formerna för exporten.

När det socialdemokratiska partiet beslöt om läromedelssocialisering hade just den största exportordern beträffande läromedel och utbildningstjänster till ett u-land expedierats. Det var Cuba som via den svenska staten fick läromedel, producerade av ett privat bolag. Inte är det väl då, herr Svanberg, så orimligt att de privatföretag som är de enda som har en omfattande erfarenhet av u-landsexport av utbildningstjänster också är med i ett företag som skall exportera sådana tjänster?

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr talman! Så gott som alla latinamerikanska länder styrs i dag av militärjuntor, ofta i allians med en liten överklass och utländska storbolag. Latinamerika har fått se hur i land efter land friheten kränkts.

Diktaturer kan inte graderas. Frihetsinskränkningar, förföljelser och kränkningar av mänskliga rättigheter är alltid lika vidriga. Därför får vi inte slappas ett ögonblick i våra protester mot ofrihet och förtryck över hela världen.

Men de metoder vi väljer för att nå frihet skall vara kloka och väl anpassade till målet. För att ta ett väldigt klart och tydligt exempel: Om vi bojkottade Sovjetunionen, skulle effekten för de oppositionella bli klart negativ. Färre människor skulle kunna resa till Sovjet, färre skulle kunna ta med sig budskap ut. Möjligheterna till insyn och information skulle bli mindre.

Det här resonemanget gäller för nästan alla diktaturer. Ökade kontakter och snabbare ekonomisk utveckling minskar förtryckarnas möjligheter. Ett land som ständigt besöks av affärsmän, kulturarbetare och turister kan inte i längden stänga ute sina egna medborgare från information.

Undantaget från detta är Sydafrika. Där vädjar befolkningens organisationer till omvärlden om sanktioner, där är utlandshandeln en direkt förutsättning för förtrycket och där hjälper svenska företag till att administrera raspolitiken. Jag tror att vi i riksdagen nu äntligen blivit överens om detta: Sydafrika skall isoleras. I övrigt vill vi ha fri handel. Det gynnar också frihetens sak.

Också socialdemokraterna här i riksdagen vill ha handel med Latinamerika, och mot den bakgrunden är det tämligen märkligt att man motsätter sig medlemskap i IDB. Socialdemokraterna vill ha handel, t. o. m. ökad handel med Latinamerika, men motsätter sig att vi genom att gå med i IDB får den handeln.

Den diskussion som förs från socialdemokraternas sida har två nivåer. Först säger man att det är för dyrt att vara med i IDB. Sedan säger man att oavsett priset bör vi av utrikespolitiska skäl inte vara med.

Låt oss titta på skälen ett och ett – först priset. Det är naturligtvis trevligt att Ingvar Svanberg visar omsorg om statsfinanserna, även om jag kanske är litet paff över att just den person som förespråkar att ytterligare miljoner skall slängas efter miljarden in i Stålverk 80 tycker att de 6 eller något flera miljonerna för att främja export till Latinamerika är för dyrt.

Men den här sifferexercisen, som man ägnar sig åt i proposition och motioner, får ett lätt teoretiskt drag över sig. Låt mig säga så här: Svenska exportföretag har bättre förutsättningar att bedöma sina exportmöjligheter än vad organisationer och stat har. Företagen är ofta dåliga på sociala och utrikespolitiska aspekter, men på sina egna exportmöjligheter är de faktiskt experter. Fem svenska storföretag har noga studerat möjligheterna att få del av projekt som delfinansierats av IDB och funnit att de skulle kunna kamma hem affärer på ca 450 milj. kr. Genom att vi inte är med i IDB utesluts enbart ASEA från att vara med och bjuda

på projekt om ca 1 800 milj. kr. årligen.

Visst bygger alla uppgifter om tänkbar export på uppskattningar och antaganden, och det sägs också i utskottsbetänkandet. Men det enda vi med säkerhet vet är att en anslutning till IDB ger Sverige långt bättre möjligheter att sälja på Latinamerika än om vi står utanför.

Även om det står klart att ett svenskt medlemskap i IDB får positiva effekter på export och sysselsättning i Sverige kan starka utrikespolitiska skäl ändå tala emot ett medlemskap – det är ju fullt möjligt. Socialdemokraterna har rätt i ganska mycket av sin kritik av IDB:s utlåningspolitik. Få har också sagt emot dem. Men kritiken bär inte som skäl för ett nej till IDB.

Visst lånar IDB ut för stor andel till de rikare u-länderna, men från svensk sida har vi ju i och för sig ingenting emot att också något mindre fattiga u-länder får stöd. Hade vi det skulle Sverige lämna såväl FN:s UNDP som IDA. Nej, vad vi från svensk sida säger är att våra egna, bilaterala biståndsmedel skall prioriteras på ett annat sätt. Det är alltså ingen invändning mot ett IDB-medlemskap.

Men skulle vi vara överens om att IDB lånar sig och att ett medlemskap inte strider mot svensk biståndspolitik kan vi ändå vilja stanna utanför IDB i solidaritet med en stark u-landsopinion. Men någon sådan u-landsopinion finns inte! Eller kan herr Svanberg säga ett enda land som uppmanar Sverige att stå utanför IDB?

Då säger socialdemokraterna att vi bör stanna utanför IDB därför att USA har så stort inflytande i banken. Visst har USA orimligt många röster i IDB. Men socialdemokraterna säger ju ja till ett svenskt medlemskap i den asiatiska banken. Tillämpar vi den bankens rösträttssystem ungefärligen på IDB skulle USA:s inflytande visserligen minska men röstmajoriteten läggas på de sex blodigaste fascistdiktaturerna i Latinamerika – på Argentina, Paraguay, Uruguay, Brasilien, Bolivia och Chile.

Vi accepterar från majoritetens sida att gå in i en institution där USA har alltför stort inflytande. Men vi säger att om någonting förändrar den aktuella bilden av IDB, t. ex. att USA på nytt missbrukar sitt inflytande – då skall Sverige lämna IDB. Socialdemokraterna argumenterar i stället för ett rösträttssystem som skulle ge fascisterna makten i IDB.

Herr talman! Även om vi skulle vara överens om att IDB lånar sig, att medlemskap inte strider mot svensk utrikespolitik och att det inte finns någon u-landsopinion mot ett svenskt IDB-inträde kan vi ändå av rent moraliska skäl välja att avstå – IDB ger otvivelaktigt lån till en rad fascistdiktaturer. Låt mig då peka på en sak:

När den nuvarande regeringen tillträdde hade Sverige utestående exportkreditgarantiförbindelser till Latinamerika på 1 418 milj. kr. Av dessa fanns dessutom 23 milj. kr. utestående till Pinochets Chile i s. k. u-garantier, som delvis finansieras med biståndsmedel. Jag vill därför till sist fråga herr Svanberg: Vad är det för moralisk skillnad mellan att, som den här regeringen vill, av kommersiella skäl gå med i IDB eller att, som den förra regeringen, garantera svenska företags handel med Latinamerika med miljardbelopp?

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en något egendomlig motivering herr Wästberg i Stockholm använder för att försvara det föreslagna bolaget för export av utbildningstjänster. I princip behöver han inte försvara själva tillkomsten av det – den stöder vi också. Det är utformningen som vi är oense om.

Herr Wästberg talar om förstatligandet av läromedel och säger att eftersom vi gjort en stor affär med Cuba på läromedelsområdet vore det lämpligt att läromedelsföretagen är med i bolaget. Jag har aldrig föreslagit att staten skall producera de varor som bolaget i fråga skulle förmedla. Jag tar inte upp frågan hur de skall tillverkas här i landet. Men nog är det en egendomlig koppling att säga att si och så mycket produceras av läromedelsproducenter; alltså bör läromedelsproducenterna vara med i bolaget. Kan man inte tänka sig ett statligt bolag där dessa läromedelsproducenter är konsulter för vissa delar av verksamheten men inte har avgörande inflytande över den – detta för att inte väcka onödig missnöjsksamhet hos de länder som skall ta emot tjänsterna?

Herr Wästberg sade: Det är klart att förtryck inte kan graderas. Men då gäller det väl att vidta åtgärder som är kloka! Om vi skulle införa en blockad mot Sovjet, sade herr Wästberg, skulle förhållandena bli sämre för de människor där som i dag är förtryckta. Men vem i Herrans namn har föreslagit en blockad mot Latinamerika i detta sammanhang? Vi har föreslagit att Sverige inte skall gå med i en bank som ger bidrag till vissa stater för åtgärder som vi anser vara helt galna. Att vi skall ha en normal handel med Sydamerika har ingen människa ifrågasatt.

Herr Wästberg sade att det är två skäl som får socialdemokraterna att ställa sig utanför. Det ena är priset. Ja, självfallet måste man tala också om det. Regeringens enda skäl för att gå med i IDB är ju att det skulle vara en lysande affär för Sverige att vara med. Regeringen har inte sagt att det utrikespolitiskt skulle vara särskilt vettigt, och det uppskattar jag den ändå för.

Herr Wästberg sade att det är en person som vill slänga nya miljoner i Stålverk 80 som föreslår att vi inte skall satsa flera miljoner här. Jag tror, herr Wästberg, att vi skall diskutera Stålverk 80 i annat sammanhang. Jag är inte helt övertygad om herr Wästbergs kompetens och ohyggliga insikter på det området.

Man tror att vi genom att gå med i IDB skall få 15-dubblade möjligheter att exportera till Latinamerika – det är vad man begär. Vidare säger man att vi skall gå med i IDB nu, men blir inte bestämmelserna bättre skall vi gå ur. Men varför i Herrans namn handla på det sättet? Stå då hellre utanför och säg: När det blir bättre skall vi gå med. Men i stället säger man: Vi går med nu när det är dåligt, och blir det inte bättre går vi ur. Det är ju att inte veta vad man vill.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller det halvstatliga bolag för export av utbildningstjänster som föreslås av regeringen och som herr Svanberg vill ha helstatligt var min enkla synpunkt bara följande: När det nu är så att exporten sköts av privata företag och att u-landsexporten skötes av privata företag t. o. m. under en regering som började förespråka en socialisering av läromedelsmarknaden, är det väl ändå sakligt rimligt att de enda som har erfarenhet av en sådan export också är med i det bolag som skall sköta exporten.

Ingen har föreslagit en blockad av Latinamerika, säger herr Svanberg. Nej, precis! Vi är överens om att Sverige bör ha handel, t. o. m. ökad handel, med Latinamerika. Det är mot den bakgrunden som det är märkligt att socialdemokraterna väljer att lägga stenar i vägen för den handeln.

Jag tillhörde personligen dem som inledningsvis, av bistånds- och utrikespolitiska skäl, kände sig ganska tveksamma till IDB. Genom att sätta mig in i den här frågan med viss noggrannhet har jag blivit alltmer övertygad om att socialdemokraterna är ute i ogjort väder. Jag blir det än mer när jag märker att herr Svanberg inte svarar på mina två centrala frågor: Finns det ett enda u-land som har begärt att Sverige skall stå utanför IDB? Det är den ena frågan. Den andra är: På vad sätt skulle det vara mera moraliskt och anständigt att som den förra regeringen vara med om exportkreditgarantier till Latinamerika och särskilda u-garantier till Pinochets Chile på miljard- resp. miljonbelopp än att gå med i IDB?

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara kommentera det herr Wästberg säger beträffande det helstatliga bolaget, att det är konstigt att vi inte vill ha ett privat bolag när privata bolag exporterar läromedel. Mitt förslag innebär inte att vi skall förstatliga det svenska näringslivet därför att vi skall ha ett helstatligt bolag för export av tjänster. Rör inte ihop sakerna så till den milda grad, herr Wästberg, att ni inte hittar ut ur det hela själv!

Sedan till talet om att eftersom vi handlar med Latinamerika, varför kan vi inte vara med i IDB? En sak är att bedriva normal handel, en annan är att gå med i ett organ som även innebär att vi är med och prioriterar vissa åtgärder, att vi är med och stöder åtgärder som vi inte kan rättfärdiga. Vi kan handla med många människor, men vi kan inte ta på oss det moraliska ansvaret för allt vad de länderna gör. Det gör vi i det projekt som IDB stöder om vi går med i IDB.

Herr Wästberg frågar om vi har hört protester eller uppmaningar från något enda u-land att vi skall stanna utanför IDB. Herr Wästberg! Hur lätt vore det för oppositionen i Chile, Argentina, Brasilien osv. – jag kan räkna upp många länder i Sydamerika – att säga att vi inte skall gå med i IDB för att hjälpa dem? Dess företrädare sitter i dag i fängelse eller lever underjordiskt. Det vet herr Wästberg och därför tycker jag

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

att det är oanständigt att komma med klyschan att u-länderna inte har sagt att vi inte skall vara med. De som skulle säga det saknar i många av dessa länder möjlighet att yttra sig.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Svanberg och hans partivänner besöker den socialdemokratiska internationalen sammanträffar man med hela raden av partier och partivänner som alla har varit med att besluta om att gå med i IDB. Det kan ändå finnas starka skäl att av solidaritet med u-länderna låta bli att gå med i IDB, men då skall man lyssna på u-länderna själva. Det finns demokratiska länder i Latinamerika. De uppmanar oss inte att vara utanför IDB. Det finns de som står mycket längre fram och som är långt mer utsatta i en antiimperialistisk kamp än vad det svenska socialdemokratiska partiet är. Uppmanar de oss att inte vara med i IDB? Nej, icke ett ljud från dessa länder. Det är en enig u-landspolitik att denna typ av regionala utvecklingsbanker är någonting som u-länderna önskar.

Det är därför jag vill att herr Svanberg skall nämna ett enda u-land som uppmanar oss att inte vara med i IDB. Detta är en fullt anständig fråga i ett läge då man säger att det är av solidaritetsskäl med u-länderna som vi inte skall vara med i IDB. Ja, men då måste väl något u-land också tycka så.

Jag har fortfarande inte fått svar på frågan: På vad sätt är det mer anständigt att ge u-garantier till export till Pinochets Chile än att gå med i IDB? Var finns graderna i detta?

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det finns en vildvuxen flora av internationella organ och institutioner. Många har blivit självklara delar av ett praktiskt internationellt samarbete. Många existerar tydligen i huvudsak för att försörja sin egen byråkrati. Många för en lindrigt sagt diskutabel verksamhet.

Det kan tyckas vara föga av en sensation att nu ytterligare ett sådant organ presenterar sig för svensk allmänhet: den interamerikanska utvecklingsbanken.

Men utvecklingen i världen, dess bittra sociala konflikter, dess alltmer orimliga följder har förvandlat ställningstagandet till IDB till ett slags politisk och moralisk korsväg. Det har blivit till en frontalkollision mellan två värdesystem, mellan två oförenliga kulturtraditioner.

När England först seglade upp som ledande kommersiell nation under 1600- och 1700-talen var det på en basis av socker, bomull och slavar. Det som gynnade handeln var Gudi behagligt. Slaveriet gynnade handeln. Den enskilda äganderätten var helig. Den som hade pengar att köpa slavar hade därför också den oinskränkta rätten att förfoga över sin egen dom.

Men hos den borgerliga människa som trädde fram ur feodalismens dunkel föddes också en frigjord individs oundvikliga frågor. "Skall jag

taga vara på min broder?" Har jag förpliktelse mot mina likar? Vad är människan och vad har hon för värde?

Och ur 1700-talets borgerliga revolutioner föddes naturrättens föreställningar om en grundläggande mänsklig värdighet, inför vilken också pengarnas makt hade att göra halt. Driven av de borgerliga humanisternas samvete avskaffade krämarnationen England slaveriet.

Med industrialiseringen följde en enorm materiell kraftutveckling i ett fåtal starka nationer. Hos deras ledande klass växte föreställningen om deras civilisatoriska överlägsenhet, om deras rätt att underkua länder och folk i andra världsdelar, om deras rätt att med maktspråk avgöra vem av dem som skulle besitta Elsass-Lothringens gruvor, Ukrainas spannmålsfält eller handelsprivilegierna på Kinas hamnar. Och de drev folken ut i de väldigaste imperialistiska krig som världen hade skådat.

Men hos den uppstigande arbetarklassen skapade klasskänslan, upplysningen och vetenskapen en annan föreställning – en föreställning att proletären på andra sidan gränsen var en närmare bundsförvant än finansbaronen i det egna landet, en tanke att människor inte borde offras för de enskilda regimernas jakt efter marknader och territorier. Det personliga samvetets ansvar för medmänniskan växte till idén om en kollektiv internationell solidaritet mellan alla arbetare, alla nedtryckta.

De senaste årtiondena har sett stora sociala omvälvningar. De har sett lysande segrar i folkens kamp för nationell och social frigörelse. Men de har också sett en stigande hänsynslöshet hos den lilla klick av rika, som desperat slår vakt om sina positioner. Latinamerika har blivit en brännpunkt för denna internationella klasskonflikt.

Och i den konflikten står i dag också Sveriges riksdag.

Den har fått sig förelagd ett regeringsdokument, en proposition. Vilket mänskligt värdesystem, vilken kulturtradition är det som framgår ur detta dokument? Är det det internationella ansvaret och broderskapet? Är det det medvetna samvetet? Är det solidariteten med medbroder i andra länder? Är det önskan att avskaffa fattigdomen? Är det önskan om mänsklighetens frigörelse?

Nej. Man upptäcker snabbt vilket ansikte som grinar mot en på varje sida i propositionen. Det är den moderna konservatismens ansikte – med dess arrogans och cynism, med dess fördummelse och fräckhet, med dess folkfientlighet och penningmoral.

Det är den moral som säger att ditt checkhäfte och din villa är förmer än din heder och din solidaritet. Det är den moral som säger att mordargeneralerna i Argentina och Bolivia är våra bundsförvanter och att de svältande jordproletärerna på högslätterna och de arbetslösa i Buenos Aires fattigkvarter är ett hot. Det är den moral som tror att ordningen råkar i kaos därför att en folkvald president bestämmer att de fattiga barnen skall få en mugg mjölk per dag och som då omedelbart ropar: "General, var är du? Kom och återställ ordningen!"

Det är, kort sagt, den nya Burenstam-moralen. Vad försöker den locka oss med när det gäller att fatta beslut i den här ärendet?

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Burenstam-moralen säger: Affärer är en sak, moral en annan. Men vi lever ju inte i slavhandels tid. Vi lever inte i en värld där det ena saknar samband med det andra. Vi lever i en värld, där allt hänger samman och där medvetandet om detta obönhörligt tränger sig fram i människors sinnen. Vi kan inte längre blunda för att Sverige och svenska kapitalägare deltar i utplundring och förtryck av Latinamerikas fattiga. Det går inte att säga till en politiskt medveten svensk att när du gör affärer behöver du inte känna det ringaste ansvar för dina förtryckta medmänniskor.

Nu söker Burenstam-moralen rädda oss genom att komma med en bortförklaring. Den säger: Om vi bara skulle handla med dem vi gillar, då skulle det inte bli mycket handel kvar. Det är en hycklande och egentligen ovidkommande anmärkning. För om jag också kan vara tvungen att byta produkter med dem jag ogillar, så säger ju detta alls inte att jag skall ställa upp bakom en institution och ett program som har syftet att backa upp den ekonomiska och politiska struktur som utgör basen för förtryckarnas maktställning och för nedtryckandet av folken. Men det är just detta som Burenstam-moralen egentligen går ut på.

Burenstam-moralen är ohållbar i vår tid. Man kan inte inför masslikvideringarna i Argentina och Brasilien, inför fånglägren i Chile, inför de multinationella bolagens förödande herravälde över Latinamerikas ekonomi rycka på axlarna och säga att det hör inte hit.

Det gäller Sveriges anseende bland de kämpande folken ute i världen. Det är det som är huvudsaken. Jag vill vända mig till dem inom mittenpartierna som i andra sammanhang visat att de förstått något av dessa ting – till de centerpartister som gick emot oljeklubben och till de folkpartister som ställt upp för Sydafrikas och Rhodesias folk. Ni kan med era röster fälla regeringsförslaget. Ni kan ge de förtryckta ute i världen en glimt av hopp. Ni kan hjälpa till att slå hål på likgiltighet och cynism. Visa er inte sämre än 1700-talsliberaler som Charles James Fox och William Wilberforce! Rösta ner Burenstam-moralen!

Som andra ledamöter av vpk:s riksdagsgrupp deltog jag i demonstrationen mot Milton Friedmans Nobelpris. Vi gick där i kylan och snögloppet. Förbi oss gled limousinerna med statsråd och medlemmar ur Stockholms överklass. Sällan har jag känt vilken avgrund som skilde oss från dessa festklädda hyllare av fascistregimens tjänare och lakejer. Och jag kan säga regeringspartierna så här: Ni kan genom att vinna vöteringen i dag ytterligare förlänga folkens befrielsekamp mot fascismen, påtvinga den ytterligare offer. Ni kan till en tid hjälpa den bestående ordningen i Latinamerika att hålla sig vid makt. Men ni skall minnas att er ordning är byggd på sand. De latinamerikanska folkens kamp och de arbetandes internationella solidaritet skall till slut krossa den. Och det skall vara historiens dittills största civilisatoriska framsteg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen om avslag på förslaget att regeringen skall sluta avtal med Interamerikanska utvecklingsbanken och avslag på förslaget om tecknandet av aktier i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Vi behandlar i dag en fråga – eller rättare sagt några frågor – som redan under den gångna våren har vållat en kraftig debatt såväl i riksdagen som i massmedia, nämligen regeringens förslag om exportfrämjande åtgärder beträffande u-länder. Några remissinstanser och en del skribenter har ställt sig kritiska till propositionens uppläggning och innehåll.

Med anledning härav skulle jag först vilja göra ett allmänt konstaterande och några historiska anmärkningar. Jag tänker inte som herr Svensson i Malmö gå tillbaka till slavhandeln och hela det moderna imperialistiska samhällets uppkomst och utveckling. Jag nöjer mig med att gå något år tillbaka i tiden.

Det är vid det här laget känt och omvittnat att de första utkastet till den promemoria på vilken propositionen baserar sig gjordes redan på hösten 1975, sålunda under den dåvarande socialdemokratiska handelsministrarnas och regeringens tid. På våren förelåg en särskild promemoria innehållande de olika förslagen. Denna underställdes regeringen i juni 1976 av handelsministern och godkändes vid ett lunchsammanträde. Senare påståenden om att promemorian skulle ha varit av något slags oförbindlig karaktär för regeringen och i all synnerhet handelsministern strider totalt mot tekniken inom regeringskansliet, och det är därför klart att den socialdemokratiska regeringen vid denna tidpunkt anslöt sig till promemorians innehåll. Ett sådant förhållande utesluter självfallet inte att en regering senare genom synpunkter som framkommer vid remissbehandling kan anse det lämpligt eller nödvändigt att ändra ståndpunkt helt eller delvis.

Vad historiken beträffar skall jag här bara tillägga att regeringen beslöt uppskjuta remissutsändningen av promemorian till efter valet. Den nya regeringen gjorde efter sitt tillträde endast smärre formella ändringar i promemorian och sände därefter ut den på remiss. Med det här anförda vill jag endast ha sagt att den kritik som eventuellt kan riktas och har riktats mot promemorians innehåll, som i alla väsentliga drag överensstämmer med propositionen, i lika hög grad drabbar både den gamla och den nya regeringen. Man kan här instämma i vad Olle Wästberg i Stockholm nyss sade om att herr Svanberg i någon mån är ute i ogjort väder, när han nu plötsligt tar till dessa brösttoner mot den proposition som vi i dag behandlar.

En diskussion om och analys av problemställningarna kan lämpligen indelas i handelspolitiska, biståndspolitiska och utrikespolitiska aspekter. Vad de förstnämnda beträffar har industriverket svarat för ett ganska märkligt remissyttrande. Styrelsen har inte behandlat frågan, utan svaret har undertecknats av verkschefen, och man har en känsla av att fördraganden spelat en väsentlig roll för dess utformning. Det sägs i yttrandet att det inte finns några "speciella omständigheter i den nuvarande konjunktursituationen som skulle påkalla extra ordinära åtgärder som t. ex. exportstöd". Därefter konstateras att det nuvarande underskottet

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

i betalningsbalansen de senaste två åren beror på högre kostnadsstegringar i den svenska industrin än utomlands men att detta kan rättas till, exempelvis genom en ändring av växelkurserna. Däremot är "de föreslagna exportstimulerande åtgärderna klart olämpliga för det enda syfte som utredningen anger, nämligen att förbättra betalningsbalansen". Sedan sägs i samma andedrag att en ökning av den svenska exporten till u-länderna rimmar illa med dessas krav på ökad andel av världens industriproduktion och att man i stället skall satsa på att göra den importkonkurrerande svenska industrin effektivare i förhållande till främmande utländska producenter. Logiken är inte oantastlig.

I såväl detta yttrande som en del andra uttalanden framförs kritik mot att de berörda exportfrämjande åtgärderna inte satts in i ett totalt samhällsperspektiv. Den frågan var också herr Svanberg inne på. En skribent har exempelvis hävdats att det skulle vara mer lönande att direkt dela ut det begärda beloppet för inträde i den latinamerikanska utvecklingsbanken, IDB, till löntagare i utsatta svenska industrier. Det är klart att önskemål av denna typ om utredning och övergripande politiska synpunkter kan framställas. Syftet med den ursprungliga promemorian och den efterföljande propositionen har emellertid aldrig varit att göra en omfattande totalinventering och totalanalys av hur en exakt prioritering av insatser i syfte att förbättra den svenska betalningsbalansen skulle gestalta sig. Syftet har varit begränsat till ett konstaterande av att vår export till u-länderna visserligen visat en glädjande stegring men att det är naturligt, att denna väsentligen skulle kunna öka i takt med att dessa länders standard och utveckling förbättras. Detta är således en problematik som i sig ligger vid sidan om biståndspolitiken men som självfallet icke på något sätt behöver stå i motsättning till den.

Man kan väl också konstatera att det relativt sällan, åtminstone i skriftlig form, förekommer en genomförd analys av hur även mycket stora budgetbelopp alternativt skulle kunna användas och hur ett optimalt resultat skulle kunna se ut. Och man måste ha klart för sig att de åtgärder vi i dag behandlar rör sig om förhållandevis små belopp.

Flera av de förslag som framlagts i propositionen möter inga gensagor, och det finns därför ingen anledning för mig att i dag ta upp tiden med dem. Det gäller exempelvis trilaterala avtal och viss ökning av personal som utomlands skall befordra svensk export på u-länderna.

I propositionen diskuteras ett förslag om att ett särskilt aktiebolag bör bildas, som på kommersiell basis till u-länderna skall kunna ställa svenska tekniker och know-how till förfogande. Det framhålls att ett sådant aktiebolag antingen kan vara helstatligt eller ägas av staten och näringslivet tillsammans. På denna punkt har socialdemokraterna, som herr Svanberg nyss utvecklade, inlämnat en reservation, nr 2, och krävt att bolaget bör vara helstatligt. Flera synpunkter kan framföras till förmån för denna uppfattning, men utskottets majoritet har stannat för att icke i denna fråga binda regeringen. Det centrala är, som herr Wästberg i Stockholm också underströk, att man får en flexibel, obyråkratisk or-

ganisation, där näringslivets kunskaper kan komma till rätt användning. Alla partier är nämligen överens om att en sådan "teknikerbank" skulle vara av stort värde. Det är mot bakgrund av tidigare erfarenheter mycket önskvärt att ett helstatligt bolag inte skulle prioritera statliga organ, utan att man verkligen gjorde en objektiv prövning av hur teknisk hjälp bäst skulle kunna utformas i praktiken.

Det är självfallet att en sådan organisation måste intimt samarbeta med SIDA. SIDA engagerar ju redan i dag tekniker i samband med sina biståndsprojekt och har lång erfarenhet av dessa problem. En möjlighet är att all teknikeranskaffning koncentreras till det nya bolaget och att i den mån denna ligger inom ramen för biståndsverksamheten kostnaderna ersättes av SIDA.

Den fråga som mest intresserar såväl remissinstanser som den allmänna opinionen är ett eventuellt svenskt medlemskap i IDB, Interamerikanska utvecklingsbanken. Delade meningar har rått såväl om de kostnader medlemskapet medför som om de handelspolitiska vinster som skulle uppstå.

Vad kostnaderna beträffar har kritik framförts mot att propositionen inte innehåller en specificering av kostnaderna, utan att man t. v. endast begär ett anslag på 6 milj. kr. I och för sig kan man förstå dessa synpunkter. Sverige befinner sig emellertid här i en speciell situation. Medlemskostnaden för icke regionala medlemmar är nämligen en förhandlingsfråga, och det är sålunda först sedan förhandlingar med banken slutförts som man klart kan redogöra för dels hur stora kostnaderna blir, dels i vilken mån och i vilken takt de skall inbetalas. En del av beloppet torde vara garantikapital, som kanske aldrig behöver utbetalas. Vanligen brukar en regering först förhandla med en främmande stat eller internationell organisation i hithörande ting och därefter underställa riksdagen resultatet med alla fakta och siffror. Situationen när det gäller medlemskap i IDB är ju här i Sverige något annorlunda, och enligt min uppfattning är det därför både naturligt och välkommet att frågan om upptagande av förhandlingar först diskuteras i riksdagen, så att denna inte i stället mer eller mindre ställs inför fullbordat faktum. Det har alltså haft till konsekvens att man inte i propositionen kunnat ge några definitiva siffror om kostnaderna för ett medlemskap.

Propositionen innehåller två slag av kostnadsberäkningar: dels de kontanta belopp som under årens lopp kan komma att inbetalas till banken, dels en kalkyl över de räntekostnader för Sverige som medlemskapet innebär. Nu har det på en del håll, bl. a. i den socialdemokratiska motionen 1489, sagts att en sådan räntekostnadsberäkning är främmande för svenskt budgetarbete och att man där brukar återge de direkta utgifterna även om vissa delar av dem senare kan komma att återbetalas. Detta är naturligtvis alldeles riktigt, men samtidigt har man på olika håll krävt en total samhällelig kostnadskalkyl för medlemskapet, och i det sammanhanget är den redovisade räntekostnaden självfallet relevant.

Jag skall inte ägna mig åt en detaljexercis beträffande de troliga årliga

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

kostnaderna för medlemskapet. De ligger under alla förhållanden på en i jämförelse med många andra budgetposter relativt låg nivå, vare sig årskostnaden håller sig, som antydes i budgeten, till omkring 6 milj. kr. eller 15 à 16 milj. kr., så som förmodas i den socialdemokratiska motionen. LO och TCO har t. o. m. dragit till i sina remissyttranden med uppgifter kring 30 milj. kr., vilket är helt orealistiskt. Man bör i detta sammanhang observera att riksdagen redan tidigare i år beslutat om ett bidrag på över 48 milj. kr. till den afrikanska utvecklingsbanken och utvecklingsfonden och omkring 15 milj. kr. till dess asiatiska motsvarighet, vilka har samma uppgifter som IDB.

Den andra frågan är vilken effekt på den svenska exporten medlemskapet kan få. Här har i debatten förekommit rimliga såväl som totalt ovederhäftiga analyser, optimistiska och pessimistiska uttalanden. Vad som aktualiserat frågan om svenskt medlemskap i IDB är att en förutsättning numera för att företag skall få vara med och lämna offerter om investeringar inom IDB:s verksamhetsområde är att vederbörande land blivit medlem av banken. Detta har föranlett samtliga industriländer i Västeuropa utom Sverige och Norge att ansöka om medlemskap. För Norges del avvaktar man, såvitt jag förstår, utgången av dagens debatt här i kammaren, innan man själv tar ställning.

Från bankens instiftande 1959 fram t. o. m. 1975 kunde europeiska industriföretag delta i offertlämnandet men då endast inom ramen för de krediter som respektive länder genom staten eller banksystemet lämnade för de berörda investeringsprojekten. Sverige har under dessa år lämnat en statlig kredit på 5 milj. dollar och bankkrediter på drygt 100 milj. kr. Trots dessa för alla initierade kända förhållanden hävdar TCO:s utredningssekreterare i en tidningsartikel att Sverige under de gångna 15 åren endast fått exportera för sammanlagt 32 miljoner dollars värde inom ramen för IDB:s investeringsprojekt. Herr Svanberg har i dag okritiskt och utan att närmare ta reda på förhållandet upprepat detta. Författaren tar sedan det som bevis för att någon större ökning av Sveriges export genom medlemskapet inte kunde komma till stånd. Vidare gör han en jämförelse mellan den export olika europeiska länder under de gångna åren haft i fråga om IDB-projekt och de belopp samma länder kommande år skall betala som medlemsavgift i banken. Han finner då att kostnaderna ibland varit högre än den tidigare exporten. Det är självfallet totalt irrelevant att göra jämförelser av denna typ, en jämförelse som också herr Svanberg i dag gjorde.

En nationalekonomisk författare uttrycker i sin tur förvåning över förhoppningarna att de sydamerikanska ländernas import av investeringsvaror skulle stiga så snabbt som planerna ger vid handen och framför allt att Västeuropa skulle få så stor del av denna stegring mot bakgrunden av de latinamerikanska ländernas välkända brist på valutor. Experterna är emellertid ganska eniga om att investeringar i vilka IDB medverkar under den närmaste treårsperioden kommer att uppgå till ett belopp av 60 à 65 miljarder kronor, dvs. omkring 20 miljarder per år. Det är na-

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

turligtvis oerhört svårt att veta hur stor del av dessa investeringar som kan tänkas falla på Sverige. Det är kanske inte bara rent ekonomiska överväganden om vad som är billigast som kommer att fälla utslaget, utan det kan komma in s. k. ovidkommande moment också.

I propositionen har man en kalkyl, baserad på att Sverige skulle få ungefär lika stor procentandel av investeringarna som när det gäller investeringar genom Världsbanken, dvs. 2 å 2,5 %. Detta skulle ge en export på 400 å 500 milj. kr. per år. Industriförbundet har i stället genom överläggningar med sina medlemsföretag fått fram en kalkyl om att enbart de fem största exportörerna räknar med ett exportbortfall till Latinamerika på sammanlagt 400 å 500 milj. kr. om året, om inte Sverige blir medlem, eller kanske rättare sagt en ökning på 400 eller 500 milj. kr. om Sverige blir medlem.

Det är visserligen sant som den av mig nyss omnämnde skribenten framhåller att Latinamerika i stort sett har ont om främmande valutor, men om nu en kraftig investeringsökning skall äga rum dels genom medlemsbidrag från Västeuropa, dels genom därpå stödda internationella obligationslån, är det inte möjligt att genomföra de önskvärda investeringarna annat än genom att vända sig till i-länderna. Och man kan tillägga att Sverige kanske är speciellt skickat att leverera de produkter som Latinamerika behöver för sin uppbyggnad. Konkurrensen om dessa leveranser kommer inte i främsta rummet att stå mellan latinamerikanska och västeuropeiska leverantörer utan mellan västeuropeiska och nordamerikanska.

Sedan har den invändningen gjorts att den svenska exportökning som kommer till stånd kanske i sin tur innehåller 30 å 40 % importerade halvfabrikat och liknande. Ja, nästan alla svenska exportvaror innehåller en viss procentandel import. Detta är sålunda ingenting speciellt för exporten till Sydamerika. Däremot tror jag man kan hävda att de produkter som det här gäller, t. ex. L M Ericssons telefonmateriel, har en förhållandevis mycket liten utländsk beståndsdel.

Vad beträffar de handelspolitiska aspekterna vill jag också ta upp ytterligare en fråga. I sitt märkliga remissyttrande betraktar chefen för industriverket medlemsavgiften till IDB – och förmodligen handelsrepresentationens utökning – som en subvention och hävdar att departementspromemorian "inte motiverar varför subventioner över huvud taget bör utgå" samt att det är "risk för att subventioner av den föreslagna typen endast leder till godtyckliga inkomstfördelningar från skattebetalarna till vissa privata företag". Författaren har förmodligen på den sista punkten menat inkomstfördelningar. Och visst motiveras medlemsavgiften till IDB. Det sägs ju klart att den är en förutsättning för en årlig exportökning på kanske 400 å 500 milj. kr.

Sedan är det en annan sak i vilken utsträckning man skall – och tekniskt kan – belasta industrin för tjänster eller verksamheter från statsförvaltningens sida. Förhoppningsvis drar exportindustrin fördel av våra ambassaders handelsverksamhet utomlands, och så gör också mycken annan

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

statlig verksamhet, exempelvis forskningen, men tekniska och andra skäl har lett till slutsatsen att det inte är lämpligt att särskilt debitera sådana kostnader på olika företag.

Beträffande "omfördelningspåståendet" kan många frågetecken sättas. Det må här räcka att nämna att en exportökning och en därav följande sysselsättningsökning i Sverige även ger staten ökade skatteinkomster och sålunda inte alls drabbar skattebetalarna. Det kan tvärtom bli en minskad skatt, om detta projekt får den lyckosamma utgång som man hoppas.

Så är det en liten punkt till som jag vill något beröra. Det har sagts att detta inte kan få någon effekt i nuvarande konjunkturläge. Det är riktigt. Det tar en tid innan sådana här projekt mognar. Det kan dröja ett par år. Och då, har en ekonomisk författare sagt, kanske vi har full sysselsättning även inom exportindustrin. I så fall konkurrerar dessa stödda projekt i Sydamerika med andra exportmöjligheter, och här har inte gjorts någon kalkyl över om det då är värdefullt att gå med. Detta är en ovanlig uppfattning. Här har vi nu en situation där vissa exportindustrier tvingas eller önskar minska sin arbetsstyrka, och om exportindustrin och andra företag då ser att det blir en ökad efterfrågan i världen, så ligger det ju precis i linje med det ekonomiska system vi har att de drar till sig arbetskraft som ibland genast, ibland efter en viss utbildning, kan få sysselsättning. Ett sådant argument att vi plötsligt skulle stå i en situation där exportföretagen inte kan exportera mera är därför enligt min uppfattning något orealistiskt. Men under förutsättning att riksdagen bifaller propositionen och utskottets hemställan i näringsutskottets förevarande betänkande nr 47 kan vi först om några år få tillfälle att konstatera i vilken utsträckning dessa olika kalkyler håller streck.

Mot medlemskap i IDB har anförts en del icke-kommersiella synpunkter. Det har t. ex. sagts att detta medlemskap förmodligen, i motsats till medlemskap i de afrikanska och asiatiska bankerna, inte skulle kunna motiveras av svenska biståndspolitiska skäl eller inte ligger i linje med svensk biståndspolitik. Jag skall inte i detta kanske redan alltför långa anförande återge de ganska kända argument som har framförts i detta hänseende utan endast understryka propositionens förhoppningar att förbättringar och förändringar i IDB:s verksamhet efter hand kan komma till stånd.

Jag håller det ingalunda för uteslutet att den nye amerikanske presidenten kommer att anse det med amerikanska intressen förenligt att medverka till ändringar i IDB:s röstprocedur. Men man skall inte inbilla sig att formella röstregler behöver vara avgörande för hur olika låneärenden i realiteten kommer att behandlas i IDB efter tillkomsten av ett stort antal västeuropeiska medlemsstater. Jag tror att herr Svanberg i sitt anförande nyss helt förbisåg hur det går till i sådana sammanhang. Jag håller det för mycket troligt att västeuropeiska synpunkter beträffande utlåningspolitiken i IDB kommer att få effekt vare sig vi har en viss rösträtt eller inte.

I detta sammanhang vill jag allmänt tillägga att åtskilliga av de stater i Västeuropa – det berörde också herr Wästberg i Stockholm – som har gått med i IDB under de senaste åren har socialdemokratiska regeringar och att under alla förhållanden inget enda socialdemokratiskt parti i Europa utom det svenska – och det sista gäller blott i dagens oppositionsläge; det gällde inte för ett år sedan – har gått emot medlemskap i IDB.

Jag skulle ytterligare vilja göra den anmärkningen att det faktum att en viss verksamhet, som den som förekommer i IDB och som inte alltid följer svenska biståndspolitiska linjer, självfallet inte utesluter att investeringarna kan ha en biståndseffekt och medverka till en utveckling av vederbörande investeringsland. Det är väl nästan undantagslöst så att en investering skapar grundval för en vidareutveckling av landet.

Nå, frågar en del opponenter, men stöder man inte då en regim om man medverkar i en bank av denna typ? Innebär det inte i realiteten att man försenar eller förhindrar en utveckling i demokratisk eller annan riktning?

Nej, det vet vi inte mycket om. Det finns ingenting bevisat i det avseendet. Den som efterlyst en djupanalys av hela denna fråga kunde lika gärna ha efterlyst en analys av vad det har för effekt på ett land om dess ekonomiska utveckling går snabbare än i ett diktatoriskt land. Det är inte alls självklart att man därmed försenar en demokratisk utveckling resp. påskyndar en sådan utveckling om man inte medverkar till investeringar.

Tror någon att t. ex. Lisnavevarvet i Portugal, som finansierades delvis med svenska pengar, försenade den demokratiska utvecklingen i Portugal? Jag tror inte man kan hitta något samband. Och finns det något samband har det kanske rakt motsatt verkan.

Ta som exempel Spanien. Vad tror ni det hade haft för effekt på den utveckling mot demokrati som vi nu med stor glädje ser börjar spira, om vi hade fortsatt med blockad av apelsiner och andra spanska produkter, om vi hindrat turister från att resa till Spanien, jämfört med den utveckling som nu har ägt rum där?

Min uppfattning är – men det kan jag inte vetenskapligt belägga i ett sådant här kort anförande – att höjd standard, ökade möjligheter för folket att skaffa sig inkomster, även om det inte sker precis i den takt och i de former som vi önskar, ger människorna möjligheter att delta i politisk verksamhet. Det skapar ett intresse hos regeringen – i detta fall den spanska – att delta mer i det europeiska samarbetet, när man ser vilka ekonomiska fördelar det har.

Man kan sålunda mycket väl hävda att genom att medverka till en bättre ekonomisk utveckling bl. a. i Latinamerika, påskyndar man en allmän utveckling. Det finns lika goda skäl att anföra för den ena som för den andra ståndpunkten.

Med det sagda, herr talman, vill jag yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 47, vilket innebär avslag på reservationerna 1 och 2.

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast bemöta en punkt i herr Siegbahns förunderliga inlägg. Herr Siegbahn säger att denna proposition bygger på en departementspromemoria som tillkom under den socialdemokratiska regeringen, och han försöker göra det till något märkvärdigt att jag kan gå emot propositionen ändå.

En regering måste självklart få väldigt många utredningar i sin hand, genomföra många undersökningar som sedan aldrig leder till att man gör en proposition av dem. Jag hoppas att den nuvarande handelsministern sysslar med att utreda många ting. Jag skall inte göra honom ansvarig för annat än det som han sedan för till riksdagen i propositioner. Så var det med den saken; man måste utreda många ting.

Men sedan säger herr Siegbahn någonting ännu mer förunderligt. Han påstår att det är klart att om den socialdemokratiska regeringen hade suttit kvar hade den fört fram precis samma proposition som den som nu framlagts. Obestyrkta påståenden om vad andra människor skulle göra brukar vi i vardagslag kalla för sladder och skvaller, herr Siegbahn! Sådant hade jag hoppats att vi skulle slippa syssla med i riksdagen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det finns en genomförd metod i den här debatten, och det är att regeringssidan vill stycka sönder frågeställningen i små tekniska och administrativa detaljer, så att själva den djupgående politiska och moraliska huvudfrågan försvinner.

Och så kommer herr Siegbahn efteråt och säger: Vi vet inte vad olika investeringar skulle få för effekt på den sociala och politiska utvecklingen.

Men det är ju just det vi vet! Det vet också ni som sitter på regeringsbanken i själ och hjärta. Poängen är just att ni sympatiserar med det system som skall understödjas av den här banken. – För det är ju inte så, att investeringarna är obestämda eller att de kan förutsättas vara obestämda eller neutrala till sina effekter eller kan få effekter än hit och än dit. Om man inte är fullständigt blind ser man att de ingår i ett mycket genomfört och väl uppbyggt diktatorsystem för nedtryckande av folken. De ingår i ett system som har applicerat Milton Friedmans folkfientliga ekonomiska politik, som har skapat massfattigdom, som systematiskt nedtrycker människorna ekonomiskt, som systematiskt nedskär deras levnadsstandard, som systematiskt skapar massarbetslöshet, som drastiskt skär ned alla sociala avgifter som eventuella tidigare liberala och progressiva regimer i de länderna infört, som beskyddar de multinationella bolagens och de amerikanska koncernernas makt, som slår vakt om utplundringen av dessa länders naturresurser, som upprätthåller polisiära och militära system, som slår sönder varje fri fackföreningsrörelse och som dagligen utsätter frisinnade, liberaler, socialister och kommunister för grova maktrepressalier! Det är ju detta system som ni vill understödja; och det är det som den moraliska frågan gäller!

Chile beviljat sammanlagt 238 miljoner dollar. Under Allendes tid beviljade banken inte ett enda öre. Strax före Allendes makttillträde beviljades ca 11 miljoner dollar i ett lån – och det gick till två privata universitet, som tillhörde de centra från vilka CIA konspirerade mot den valda regeringen och den valde presidenten och förberedde den blodiga kupp som har lett fram till det system som ni nu vill understödja. Jag frågar herr Siegbahn som representant för regeringspartierna: Hur kan ni i valkampanjen 1979 stå inför Sveriges folk, Sveriges fackföreningsrörelse och arbetarrörelse och säga att detta är rätt, att detta är en gärning som gagnar framsteg och folkens frigörelse?

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Svanberg skulle jag vilja säga att jag självfallet inte har påstått någonting om vilken proposition en socialdemokratisk regering skulle ha framlagt. Jag sade tvärtom i mitt yttrande att när remissyttranden på en departementspromemoria kommer in kan de föranleda ändringar i regeringens ställningstagande. Vad jag yttrade mig om var att den promemoria som den tidigare handelsministern färdigställde och godkände – en handelsminister skickar ju inte ut promemorior som han inte gillar i sig; så mycket vet jag från mina 30 år i statstjänst – överensstämmer med den promemoria som den nya regeringen sedermera, efter valet, skickade ut. Detta är allt jag har påstått på den punkten.

Herr Svensson i Malmö vill jag fråga: Menar verkligen herr Svensson i Malmö att moderata samlingspartiet, jag personligen och de borgerliga partierna i regeringen skulle önska skapa massarbetslöshet, sänka levnadsstandarden och skapa polisvälde världen runt? Jag tycker inte att sådana påståenden – inte ens om de är framförda i en mycket elegant form, som jag inte på något sätt kan nå upp till själv – ens förtjänar att bemötas.

Vi kanske inte skall gå in på en sifferexercis om de lån till Chile som beviljades tidigare och som utbetalades under Allendetiden. Det skulle ta en kvart att utveckla de olika synpunkterna.

Men jag skulle vilja bemöta en sak som kommit fram i den här debatten. Det har sagts att lånen ges till hälften – det framfördes av herr Svanberg – till de rikare av de i och för sig förhållandevis fattiga länderna i Sydamerika. Man måste göra vissa distinktioner, herr Svanberg. Det är riktigt att 50 % av lånen totalt har beviljats till de rikare länderna, men dessa har å andra sidan två tredjedelar av befolkningen, så per capita är det en mycket mindre del av lånen som gått dit. Viktigare än det är kanske följande. Banken har två verksamheter. Den ger dels lån på vanliga kommersiella villkor – det är hälften av lånen – dels lån från den till banken anslutna fonden. Det är s. k. mjuka lån med mycket kraftiga räntesubventioner. Om vi ser på den fördelningen visar det sig att en stor del av de kommersiella lånen gått till de rikare länderna, som dock i flera avseenden icke är rika och ingalunda är det jämfört med Sverige och

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

andra västeuropeiska länder, medan 80 eller 85 % av de mjuka lånen gått till de fattigaste av de fattiga länderna i Sydamerika. Det tycker jag är ett mer centralt faktum.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Siegbahn frågade med lite darr på stämman om jag verkligen ville beskylla regeringspartierna, enkannerligen moderata samlingspartiet, för att önska polisvälde i Chile, Argentina, Brasilien osv. Det är svårt att svara på den frågan, herr Siegbahn, därför att ni talar ju inte själva om i klartext vad ni önskar. Ni styckar ju sönder alltihop, sprider dimridåer, talar om administrativa små detaljer, tar inte ställning till den politiska, ideologiska och moraliska frågan. Jag kan bara svara på ett sätt: Objektivt sett är det så att IDB grovt diskriminerat progressiva och liberala regimer och klart gynnat reaktionära och fascistiska. Vill man då gynna IDB kommer man ju i den situationen att man gynnar de fascistiska regimerna.

Den chilenska ekonomiska politiken liksom motsvarande ekonomiska politik i en rad andra latinamerikanska fascistländer eller reaktionära diktaturer, som kommer att understödjas genom IDB:s verksamhet, är ju en medveten politik för att skära ner de fattiga folklagrens levnadsstandard, skära ner de sociala utgifterna, hålla ett stort mått av arbetslöshet som ett instrument i den ekonomiska politiken, förhindra jordreformer, skydda de multinationella företagens utplundring av naturresurser. Det ingår ju i den Milton Friedmanska filosofi som tillämpas på olika håll i de stora latinamerikanska staterna och specifikt i Chile. Detta är ett faktum. Ni kan väl inte säga att ni inte kan ta ställning till detta? Jag ställer frågan till er – det är ni som skall förklara. Är ni överens med andra om att befrämja dessa objektiva effekter, som kommer att befrämjas av att ni röstar för medlemskap i banken?

Jag har inte anklagat er för att ni har en fascistisk moral. Vad jag har anklagat er för är att ni inte har någon moral alls.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det verkar som om herr Svensson i Malmö inte har läst utskottsbetänkandet.

Helt allmänt vill jag säga att vi hälsar med tillfredsställelse inom alla regeringspartierna den demokratiska utveckling som ägt rum i såväl Portugal som Spanien. Vi önskar och hoppas att en liknande utveckling i – ibland återgång till – demokratisk riktning kommer att äga rum i Sydamerika. Men vi bestrider att en sådan utveckling skulle försenas eller försämrans på grund av ett svenskt medlemskap i banken. Jag vet inte hur man skall förklara det mera tydligt för att herr Svensson skall förstå. Det finns dessutom klart uttalat i utskottsbetänkandet.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Regeringens beslut att föreslå svenskt medlemskap i IDB rubriceras visserligen som en exportfrämjande åtgärd, men det innebär samtidigt utan minsta tvivel en klar utrikespolitisk markering. Tillsammans med den drastiska avvecklingen av utvecklingssamarbetet med Cuba kommer IDB-medlemskapet att betyda en ny svensk Latinamerikapolitik – långt till höger om den som Sverige tidigare fört. Allmänna exportprognoser får nu styra vår utrikespolitik gentemot den latinamerikanska kontinenten. Annat avfärdas som ickekommersiella synpunkter. Den moderate handelsministern och de privata storföretagen anger inriktningen av den svenska utrikespolitiken i denna del av världen.

I höstas sade centerns utrikesminister att svenskt medlemskap i IDB inte var aktuellt. Folkpartiets biståndsminister stod här i riksdagen och gjorde liknande uttalanden. Men moderaterna har – livligt understödda av Industriförbundet – visat sig starka nog att driva igenom sin uppfattning.

Interamerikanska utvecklingsbanken skapades av USA i slutet av 1950-talet. USA har också varit den ojämförligt största bidragsgivaren. IDB:s huvudkontor med över 1 100 tjänstemän ligger inte i Latinamerika utan i Washington och skall så göra enligt bankens stadgar. I Latinamerika har banken bara omkring 450 tjänstemän utplacerade. Administrationen kostar ca 300 milj. kr. per år. USA dominerar banken helt. Man kan därför utan överdrift säga att IDB fungerar som ett av instrumenten för USA:s Latinamerikapolitik. Det avspeglades bl. a. i bankens utlåning under 1972 och 1973. Då fick Chile inga nya lån. Men när Allende väl störtats flödade nya IDB-lån över Pinochetjuntan. I IDB:s årsrapport för 1975 är bankledningen cynisk nog att fälla en tår över oredan i Chiles ekonomi under åren 1971–1973, som förklaras vara en följd av knappheten på utländsk valuta – något som IDB själv hjälpt till att skapa.

Nu säger herr Siegbahn i dag att han behöver en kvart på sig för att utreda den här saken. Han är alltså beredd att ta IDB-ledningen i försvar på den här punkten. Det är politiskt så intressant att jag är säker på att kammaren är beredd att ge herr Siegbahn 15 minuter i slutet av denna debatt för att utreda sammanhangen mellan IDB och Allende-regeringen.

USA är sedan några år mycket angeläget att få med andra västliga industriländer i IDB. Avsikten är att lätta den ekonomiska bördan som IDB utgör för USA:s skattebetalare. Bankens procedurregler är emellertid så utformade att små västeuropeiska länder som Sverige inte kan få något som helst inflytande över IDB:s utlåning. Därför är det smått patetiskt när den borgerliga majoriteten talar om hur Sverige som medlem i IDB aktivt skall verka för förändringar som främjar social och ekonomisk utveckling samt ökad demokrati i Latinamerika. Om den nya svenska regeringen verkligen har den målsättningen för Sveriges Latinamerikapolitik, då är nog medlemskap i IDB en av de sämsta metoderna för att nå målet.

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

De borgerligas försök i näringsutskottet att skriva en villkorsparagraf – där det sägs: "Om bankens politik inte blir sådan att den befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning bör detta, ---, föranleda att medlemskapet omprövas." – ja, det är ingenting annat än en illusion. Och det inser nog också de flesta i själ och hjärta. Formuleringens ändamål lär enligt uppgift i pressen vara att rädda 14 centerröster här i kammaren. Det krävs inte mycket fantasi för att räkna ut vad det skulle bli för konsekvenser för svensk handel och svenskt företagande i Latinamerika, om Sverige in på 1980-talet deklarerar sitt utträde ur IDB med motiveringen att vi funnit att banken inte verkar för social och ekonomisk utjämning och ökad demokrati. Det vore intressant om någon av de 14 centerpartister, som lär ha skrivit brev till regeringen i den här frågan, före voteringen här i dag ville försöka reda ut hur det problemet skall klaras.

Till den retorik som skall rättfärdiga det svenska medlemskapet hör också fromma förhoppningar om att president Carters intresse för de mänskliga rättigheterna skall förändra Latinamerika och IDB:s verksamhet. Nu finns det sedan ett år en restriktion som säger att USA:s representant i banken skall gå emot lån till länder som systematiskt och grovt kränker de mänskliga rättigheterna. Det har inte hindrat IDB att bevilja Chilejuntan nya stora lån. Det är bara tomt prat – för jag vill inte beskylla herr Hernelius och andra för naiviteten – när man som utrikesutskottets borgerliga majoritet knyter "betydande förhoppningar" till en sinnesförändring i USA. Ansvaret för mycket av det politiska och ekonomiska elände som råder i Latinamerika ligger ju hos USA:s regering och de nordamerikanska storföretagen. Svenska strävanden att stödja social och ekonomisk utjämning och ökad demokrati i Latinamerika bör naturligtvis helst söka undvika att ta omvägen via USA-kontrollerade bankkontor i Washington.

Att IDB-medlemskapet nu blir en realitet beror främst på att centerns riksdagsgrupp på ett mycket märkligt sätt helt enkelt struntar i sitt partis kongressbeslut. Så sent som i juni 1976 – för mindre än ett år sedan – beslutade centerpartiet på sin riksstämman i Ystad att säga nej till ett svenskt medlemskap i IDB. Eftersom en del centerpartister i den allmänna debatten försökt bortförklara sin helomvändning med diverse egendomliga tolkningar av det här beslutet kan det vara skäl att här citera riksstämmans beslut. Det formulerades som ett svar på en motion som föreslog IDB-medlemskap för att främja svensk export. Jag citerar partistyrelsens yttrande:

"Sverige är inte medlem i Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB). Hittills har medlemskap i banken varit begränsat till regionens länder, men till följd av en stadgeändring torde under år 1976 tolv i-länder utanför regionen komma att ansluta sig till banken. Regeringen har ställt sig avvisande till att engagera svenska biståndsmedel genom ett svenskt medlemskap, då bankens beslutsstruktur och utlåningspolitik i väsentliga avseenden ansetts avvika från vad som bedömts förenligt med mål och principer för det svenska utvecklingssamarbetet. Sålunda har under 1970-

talet en stor del av bankens utlåning varit koncentrerad till tre av de bäst ställda länderna i Latinamerika, nämligen Argentina, Brasilien och Mexico. Bankens utlåning till projekt avseende s. k. social infrastruktur (utbildning, bostäder, vattenförsörjning etc) har stadigt sjunkit. Sverige har vidare haft starka invändningar mot det för en internationell organisation unika förhållandet att ett enda i-land, USA, ensamt kan utöva vetorätt över beslut om utlåning från bankens specialfond.

Mot denna bakgrund finner partistyrelsen det inte lämpligt att för närvarande inleda svenskt samarbete med den Interamerikanska utvecklingsbanken. Om utvecklingen skulle visa att den Interamerikanska banken förändras i riktning mot vad som gäller för bl. a. den afrikanska – med bl. a. inriktning på de fattigaste länderna – finner partistyrelsen att en samverkan med Interamerikanska banken kan övertvägas.”

Stämman beslutade bifalla partistyrelsens förslag.

Mellan centerns riksstämma i juni 1976 och februari 1977, då Thorbjörn Fälldin signerade IDB-propositionen, kunde någon utveckling inom IDB i riktning mot ett ökat stöd till Latinamerikas fattigaste knappast registreras. Bland de länder som på senare tid fått ökade lån från IDB finns däremot flera av de allra värsta förtryckarregimerna, som i sin ekonomiska politik kraftigt missgynnar de fattigaste folkgrupperna.

Centerns statsråd har tydligen lyckats få tyst på riksdagens 86 centerpartister, men de har ännu inte lyckats övertyga alla partivänner ute i bygderna. En ledarkommentar ur Ung Center nr 4 år 1977 får illustrera stämningläget inom det största regeringspartiet:

”Kampen mot IDB-medlemskap går vidare. Här följer några av de CUF-distrikt som uttalat sej mot IDB:

Norrbottnen, Jämtland, Västerbotten, Gävleborg, Ångermanland, Medelpad, Dalarna, Bohuslän, Göteborg, N:a Älvsborg, Skaraborg, Halland, S:a Kalmar, Kronoberg, Stockholms stad och län. . .

Ekumeniska u-veckan, en rad ideella organisationer och många lokala CUF- och centerpartiavdelningar har agerat mot svenskt engagemang i IDB.

När (re)agerar riksdagsledamöterna (c)?”

Om någon enda av riksdagens 84 centerpartister tänker reagera på ett sätt som får någon betydelse så är sista chansen vid voteringen här i dag.

I mängden av uttalanden som visar att den enhälliga riksstämmans beslut i juni 1976 fortfarande har många anhängare inom centern skall jag nöja mig med att citera ett som är riktat till oss riksdagsledamöter. Det antogs den 21 april i år vid Vi Ungas förbundsstyrelsesammanträde:

”I Vi Ungas programförklaring uttalas, ”att det för Vi Unga är självklart att alla folks seder och levnadssätt – deras kulturer – måste kunna leva vidare. Därför ska människorna i varje land själva få bestämma om sin egen framtid, utan att vara bundna till främmande länder eller andra folks kulturer eller tro`.

Detta är precis vad som inte kommer att bli fallet genom IDB:s (In-

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

teramerikanska utvecklingsbanken) starka inflytande på de latinamerikanska staterna. Genom sin verksamhet har IDB klart markerat vem man stöder. Banken är ett redskap för USA:s utrikespolitik i Latinamerika. Banken används för att stärka USA-vänliga mer eller mindre fascistiska militärjuntor. IDB kan alltså ses som ett klart hinder för befrielsen av Latinamerikas folk.

Ett av många vaga argument i debatten har varit att fler latinamerikanska länder själva önskar Sveriges medlemskap. Men det är ju inte folket som gett uttryck för denna önskan, utan regimerna. Helt förståeligt tackar inte dessa regimer nej till ytterligare pengar som förstärker förtryckarsystemet. Frågan är också hur Sverige skulle kunna påverka med mindre än 1 procent av rösterna!

Om allt vårt tal om solidaritet med fattiga och förtryckta folk i tredje världen ska tas på allvar måste vi visa detta genom konkret handling.

Förbundet Vi Unga vädjar till samtliga riksdagsledamöter att besinna sitt ansvar. Kan man mena allvar med sitt solidaritetsarbete om man röstar för inträde i IDB, ett redskap för förtryck mot arbetare och bönder i Latinamerika?"

Här i kammaren finns ledamöter som till helt nyligen hade ledande funktioner i centerns barnorganisation Vi Unga. Har de ingenting här i dag att säga förbundsstyrelsen i den organisation som de väl fortfarande tillhör?

Det har ofta sagts att riksdagens debatter i plenum inte har någon effekt på det faktiska beslutsfattandet. Var och en av oss vet redan före debatterna hur vi skall rösta. Men debatterna under plena har en annan mycket betydelsefull funktion, nämligen att inför allmänheten redovisa de argument och motiv som väglett ledamöterna i deras ställningstaganden. Jag har tagit med dessa långa centercitat i förhoppning om att åtminstone några av de centerpartister som för mindre än ett år sedan på riksstämman i Ystad sade ett klart nej till IDB här i dag öppet skall redovisa sina motiv för att nu lika klart och kompromisslöst säga ja till IDB.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Föregående talare har visat att han är mer intresserad av partipolitik än av själva sakfrågan.

Jag skall här själv deklarerar varför jag kommer att stödja utskotts-majoritetens förslag.

Genom den strukturomvandling som Sverige gått igenom efter andra världskriget har vårt näringsliv blivit alltmer beroende av import och alltså alltmer beroende av export för att betala våra utländska skulder, för att få balans i utrikesbetalningarna.

Enligt Svante Iger i Sekretariatets för framtidsstudier projektgrupp "Sveriges internationella villkor" står internationella svenska koncerner för över hälften av industriproduktionen i Sverige. I genomsnitt sker

Ondsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

nästan 30 % av dessa företags produktion i dotterföretag utomlands. De utlandsproducerande koncernerna är dominerande i den svenska ekonomin. De svarade redan 1970 för 40 % av den svenska industrins sysselsättning och för ungefär lika mycket av dess förädlingsvärde. Svante Iger drar slutsatsen att vårt välstånd är beroende av en trygg avsättning utomlands av svensk export. Detta innebär sårbarhet.

Dag Ahlander beskriver i samma framtidsstudieprojekt ett olustigt scenario, där Sverige är tvingat att slåss på de rikas sida i en tänkbar framtida konflikt med u-världen, som kämpar för att få mänskliga förhållanden. Vi är då genom vårt stora beroende av utrikeshandeln i en ännu sämre situation än många andra i-länder och har alltså mycket liten frihet att medverka till en rättfärdigare värld.

När valde vi att bli så beroende? Om detta beroende är priset för välståndet, kanske det är för högt.

Har vi frihet att välja framtid? Det finns andra tänkbara utvecklingsmönster, där "self-reliance", en större regional självförsörjning, gör länderna mindre beroende och därigenom fria att stödja andra folks kamp för frigörelse. En sådan förändring av vårt lands näringsliv har emellertid föga gehör i dag, då de flesta sjunger frihandelns lov och ser ökad export som svaret på snart sagt alla problem. Vi skulle behöva en genomgripande analys av de handelssammanhang som vi är med i och en inträngande handelspolitisk debatt.

Debatten vi för här i dag visar tydligt vår dubbelmoral när det gäller förhållandet till våra medmänniskor i länder där många lever i fattigdom och förtryck. När vi tänker biståndspolitik å ena sidan är vi överens om att vårt agerande skall bidra till större rättvisa, mänskliga rättigheter åt alla och en ekonomisk utveckling som är socialt acceptabel. Men när det gäller handel å andra sidan tycks inte samma villkor gälla.

I boken "Vad kan du och jag göra åt framtiden?", som jag sammanställt tillsammans med Emin Tengström, skriver Sven Lindqvist:

"--- våra företag har samma krav som andra länders företag på gynnsamt investeringsklimat och politisk stabilitet.

--- vi exporterar många varor som är så kvalificerade att bara ett litet fåtal kan köpa dem - våra företag blir därför som de flesta andra i-länders beroende av att detta fåtals köpkraft upprätthålls."

I samma bok skriver Arne Bigsten:

"Under senare år har det --- blivit allt mera uppenbart att tillväxten ofta varit kombinerad med växande klyftor mellan regioner och grupper inom de underutvecklade länderna. I en del fall har till och med den absoluta inkomstnivån för de fattigaste gått ned.

--- Det finns en liten modern sektor - ofta med en stor proportion utländskt kapital - till vilken investeringar och tillväxt är koncentrerade. Produktiviteten växer snabbt inom denna sektor, vilket gör att den ger ett mycket begränsat bidrag till en ökning av sysselsättningen. --- På landsbygden ökar därför trycket på den tillgängliga jorden, som dessutom är mycket skevt fördelad."

Med eller utanför IDB handlar svenska företag sedan länge med Latinamerika, både med Argentina, Brasilien och Chile. São Paulo är enligt uppgift Sveriges fjärde industristad. Vilken roll spelar vi där nu? Bidrar våra företags agerande till att de fattigas och förtrycktas kamp för ett rättfärdigt samhälle underlättas? Kommer de produkter vi tillverkar de fattigaste till godo i första hand, eller placeras de hos de redan rika i den moderna sektorn?

Hur länge skall vi tillåta handeln och affärer att ha sin egen moral, frikopplad från det större sammanhang de medverkar i? Om vi nu avstår ifrån att söka medlemskap i IDB så upphör därmed inte vår handel med Latinamerika. Vi är redan inblandade. Däremot kan det ställningstagande som utskottsmajoriteten har gjort med anledning av IDB innebära att vi nu börjar moraliskt utvärdera också våra egna företags göranden och låtanden i Latinamerika. Utskottsmajoriteten säger: "Det är angeläget att vårt ekonomiska utbyte med Latinamerika inte kan utnyttjas som ett stöd av regimer som det i vårt land råder stor enighet om att fördöma. --- Om förhandlingarna resulterar i medlemskap måste IDB:s fortsatta utveckling noga följas från svensk sida. Som medlem i IDB måste Sverige aktivt verka för förändringar av bankens institutionella former och utlåningspolitik i sådan riktning att strävandena till social och ekonomisk utveckling och ökad demokrati i Latinamerika får stöd från banken."

IDB är också ett forum för diskussion om utvecklingsfrågor. Sverige har ett gott rykte i världen för att ibland framgångsrikt ha varit med och verkat för förändring i folkflertalets intresse. Skall IDB förbättras sker det sannolikt genom diskussioner inom banken, knappast genom yttre tryck. Även om våra praktiska möjligheter att påverka inte är stora kan vår guvernör i styrelsen dock föra fram våra åsikter. Vidare kan vi instruera den exekutivdirektör som företräder våra intressen att föredra vår mening, på samma sätt som vi nu gör det i världsbanken. Våra möjligheter till inflytande beror på om vi kan samarbeta med likasinnade länder, så att vi tillsammans kan påverka utvecklingen.

Genom det förslag utskottets majoritet nu lägger, går det inte att se ett medlemskap i IDB huvudsakligen som ett medel att skapa bättre förhållanden för våra egna företag i Latinamerika oberoende av politiken där. Vi tvingas se vår roll som handelspartners i ett utvecklingspolitiskt perspektiv. Den debatt som årligen kan följa regeringens redogörelse för utvecklingen och de aktuella förhållandena inom bankens verksamhetsområde bör kunna skapa större klarhet i den roll vi spelar.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hambraeus inledde med att säga att jag tycktes vara mer intresserad av partipolitik än av sakfrågan. Ja, jag är faktiskt intresserad av partipolitik. Det är ändå inom våra partier vi avgör frågor som dessa.

Jag citerade centerns högsta beslutsorgan, riksstämman, som för mindre än ett år sedan enhälligt beslutade i IDB-frågan. Att nu det största

regeringspartiet på åtta månader gjort en helomvändning är så anmärkningsvärt att man har rätt att här i kammaren fråga efter motiv och argument. Jag har hittills inte från centerpartiets företrädare hört ett enda argument som motsäger det resonemang som vid partistämman förde fram till ett klart nej till IDB. Jag hörde heller inte något sådant argument i fru Hambraeus tio minuter långa anförande. Jag hoppas att hon kan få fram något i en replik så småningom.

Får jag bara ställa en personlig fråga till fru Hambraeus. Hur ställer fru Hambraeus sig till det nej till IDB som en enhällig ekumenisk u-vecka uttalade för en tid sedan?

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! En mycket kort kommentar till fru Hambraeus yttrande. Det lär ha sagts någon gång i riksdagen om en talare: Att lyssna till honom är som att titta ned i en ålakista i mörkret. Fru Hambraeus tankegångar är ungefär likadana. Hon kan inte gå emot IDB därför att vi har för mycket export från Sverige. Men sedan vänder hon på det hela och säger: Genom att centern medverkar till att vi går med i IDB kan det spridas kunskap om att det är en felaktig politik vi för. Genom en allians med djävulen får man tillfälle att sprida kunskapen om Gud! Det är en förunderlig tankegång fru Hambraeus har.

Låt mig bara säga att fru Hambraeus yttrade några ord som var mycket tänkvärda. Hon sade att vi har en dubbelmoral i vårt resonemang. Ja, fru Hambraeus, och fru Hambraeus är det mest lysande exemplet på denna dubbelmoral!

Fru HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! När u-veckans presidium tar avstånd från medlemskap i IDB, herr Ericson i Örebro, tar man därmed också avstånd från handeln med Latinamerika. Det står tydligt uttalat: Svenska företag bör över huvud taget inte ha någon handel med Latinamerika. Det är ett mycket radikalt ställningstagande, och jag undrar om Sture Ericson är beredd att gå med på att vi här i kammaren beslutar om någonting sådant. Det är det enda logiska.

Jag medger, herr Svanberg, att de tankegångar jag tog upp i mitt föregående anförande var koncentrerade. Jag föreslår att herr Svanberg läser anförandet och begrundar vad jag har sagt. Det här är en svår problematik därför att vi är mycket beroende just nu. Vi för med eller utan IDB ett dubbelspel i världen. Den här debatten kommer kanske för framtiden att ha sin stora betydelse genom att den visar att vi nu börjar inse att vi när det gäller handeln inte tar med samma moraliska principer som vi anser att vi bör ta med när det gäller bistånd. Det är det som är dubbelmoralen, och jag tror att vi bör ha en årlig debatt om de här frågorna för att komma till rätta med problemen och för att inse vad det här dubbelspelet innebär för vårt land.

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Den motion på centerstämman som avslogs klart och entydigt och enhälligt argumenterade för IDB-medlemskap för att främja svensk export. Det var det enda argument som framfördes i motionen. Då var centerpartiet enigt. Nu för fru Hambraeus ett resonemang här som om hennes parti aldrig hade tagit ställning i den frågan, som om det vore en helt ny situation. Helt plötsligt blir Sverige exportberoende. Det tänkte man tydligen inte på i juni 1976.

Bara en kort fråga. I näringsutskottets skrivning har man tagit in följande, som alltså innebär att man sätter upp villkor: "Om bankens politik inte blir sådan att den befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning bör detta --- föranleda att medlemskapet omprövas." Betyder det att fru Hambraeus och andra centerpartister med samvete kommer att motionera här i riksdagen om ett eller annat år om att Sverige skall lämna IDB? Och till sist, fru Hambraeus: Vad blir Sveriges internationella anseende om vi agerar på det sättet, går in och ut i Interamerikanska utvecklingsbanken? Är det så man bedriver utrikespolitik?

Fru HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Sture Ericson kommer nu in på hur oerhört komplicerad vår ställning är i världen. Jag kan självfallet inte svara på hypotetiska frågor om hur jag kommer att motionera vid den första redogörelse som vi eventuellt får – om vi får någon redogörelse beror på om vi bestämt oss för att gå med i IDB eller inte. Vad jag menar är att vi behöver en större debatt kring de här mycket komplicerade frågorna. Ni gör det för lätt för er när ni gör det hela till en fråga bara om medlemskap i IDB eller inte. Vi är redan med i ett orättfärdigt sammanhang i den här världen.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! I frågan om en svensk anslutning till IDB har det redan innan vi kommit till dagens överläggning förekommit en omfattande debatt. Det är bra att frågor granskas. I andra länder har man fattat beslut om att gå med i IDB utan att det förekommit en motsvarande granskning. I t. ex. det nederländska parlamentet – socialdemokratiskt dominerat – var det över huvud taget ingen debatt när man för en tid sedan bestämde sig att gå med i IDB; alla partier var överens om det beslutet. I Danmark – för att som exempel ta ytterligare ett socialdemokratiskt styrt land – röstade alla, utom den vänsterextremistiska kanten och Glistrup, för att man skulle gå med i IDB.

Det är bra att vi har en sådan här debatt. Man kan emellertid möjligen fråga sig varför vi inte hade en tillstymmelse till debatt t. ex. i samband med att Sverige för en tid sedan beviljade exportkreditgarantier på i runt tal 500 milj. kr. till ett land som Nordkorea, som ju inte på något sätt kännetecknas av ett upplyst försvar för mänskliga rättigheter. Det förekom över huvud taget inte någon debatt om detta. Det vi nu diskuterar

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

är ändå en satsning som är mycket mindre.

Denna satsning är i regeringens förslag bedömd mot bakgrunden av intresset att främja svensk export. Jag vill redan från början säga att det för att vi skall kunna lösa de stora ekonomisk-politiska svårigheter vi står inför kommer att fordras rejälare grepp än en sådan här åtgärd, men den är *en* bland andra.

Hur kommer då exporten att främjas? Till att börja med kommer det att ta tid innan vi kan dra fördelar av ett sådant här medlemskap. Vidare kommer självfallet effekten i hög grad att bero på vilket kostnadsläge Sverige håller sig med i jämförelse med andra länder. Men det finns i alla fall förutsättningar för att vi på detta sätt skall kunna förbättra vår export.

IDB beräknas i år ha en total utlåning på ungefär 2 miljarder dollar. Dessa pengar går till projekt som bara till en del är finansierade av denna bank. Den totala utgiftsvolymen är alltså betydligt mer omfattande än bankens kreditgivning.

Om man inte är medlem i denna bank har man inte möjlighet att vara med och konkurrera om de olika anbud som det gäller. Det är alltså mot den bakgrunden som regeringens förslag är framlagt.

Man skall också vara medveten om att dessa IDB-projekt inte bara skall ses som sådana. Det är i högsta grad sannolikt att många av de projekt som IDB är med och finansierar kommer att bestämma valet av leverantörer till en serie projekt som så att säga ligger runt omkring. Om man t. ex. får order på att leverera en telefonanläggning behövs det, som alla vet, kringutrustning som skall levereras i ett senare skede. Helt avgörande för om man skall få leverera denna utrustning är om man varit med från början eller inte. Dessa projekt har alltså ett referensvärde.

Ställer man sig utanför skall man också vara medveten om att det är något av ett markerande av en avog inställning. Det är ju också avsikten med det hela. Det vore väl konstigt om det inte skulle uppmärksammas av de olika parter som är engagerade i att göra uppköp. Över huvud taget skulle Sveriges situation bli försämrad om man inte är med i en organisation där faktiskt – det bör än en gång understrykas – alla väst-europeiska industriländer utom Norge är med, flera av dem socialdemokratiskt styrda.

I en intervju, som återges i Veckans Affärer den 26 maj, sade bankens chef: "Stannar ni utanför skulle det kunna tolkas som något av en ovänlig handling mot regionen, för glöm inte att IDB är den mest väletablerade regionala institution i Sydamerika som det råder full uppslutning kring." Ett tecken på denna uppslutning – det har inte berörts i debatten i dag – är att ett land som Guyana, som ju är vänsterstyrt, nyligen har sökt medlemskap i banken. Det har tidigare förekommit ordväxlingar om hur det verkligen är med uppslutningen kring banken i Latinamerika. Jag tycker därför att det är ett intressant förhållande att det helt vänsterstyrda Guyana nyligen sökt medlemskap i banken.

Kommer kostnaderna för att gå med att bli större än de tänkta för-

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

delarna? Till att börja med kan vi inte, vilket också har sagts här tidigare, precisera kostnaderna. Det kan vi göra först efter en förhandling med banken. Vi från regeringen har bedömt det såsom riktigt att ha denna diskussion, innan vi går till banken och förhandlar om ett medlemskap, trots att det såvitt jag förstår skulle vara helt möjligt att inleda sådana förhandlingar med IDB, även om riksdagen inte har fattat sitt beslut. Självfallet måste förhandlingsresultatet i efterhand underställas riksdagen. Hade vi förfarit så, hade vi bättre känt till de verkliga kostnaderna. Vi har emellertid bedömt det såsom riktigare och rimligare att föra denna diskussion, innan vi tar ett sådant steg. Nackdelen är dock att man inte har möjlighet att precisera kostnaderna.

När man bedömer kostnaderna måste man vara medveten om att man faktiskt inte kan göra så som har framskyttat i diskussionen – jag tror att även herr Svanberg var inne på det – nämligen att man ställer de insatser som de länder har gjort som nyligen gått med i banken mot den export som förekommit under mycket kort tid hittills. Det vore ungefär som om man gick till speceriaffären för att köpa mat och, innan man ätit upp vad man köpt hem, förklarade att det var en fruktansvärt dålig affär. Ungefär så tokig är den jämförelsen. Det är först i framtiden man kan avgöra utbytet av ett sådant här medlemskap.

Vi skall vara medvetna om att det hittills har varit väldigt svårt att sälja till projekt finansierade av denna bank, helt enkelt därför att den har haft kvoter och tak för vad som varit accepterat beträffande icke medlemmar. Det går inte att peka bakåt i tiden och säga att det var dålig försäljning redan innan de formella reglerna kom om att man inte får leverera om man inte är medlem i banken, eftersom det också under den tidigare perioden fanns begränsningar i möjligheterna att sälja.

När man bedömer kostnaderna skall man vara medveten om att det enligt bankens regler är så att om ett land väljer att gå ur banken får landet tillbaka de pengar som satsats i form av aktiekapital. Vidare är att märka att när man säljer till projekt inom ramen för denna banks verksamhet får man kontant betalt. Det är faktiskt inte alldeles oväsentligt i dagens läge. Om det i en tidning stod att ett svenskt företag lyckats få en order på leveranser för 100 milj. kr. till Latinamerika, skulle kommentaren bli att det var bra för sysselsättningen. Men vi måste vara medvetna om att några sådana affärer knappast görs längre utan att det är fråga om en omfattande kreditgivning. Staten medverkar på olika sätt för att göra denna kredit möjlig. Men även om staten inte går in och möjliggör för företaget att ge kredit, är faktiskt en sådan vanlig exportorder förenad med kreditgivning. Är man med i banken faller denna kreditgivning bort, eftersom man i stället får kontant betalt. Med tanke på de omfattande och långa krediter som det numera är fråga om är det också en viktig punkt att hålla i minnet, sett från exportfrämjande utgångspunkt.

Till detta skall kanske också, herr talman, läggas att man tidigare under åren har bedömt intresset av att kunna leverera till verksamheter inom IDB som så viktigt att den tidigare regeringen ju faktiskt t. o. m. vid

Ondsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

något tillfälle bidragit med rena u-hjälpsmedel till banken för att Sverige skulle bli mera leveransberättigat och få del av de kvoter jag talat om. Dessutom har svenska affärsbanker haft olika möjligheter att ge lån till IDB. Jag föreställer mig, även om jag inte är säker på det, att det för dessa lån har fordrats regeringstillstånd.

Det har anförts många motargument mot ett svenskt medlemskap, och de fordrar naturligtvis en noggrann eftertanke. Låt mig säga ungefär som fru Hambræus att världen tyvärr inte är alldeles vit och att det inte bara är enkla beslut vi har att fatta. Det är väl också därför som vi nu diskuterar denna fråga. Men jag vill gärna markera att självfallet även jag, churu jag av en del talare framställs som en av de mest förtappade av individer som finns, haft anledning att försöka reflektera över innebörden av ett medlemskap. Jag finner inte alls att en institution som denna är helt och hållet vit och underbar, men jag vill också peka på att det finns en lång rad andra aktiviteter som inte heller är alldeles vita och oskyldiga. I den afrikanska utvecklingsbanken, där Sverige är engagerat, finner jag det t. ex. mot bakgrund av många av de argument som nu vänds mot medlemskap i den aktuella institutionen inte alldeles självklart att Sverige skall vara med. Det finns tyvärr diktaturer även i den delen av världen.

Bland de argument mot medlemskap i IDB som man här möter finns t. ex. att denna bank lånar till de rika länderna. Detta har bemötts här redan tidigare på olika sätt, bl. a. med påpekandet att man i detta sammanhang faktiskt måste bortse från bankens ordinarie verksamhet, där det betalas helt kommersiella räntor. Det gäller där inget annat än en helt normal kreditgivning. Där har de "rika" länderna en dominerande andel av låntagandet. Räknat per capita är den dock inte lika dominerande, eftersom dessa länder, bl. a. Brasilien, invånarmässigt är så mycket större än de andra. Men i fråga om den speciella fonden, för vilken gäller mjukare villkor, dominerar faktiskt de fattiga länderna helt, och det gäller i ännu högre grad på per capita-bas.

Jag vill också säga, herr talman, att argumentet att banken lånar till de rika länderna skulle skorra ganska falskt i en del svenska öron f. n. Det rika landet Sverige lånar på de internationella kapitalmarknaderna årligen sedan ett par år tillbaka – observera att denna politik inleddes under det socialdemokratiska styret – större belopp än vad som motsvarar IDB:s hela utlåning. Det rika Sverige tar alltså i anspråk en större andel av de internationella kapitalmarknaderna än vad hela IDB gör. Det är ändå ett förhållande som borde stämma till eftertanke inför moraliserandet om att denna bank lånar till de rika länderna – särskilt mot bakgrund av de ytterligare av mig nämnda skäl som talar emot detta.

Det pekas vidare på att denna bank ger stöd till diktaturer. I det sammanhanget förekommer till att börja med en något grumlig utrikeshandelsteori. Ofta hör man nämligen det argumentet att de exportfrämjande åtgärder som regeringen föreslår leder till någon sorts utsugning av u-länder. Jag vill inte påstå att det argumentet framförts i dag, men det har gjorts gällande i debatten. Man gör å ena sidan gällande att det är

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

utsugning av u-länderna när vi exporterar till dem. I nästa ögonblick säger man å andra sidan att det är fråga om ett stöd till diktaturländerna.

Frågan är sedan: Bör Sverige politisera sin handelsinriktning och sitt exportstöd? Svaret på den frågan kan för en del tyckas vara ett självklart ja, men jag kan inte finna detta så alldeles självklart, utan kanske det faktiskt förhåller sig på motsatta sättet.

Sverige har hittills under åren alltid funnit att man skall inte på det sättet politisera länderinriktningen av sin handel. Det skulle snart leda till mycket allvarliga svårigheter att utforma utrikespolitiken. Säger man nej till handelsförbindelser med *ett* land så skapar man åt sig själv, på grund av att världen inte är precis svart och vit, genast problemet: Skall vi inte säga nej till en del andra länder också?

Detsamma gäller i fråga om exportstöd. Vi har f. n. ett system som ger stöd åt export till en lång räckta av regimer, alldeles oavsett hur det är med styret. Skulle man sluta någonstans, var skulle man då sluta? Det finns diktaturer som ligger mycket nära Sverige. Vi skulle råka i mycket olyckliga utrikespolitiska förhållanden om vi i dessa fall började politisera hur vi skall ha det med våra olika exportfrämjande åtgärder.

Men även om det finns dessa ekonomiska nackdelar och så att säga mera neutralitetspolitiska nackdelar med att påbörja en långtgående politisering kanske vi ändå bör göra det på grund av vad som här i debatten har kallats moraliska skäl: man måste befrämja de moraliska övertygelser man har genom att politisera sitt val av utrikeshandelspartners. Ja, det skulle man faktiskt kunna tänka sig göra, om man åtminstone hade någon anledning att tro att det blev någon effekt av detta, att det blev bättre moral på det viset. Kommer det att bli något resultat av det eller kommer det bara bli en tom demonstrationspolitik, förknippad med de ekonomiska avigsidor som jag talat om – genom att man isolerar sig själv – och dessutom med de utrikespolitiska besvärligheter som faktiskt är förenade med den typen av uppläggning? Skulle man verkligen nå sitt syfte? Jag återkommer till att det nog faktiskt skulle komma att betraktas som mycket av tom demonstrationspolitik med tanke på de syften vi vill uppnå.

Alla västeuropeiska länder – än så länge med undantag av Norge – är med här. Om Sverige, av de skäl som en del anför, valde att ställa sig utanför, så kan man inte utesluta tanken att detta snarast motverkar det goda syftet. Vill Sverige av moraliska skäl icke vara med, då måste ju de regimer som vi tar avstånd ifrån tolka det som ett moraliskt godkännande att andra länder har gått med – Kreiskys Österrike, den Uyls Holland och Anker Jørgensens Danmark, för att ta tre socialdemokratiskt styrda länder som är med i IDB. Om Sverige skulle ställa sig utanför av moraliska skäl, skulle det innebära att de här nämnda personerna tydligen ansett sig kunna av moraliska skäl gå med i banken. Vår aktion skulle på det sättet snarare bli ett stöd åt diktaturerna.

Sedan har vi den svåra frågan: Var har man störst inflytande? Har man det genom att så att säga kliva bakåt? Såvitt jag förstår har den

som sätter sig på månen mycket litet inflytande på vad som händer på jordklotet. Den som har åkt till månen kan ju ha gjort det av mycket övertygande moraliska skäl, men han blir väldigt snart bortglömd. Han har inga möjligheter att påverka någonting, för hans röst hörs inte. Det är väl av den anledningen, föreställer jag mig, som man i Helsingforsavtalet byggde mycket på att nå de mellanfolkliga syftena, även när det gällde mycket olika regimer, genom att intensifiera kontakter.

Jag tror för min del inte att vi skulle få något särskilt stort inflytande av att vara med i IDB. Det vore orealistiskt att tro. Men vi skulle få ett visst inflytande. Inte heller tror jag att vi har ett så särskilt stort inflytande i en rad andra internationella organisationer som vi nu är med i, t. ex. FN. Men vi har ett visst inflytande genom att vi är med där. Om Sverige t. ex. hade valt att säga, att Portugal inte kunde få vara med i EFTA, så tror jag att det hade varit färre portugiser som kommit i kontakt med den typ av ideal och värderingar som ändå är grunden för att ha individer som vill bära fram en demokratiseringsprocess, när den väl har fötts till liv. En demokratiseringsprocess fordrar ju ändå att det finns människor som genom kontakter med andra har lärt sig vad som kan vara ett bättre styre, en bättre regim. Sådana förbindelser kan man i en typ av diktaturländer bara få genom förbindelser över gränserna.

Vid det årsmöte som hölls i IDB-banken 1972 fördes en diskussion mellan den svenska representanten och företrädaren för Chile, som var Allendes företrädare, och i den uppteckning som gjordes av det samtalet framgår att denne chilensare sade, att man var kritisk mot banken på många sätt. Men han framhöll också att om de icke-regionala länderna gavs medlemskap enligt vad som föreslagits – man började diskutera detta redan 1972 – så skulle man på chilensk sida sätta stort värde på att även Sverige deltog och gjorde sin röst hörd. Det är väl också det som chefen för banken, Ortiz Mena, menar i den intervju i Veckans Affärer som jag tidigare citerade. Han sade då att med ert avancerade sociala kunnande skulle ni kunna utöva ett betydande inflytande, och det skulle vara av stort värde för IDB.

I samband med att Finland började diskutera att gå med i IDB har det också antytts att den tanken gav upphov till en del sura tongångar från den nuvarande Chileregimens sida. Man ville liksom inte ha med de nordiska länderna. Men de som tänker rösta nej här i dag måste faktiskt svara på frågan: Tror ni att Pinochet skulle vara belåten om den socialdemokratiska reservationen vann i den votering som i dag skall verkställas?

Man måste tro på sina idéers kraft. Det är moralen. Det är dålig moral att ställa sig vid sidan om. Järnridåer dras ner av dem som vill stänga ute kontakten med friheten, inte av dem som tror på sitt budskap!

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte samma behov av att här polemisera mot handelsministern som vissa av de tidigare talarna hade, och detta beror på att handelsministern har valt att inte försöka försvara de allra värsta överdrifterna utan i något annan ton hålla sig till sakfrågan. Men det fanns vissa saker i vad handelsministern sade som verkade förledande sakliga men som egentligen inte alls var det.

Låt mig här bara ta upp ett par små saker. Det har sagts att vår handel på Latinamerika gör att vi måste gå med i IDB. Men under 1975 var vår export till Latinamerika 3.2 miljarder, och av det var 1 % sådant som gick till IDB-projekt. IDB behärskar nämligen inte hela den ekonomiska aktiviteten i Sydamerika.

Vad sedan gäller frågan om skillnaden mellan fattiga och rika länders sätt att låna sade handelsministern att de rika länderna oftast lånar på vanliga affärsmässiga villkor, medan de fattiga länderna lånar för andra projekt. Tyvärr är det väl så att man till de rika länderna, där man skulle behöva en annan utveckling, bara lånar för projekt som icke kommer de fattiga människorna till del. Exempelvis Brasilien utger självt en statistik som visar att under de år då man fått stora lån från IDB och följaktligen skulle ha fått en väldig utveckling har de sämst ställdas levnadsstandard hela tiden sjunkit. IDB har alltså, om man så vill tolka det, medverkat till en försämring av de fattiga människornas förhållanden i Brasilien. I varje fall har IDB inte på något sätt positivt påverkat situationen där.

Handelsministern säger i det här sammanhanget att det rika Sverige lånar ju också. Ja, det är en fråga som vi också kan diskutera. Jag tycker för min del att den nuvarande regeringen som regering betraktad lånar alldeles för mycket utomlands. Men jag skulle verkligen rodna om jag upplevde det så, att den svenska regeringen ville ha lån från fonder som har tillkommit för att hjälpa till med utvecklingen i länder som har det besvärligt. Sverige får inte några sådana lån, hoppas jag.

Handelsministern säger vidare att vi inte bara kan måla i svart eller vitt. Det är självklart. Vi måste föra handel med väldigt många olika länder. Men jag sade i mitt första inlägg att det är en sak att handla på vanliga affärsmässiga grunder och en annan att gå med i en institution och därmed medverka till att ge bidrag till sådant som vi inte vill stödja. Handelsministern medgav ju att vårt inflytande i banken blir lika med noll, och vi kan alltså inte påverka verksamheten där.

Men sedan säger handelsministern att vi trots allt bara genom att vara med i banken skulle kunna påverka dess verksamhet på ett annat sätt än om vi inte alls var med. Detta är ett förrädiskt argument. Det har använts mycket också av industrin, som säger att alla industriella investeringar i u-länder medverkar till att man där får en högre standard och att man utbildar människor så att de kan ta över makten. Detta har i väldigt många sammanhang visat sig vara helt felaktigt. Det blir precis tvärtom: man får en överklass som får en förbättring av sin eko-

nomiska standard, och den använder sedan sin makt till att förtrycka de fattiga. Det argumentet kan vi alltså rensa bort ur debatten.

Jag vill emellertid upprepa att jag tycker att överdrifterna hos handelsministern var betydligt mindre än de var hos andra. Och jag vill än en gång konstatera: Vi vill inte vara med i den här banken, därför att det skulle leda oss in i en politik som vi själva inte kommer att kunna påverka på minsta sätt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Trogen sin moral gömmer sig handelsministern bakom den teknokratiska amoralitet som i verkligheten döljer rädsla och fiendskap gentemot sociala förändringar. Han flyr hela tiden undan frågeställningen, och han talar om handelspolitik i största allmänhet.

Men det handlar ju inte alls om det. Det handlar inte om kreditgivning och handel i allmän, traditionell bemärkelse, utan det handlar om hur man skall ställa sig till en institutionell organisation med långt vidsträckt syfte, en institutionell organisation som ingår i ett bestämt utrikespolitiskt maktsystem. Detta maktsystem har i sin tur aktivt förklarat sig villigt att befordra en bestämd politisk, ekonomisk och social struktur i den brännpunkt för folkens frigörelsekamp som Latinamerika utgör.

Vilken politisk, ekonomisk och social struktur har då denna institutionella organisation och det system den ingår i på sitt program? Ja, det vet vi mycket väl. Detta program har ju sina internationella ideologer. Programmet är ett system med medvetet genomförd massarbetslöshet, medvetet bekämpande av nödvändiga jordreformer, medveten drastisk nedskärning av de sociala utgifter som beslutats av frisinnade eller radikala regimer, medvetet nedtryckande av de stora massornas levnadsstandard som ett led i en systematisk ekonomisk politik, medvetet befordrande av de multinationella företagens traditionella herravälde över Latinamerikas ekonomi, medvetet söndersläende och nedtryckande av fackföreningsrörelsen och medvetet hindrande av varje rörelse som syftar till den minsta form av demokratisering. Varje försök att kämpa för demokratiska fri- och rättigheter möts i dessa länder med polisiära och militära massaktioner – så sker de facto dagligen, och det skall så vara enligt den ideologi som predikas av det system i vilket IDB ingår. Dessa massaktioner leder till massmord på frisinnade, på progressiva och på hela folkgrupper.

Och jag frågar herr Burenstam Linder, som nyss har citerat en chilensk talesman: Talar herr Burenstam Linder aldrig någonsin med representanter för den chilenska motståndsrörelsen här i Sverige? Låser han in sig, när de försöker göra sig hörda?

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Alla är med, säger herr Burenstam Linder. Ja, men alla som är med har också utmärkta relationer med Sydafrika.

Eftersom alla är med bör Sverige inte skilja sig från mängden, menar

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

tydligen herr Burenstam Linder. Men var går då gränsen för vår anpassning av utrikespolitiken till våra kommersiella intressen? Sydafrika utgör tydligen ett gränsfall. När det gäller Sydafrika driver Industriförbundet och moderaterna en egen linje, medan moraliska anständighets-skäl har gjort att centerpartiet och folkpartiet driver en annan. Detta beror förmodligen på att i det här landet är kunskapen om situationen i Sydafrika mycket bättre än kunskapen om situationen i Latinamerika. Jag undrar därför om inte opinionstrycket här spelar en väldigt stor roll. Men hur blir det om opinionstrycket växer? Ser handelsministern det som en realitet att vi i ett sådant läge kan lämna banken med tanke på villkorsparagrafen, som säger att om inte bankens politik befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning, så bör det medföra att medlemskapet omprövas?

Sedan vill jag ta upp den referens handelsministern gjorde till Allendes representant som ville ha med Sverige i IDB år 1972. Men det var då det! Det var ju innan Allenderegeringen visste hur USA-regeringen med Världsbanken, IDB och CIA som instrument förberedde marken för militärkuppen. Men vad tycker den chilenska motståndsrörelsen i dag? Det vet förmodligen handelsministern, men han redovisar det inte. I stället spekulerar han kring vad Pinochets regim tycker om svenskt medlemskap. En sak vet vi: de tidningar, som Pinochetjuntan kontrollerar totalt, var lycksaliga när den socialdemokratiska regeringen förlorade valet i Sverige, och de såg herr Burenstam Linders upphøjelse till handelsminister som ett stort framsteg ute i världen för sin politik.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag ger herr Svanberg rätt i att Brasilien lånar av IDB. Men min poäng är att jag menar att Brasilien lånar på kommersiella villkor. Om Sverige skulle vara med och försöka att verkligen tränga sig in på denna marknad, då skulle vi tvingas till omfattande kreditgivning, ofta subventionerad, i stället för att som när det gäller IDB få kontant betalt. Jag finner därför att detta alternativ skulle vara mera av ett stöd än det som jag förespråkar.

Jag förstår inte heller herr Svanbergs försök att vrida till resonemanget så att det framkallar moralisk indignation över att den här banken lånar ut till de rika länderna, när Sverige samtidigt har en upplåning på den internationella kapitalmarknaden som är större än IDB:s hela utlåningsverksamhet. Jag fattar inte riktigt hur herr Svanberg kan få någon rim och reson i det resonemanget.

Vi här för stor upplåning från svensk sida. Det är vi fullständigt överens om. Det beror på politisk-ekonomiska förhållanden som ligger ett antal år tillbaka i tiden och som fortfarande gör sig gällande. Dessa frågor kommer vi antagligen att debattera mera innan den här veckan är slut, så låt oss inte gå in på det nu. Jag vill bara konstatera när det gäller den moraliska sidan av saken, som ni här gör en så stor affär av, att Sverige – som är rikare än något av de länder som vi nu talar om –

lånar mera på den internationella kapitalmarknaden än vad hela IDB:s utlåning uppgår till.

Detta att gå med i en organisation skulle vara det avgörande. Så har det tydligen inte hittills bedömts i något annat västeuropeiskt land. Ett antal socialdemokratiska partiledare – om jag nu håller mig till dem – har bedömt det tvärtom. Jag vill, som jag också nämnde i mitt inledningsanförande, framhålla att Sverige var med i EFTA under en tid då där fanns en av de regimer som man verkligen hade stor anledning att vända sig mot. Den mycket intressanta fråga som man ändå måste ställa sig är den, om man genom att ha tagit med Portugal medverkat till att snabbare få slut på förtrycket i Afrika och på diktaturen i Portugal. Ingen av oss kan slå upp något facit och avgöra saken. Tyvärr är historien inte så konstruerad. Mitt förmodande är emellertid att man hade förlängt förtrycket i Portugal, om man dragit sig undan varje form av samröre. Beträffande detta att vara med i en organisation vill jag nämna att i den handelspolitiska debatt som vi hade för en tid sedan konstaterades att listan på brutala regimer tyvärr är mycket lång. Den omfattar länder som är med i den afrikanska utvecklingsbanken och i den asiatiska utvecklingsbanken, organisationer där Sverige deltar. Det är en intressant illustration av den gränsdragningsfråga som man genast ställs inför, att somliga här vill ta avstånd från medlemskapet i IDB. Skall vi då också dra oss ur de organisationer jag nyss nämnde?

Jag vill säga några ord till herr Ericson i Örebro med anledning av vulgärargumentet att de chilenska tidningarna applåderade när det blev regeringsväxling här i Sverige. Man har då ofta försökt göra gällande att Pinochet var så förtjust. Jag tycker man borde undvika att göra den koppling som herr Ericson i Örebro gör och som också herr Palme tidigare gjort, nämligen att säga att herr Pinochet applåderade då herr Fälldin blev statsminister. Jag skulle inte vilja uttrycka det på det viset att herr Pinochet applåderar, om herr Palmes reservation skulle ha framgång. Men jag ställer frågan: På vilket sätt vinner man inflytande? Finns det någon möjlighet för Sverige att utöva inflytande? Ja, det finns vissa sådana möjligheter, och jag tar det som en fingervisning att man från chilensk sida, enligt vad som stått i pressen, tydligen har uttryckt vissa dubier om önskvärheten av att ha med Finland. Då måste man fråga sig: Skulle herr Pinochet välkomna att reservationen vann i dag eller ej? Min bedömning är att Sverige har ett visst inflytande och att Sverige därför bör vara med och att det därför på sina håll i Latinamerika kan finnas önskingar om att Sverige snarast inte borde vara med – som vissa i denna kammare också tycker.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har tydligen bestämt sig för att inte debattera det politisk-ideologiska och moraliska ställningstagandet. Han talar hela tiden om andra saker. Han säger att det finns så många besvärligheter i världen, så många brott mot de demokratiska fri- och

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

rättigheterna i olika länder, att egentligen – det är hans slutsats – måste vi upplösa gränserna för alla sådana ställningstaganden. Då hamnar han i önskesituationen för den som i själ och hjärta är motståndare till folkens frigörelse, motståndare till varje form av social förändring.

Det är ju dock en ovanlighet att ett institutionellt system, ett makt-system, byggs upp med en bank som IDB som ett integrerande inlag. Det är ett system där massarbetslösheten, bombningen av byar, mass-terrorn mot varje form av demokratisk rörelse, nedtryckandet av fackföreningsrörelsen och den drastiska sänkningen av folkets levnadsstandard är ett medvetet politiskt led för att hålla ett visst system vid makt. Det är dock ovanligt, säregnet och kvalitativt någonting egenartat att man på en hel kontinent driver den typen av politik. Man kan inte genom att hänvisa till att det sker brott i de flesta andra länder, visserligen i regel mindre brott och av annan karaktär, komma ifrån att förtrycket här har systematiserats. Det är ett förtryck av ett system gentemot ett annat system, vilket håller på att växa fram, ett förtryck gentemot folkens frigörelse. Då är frågan på vilken sida man skall stå. Man kan ju inte skjuta undan det moraliska ställningstagandet, för man gör ju ett ställningstagande hur man än vrider sig.

Herr Burenstam Linder försöker komma ifrån det hela genom att peka på en rad inkonsekvenser i olika socialdemokratiska regimers uttalanden och ställningstaganden utomlands. Det är, enligt min mening, en akademisk frågeställning som han kan syssla med i sin professorsbostad. Relevant är Sveriges och den svenska socialdemokratins ställningstaganden. Om jag inte tyckte att det alltför mycket gynnade herr Burenstam Linders demagogi, skulle jag kunna säga vad vi i vpk tycker om vissa inkonsekvenser som SAP här har gjort sig skyldigt till. Men det handlar ju i dag inte om vad enskilda riksdagsledamöter eller vad en grupp riksdagsledamöter från ett visst parti har gjort, då eller nu, utan om att en massiv opinion inom svensk fackföreningsrörelse och svensk arbetarrörelse uppreser sig mot detta grova brott mot internationell solidaritet. Den opinionen kommer herr Burenstam Linder att möta i nästa valrörelse. Jag skall gratis ge honom en paroll för den valrörelsen. Den lyder som följer: Burenstams profitmoral gläder varje general. Bästa stöd för Pinochet är Fälldin och IDB.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp alla saker vi diskuterar. Sveriges upplåning skall jag gå förbi. Jag tror att herr Burenstam Linder vill att jag skall säga att den nuvarande regeringens stora upplåning är felaktig, och det kan jag gärna göra om han är nöjd med bara det.

Beträffande frågan om vad det betydde för Portugal att vara med i EFTA osv. vill jag säga att jag tror att den diskussionen är fullständigt ofruktbar. Varken handelsministern eller jag kan bevisa någonting i det sammanhanget – om det var bra att Portugal var med eller om det hade varit bättre att inte ha med Portugal. Låt oss därför avsluta den diskussionen.

I stället tänker jag ta upp ett par andra saker. Herr Burenstam Linder frågade: Varför skall Sverige inte vara med, när praktiskt taget alla västeuropeiska länder deltar? Sätter vi inte en stämpel på olika västeuropeiska länder, som här räknats upp, genom att säga att vi inte vill delta av moraliska skäl? Men vi vet ju alla att man i dessa länder ser på de här frågorna på ett annat sätt än vi i Sverige. I Frankrike t. ex. har man en helt annan syn på export av vapen till krigförande länder, och i England och på annat håll har man en annan syn på export till Sydafrika osv. Låt de här länderna svara för sig själva, vi svarar för oss här i Sverige. Vi har inte velat sätta någon stämpel på de här länderna och säga att de är mer eller mindre moraliska än Sverige. Den diskussionen tror jag är helt felaktig.

Herr Burenstam Linder kom tillbaka till tanken att det är så betydelsefullt att vara med i de här sammanhangen för att kunna påverka. Men man får väl ändå i någon mån försöka välja vad man skall delta i. Måste man försöka vara med överallt bara för att påverka? Vi skall ändå vara medvetna om att det just i Latinamerika finns några av de allra värsta regimerna, som vi inte vill ha någonting med att göra. Vi söker här frivilligt upp sådana länder genom att gå med i IDB, som på ett otillbörligt sätt gynnar dem. Det finns ett gammalt uttryck, herr handelsminister, som säger att den som vill äta välling med djävulen, han får se till att han har en lång sked. Jag är övertygad om att handelsministern inte har den långa skeden. Hans sked är alldeles för kort för att äta välling tillsammans med några av de värsta diktaturregimerna.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! För herr Burenstam Linder är det vulgärargument när man påminner om vad Pinochetkontrollerade tidningar skrev om det svenska valresultatet, men det är tydligen inte vulgärargument att stå här i talarstolen och spekulera över vad Pinochet tycker om herr Burenstam Linders IDB-proposition. Men redovisa: Vad anser den chilenska befrielse rörelsen i dag om svenskt medlemskap i IDB? Jag tror att den i varje fall tycker att det är väldigt ojust att hänvisa till vad Allende-regeringens representanter tyckte 1972, alltså före kuppen.

Min andra fråga är: På vilka villkor skall vi gå ur IDB? Det mest intressanta och det nya med näringsutskottets skrivning är just följande rader: "Om bankens politik inte blir sådan att den befördrar långsiktiga förändringar i positiv riktning bör detta --- föranleda att medlemskapet omprövas." Vi vet att den formuleringen är väldigt viktig för det största regeringspartiet, och jag tycker att handelsministern skall kommentera just den skrivningen.

Slutligen: Det är alldeles uppenbart när man lyssnar till herr Burenstam Linder att icke-kommersiella argument inte har någon tyngd för honom. Slutsatsen blir att utrikespolitiken skall underordnas våra kommersiella intressen. Det är kanske naturligt för en handelsminister att resonera så. Det oroväckande är då att handelsministern och hans parti tycks

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

vara starka nog att göra sin linje till regeringens linje, och då kommer vi tillbaka till detta – centerns svek mot sitt eget kongressbeslut, den spärr som fanns mot ett svenskt medlemskap i IDB.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Nej, herr Ericson i Örebro, det kommersiella är inte det helt överordnade. I mitt inledningsanförande försökte jag noggrant diskutera igenom t. ex. i vilka utrikespolitiska svårigheter man mycket snart skulle hamna om man försökte politisera sin utrikeshandel. Jag ägnade också en ganska avsevärd tid åt att gå igenom den moraliska frågan om hur man bäst kan bidra till en bättre värld – enkelt uttryckt om man gör det genom att sätta sig på månen eller om man gör det genom att försöka att vara med. Jag upprepar: Den som tror på sina egna idéers bärkraft drar inte ned någon järnridå. Han försöker vara med, försöker ge uttryck åt dem, försöker skapa de förbindelser som behövs för att verkligen få en bättre värld.

Den formulering som finns i utskottets betänkande tycker jag är mycket bra. Räcker inte det konstaterandet från min sida? Den bör finnas där. Den gäller över huvud taget som en självklarhet i alla de olika internationella organisationer i vilka Sverige är med. Man måste alltid nog följa utvecklingen och vara beredd att ta konsekvenserna om utvecklingen inte blir den som man hade tänkt sig.

Att man i Frankrike har en annan regel för vapenförsäljning än i Sverige, herr Svanberg, är väl inte särskilt intressant. F. ö. är det inte en socialdemokratisk regering som styr Frankrike f. n.

Vad jag tycker tål att fundera på är om socialdemokraterna över huvud taget inte finner det tänkvärt att partivänner i ett antal länder där de har regeringsmakten har valt att gå med i denna institution. Jag upprepar vad jag sade i den handelspolitiska debatten, att när ni socialdemokrater har er international brukar ni beskriva er som den mest välsignelsebringande kraft som finns på jordklotet. Det borde väl då vara litet genant att denna kraft är så fantastisk reaktionär att den tycker som handelsminister Burenstam Linder i denna fråga.

Jag är övertygad om att det finns röster i Latinamerika som tycker illa om denna bank – det vore märkvärdigt annars – och att man kan hitta även organisationer som tycker att denna bank är dålig. Men om den är så förtappad som ni försöker göra gällande, hur skall vi då förklara att vänsterregimen i Guayana nyligen har valt att gå med i denna bank?

Som poet är Jörn Svensson inte särskilt bra. På tal om mänskliga rättigheter är jag rädd för att om hans system fick råda blev det säkert den enda tillåtna poesin.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det har funnits en förunderlig blindhet i de borgerliga inlägg som har gjorts här. Den illustrerades särskilt av handelsministern. Man har koncentrerat sig på osäkra exportprognoser, man har dragit fram

som viktigt att vi får kontant betalning etc. Men så fort diskussionen har inriktats på de mer brännande politiska frågorna har man från moderat sida krupit bakom socialdemokratiska regeringar i Västeuropa i stället för att redovisa en egen värdering och en egen uppfattning. Och jag förstår att moderaterna tänker på det sättet. De anser att Sverige kan handla utrikespolitiskt endast så som regeringarna i västeuropeiska länder handlar.

Hur hade det gått med opinionsbildningen kring Vietnam om vi för 10–12 år sedan i Sverige hade ställt upp på det moderata resonemanget och sagt: Det finns ingen regering i Västeuropa, vare sig socialdemokratisk eller av annan politisk färg, som vill angripa USA:s krig i Vietnam, alltså kan inte vi heller göra det? Vi valde en annan linje och gick emot moderaterna och på den tiden också folkpartiet. Vi kritiserade den amerikanska krigföringen i Vietnam. Den svenska regeringen gjorde det som den första regeringen i länder med en marknadsekonomi. Sedan följde andra länder efter. Betyder den linje som herr Burenstam Linder driver – om den får uppslutning av de centerpartister och folkpartister som skall delta senare i debatten – att Sverige inte längre skall vara pådrivande i internationella frågor?

Vi måste se till vad IDB är. Vilket slags institution är det man vill ansluta oss till? Det är helt klart, det tror jag inte bestrids av någon oberoende av politisk värdering, att IDB i första hand är en politiskt motiverad institution. Det kan man läsa i historieböckerna vilka förtecken de än har när det gäller värderingarna.

IDB var helt enkelt USA:s politiska svar på Castros revolution på Cuba. Det var en av Eisenhowerregeringens sista åtgärder att skapa den. Man var mycket bekymrad över den starka sociala oro som fanns i Latinamerika och där bl. a. president Eisenhowers bror Milton Eisenhower spelade en stor roll för den amerikanska politiken. Man var rädd för att utvecklingen skulle leda till en radikaliserings av den latinamerikanska kontinenten. Det var bakgrunden till att IDB bildades 1959. IDB blev från början en institution som skulle bidra till att stärka konservativa militärdiktaturer och socialt förtryck gentemot de fattiga folkgrupper som i slutet av 1950-talet alltmer protesterade och uppreste sig i Latinamerika.

I detta avseende har IDB inte förändrats. Våldsdiktaturerna i Latinamerika är i dag snarast fler än vid 1950-talets slut. Herr Wästberg i Stockholm har i ett helt aningslöst anförande talat om att ju mer handel och utländska investeringar som kommer till ett land, ju rikare det blir och ju fler kontakter det får med affärsmän, desto större är chansen för en demokratisering. Låt oss då se på det land som haft den största ekonomiska tillväxten i Latinamerika sedan 1950-talets slut – Brasilien.

Det fanns i Brasilien på 1950-talet ingen våldsdiktatur av den typ som finns där i dag. Förtrycket, maktapparaten, polisen och militären i Brasilien har skärpt sin repression under den tid då landet har fått en ekonomisk tillväxt som kommit endast ett fåtal till del, under den tid då de multinationella företagen har kommit in och utvecklats i Brasilien

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

och stärkt sitt grepp över den brasilianska ekonomin.

Våldsdiktaturerna och förtrycket i Latinamerika är i dag värre än tidigare. Och IDB har genom sin långivning bidragit till den utvecklingen. Den dominerande delen av IDB:s resurser går – låt oss inte glömma det – till de stora och relativt rika militärdiktaturerna som Brasilien, Argentina, Chile och andra.

Chile illustrerar kanske bäst IDB:s politiska roll. Det är viktigt att komma ihåg att IDB ekonomiskt är en väsentligt viktigare institution än t. ex. Världsbanken för Pinochets Chile. IDB är den viktigaste långivaren till Chile. Efter Pinochetjuntans kupp och tillträde till makten i Chile 19-faldigades biståndet från IDB till Chile.

Bara några månader efter kuppen började man med de utbetalningar som tidigare hade fått frysa inne. Allenderegeringen hade ju svårt att få ut också de blygsamma penningbelopp som tidigare var anslagna till Chile och som låg kvar under Allendetiden. Det var trassel med utbetalningarna. Det gick några månader, så löpte allt smärtfritt igen. Och det nya anslaget 19-faldigades.

Det råder full uppslutning, säger handelsministern, kring IDB i Latinamerika. Men det går ju att fråga de många latinamerikanska flyktingar från olika länder som finns i Sverige. Sverige har tagit emot ganska många flyktingar. Fråga de flyktingarna vad de anser om IDB och vad de anser om svensk anslutning till IDB. Det hade gått utmärkt lätt för handelsministern att kontakta just de personer i Allendes regering som inte mördades av Pinochetjuntan och fråga dem om deras inställning till IDB. Den är nämligen känd. De anser att Sverige icke skall gå in i IDB.

De borgerliga partierna säger nu i sak egentligen: Låt oss undvika en utrikespolitisk eller biståndspolitisk diskussion om detta. Den svenska anslutningen till IDB sker ju av andra skäl än biståndspolitiska.

Men faktum kvarstår ju: svenska skattemedel skall användas för räntesubventioner direkt till våldsregimerna i Brasilien, Uruguay, Chile, Bolivia, Paraguay och Argentina. För de militärdiktatorer som tar emot räntesubventionerna från de svenska skattebetalarna gör det nog det samma på vilket konto de svenska skattebetalarnas bidrag noteras. För militärdiktatorerna är räntesubventionerna ett direkt bistånd.

Därför är det att helt blanda bort korten när man i det sammanhanget vill ta fram den svenska exportkreditgarantivningen och säga att när Sverige nu ger exportkreditgarantier till svenska företag för affärer på andra länder, är det ett stöd av liknande slag som att gå in i en politiskt motiverad bank som ger direkt bistånd till dessa länder.

Exportkreditgarantivningen är menad som en helt annan sak. Den bygger på ett premiereservsystem, betalat av företagen, där den svenska staten i botten tar en slutlig risk. Exportkreditgarantivningen har inte, som sades här tidigare, involverat några som helst skattepengar till Pinochetjuntan i Chile. Det rör sig om ett system som ger svenska företag möjlighet att konkurrera likvärdigt med andra företag på olika marknader. Det är icke ett system där svenska skattepengar ges till regeringar i mi-

litärdiktaturer i Latinamerika.

Den utrikespolitiska innebörden av att Sverige med skattemedel som medlem skall stödja IDB:s politiskt motiverade verksamhet diskuteras inte av utrikesutskottets majoritet egentligen. Det är ju två utskott, näringsutskottet och utrikesutskottet, som behandlar denna fråga.

Utskottsmajoriteten gör över huvud taget inga egna utrikespolitiska bedömningar utan man hänvisar, också i utrikesutskottets majoritets-skrivning, till allmänna exportprognoser. Jag menar att det är en avslöjande argumentnöd när utrikesutskottets majoritet inte kan prestera en egen utrikespolitisk analys utan gömmer sig bakom en näringspolitisk argumentering som låter osäkra exportprognoser bli vägledande för vilken utrikespolitisk hållning vårt land skall inta gentemot Latinamerika.

Jag vet inte om utrikesutskottets majoritets brist på argument hänger samman med centerns fullständiga helomvändning i IDB-frågan. På centerstämman 1976 rådde ju, som påpekats här tidigare, den omvända situationen mot i dag. I dag är det regeringen med centern som talar för exportmotiven. Oppositionen understryker de utrikespolitiska och biståndspolitiska skälen. På centerstämman för ett år sedan var det motionärer som av exportskäl ville gå in. Det var en enig centerstämma som av *biståndspolitiska* och *utrikespolitiska* skäl avvisade exportargumenten. Sture Ericson har redan tagit upp vad som skett med IDB:s låneinriktning efter centerstämman. Centern sade ju att endast om en förändrad inriktning av lånen skulle ske i framtiden kunde man tänka sig att ompröva sin avvisande hållning. Men det har visat sig att de stora militärdiktaturerna under tiden efter det att centerstämman hölls och fram till april snarast har fått en ökad andel av lånen.

Det finns i detta sammanhang också en annan fråga som berörs i utrikesutskottets majoritetsyttrande och som tagits upp av centerpartister i olika debatter om det som har inträffat efter centerstämman. Man har därvid också hänvisat till Carteradministrationen, men man har då missat poängen. Man har nämligen hänvisat till det s. k. Harkinstillägget i den amerikanska kongressen, vilket innebär att USA skall rösta emot lån som flagrant strider mot mänskliga rättigheter. Det är bara det felet med argumenteringen att det här lagtillägget i den amerikanska kongressen trädde i kraft vid mitten av förra året; det är således inte någonting som har tillkommit under Carteradministrationen, utan det fanns och verkade redan tidigare, och detta var väl känt när centerstämman hölls.

Men när man nu hänvisar till president Carter – det gör även utskottets majoritet – är det intressant att kunna påpeka att Carter har tagit avstånd från den hårda tillämpning av Harkinstillägget som den amerikanska kongressen har gjort. Carter har inte sagt att han vill att man skall gå vidare och genom IDB sätta ytterligare tryck på militärdiktaturerna. Carter har vid presskonferenser och i brev till bankkommitténs ordförande i det amerikanska representanthuset tvärtom sagt att han för sin del anser att Harkinstillägget är för hårt och för kategoriskt och att man skall mjuka upp den hårda inställningen när det gäller villkoren för att

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

ge lån till dem som så flagrant motverkar eller att vänder sig mot mänskliga rättigheter. Det som har skett är alltså det motsatta mot vad ni säger när ni hänvisar till Carter och motsatsen till vad som hävdas av centern och utrikesutskottets majoritet: Carter har velat dämpa möjligheterna att via bidragsgivningen och låncutgivningen sätta villkor för de mänskliga rättigheterna; han har inte velat öka de möjligheterna. Därför är utrikesutskottets skrivning på den här punkten direkt vilseledande när den hänvisar till den nya administrationen i Amerikas Förenta stater.

I den här debatten måste vi också diskutera vad för slags effekter IDB:s verksamhet får i de länder där bidragsgivningen sker. Delvis har vi gjort det därför att IDB:s långivning i så hög grad fungerar som ett allmänt stöd till regeringarna – det blir ett stöd för de prioriteringar som regimerna gör – och hur pengarna kommer att användas beror således på den politik som regimerna för. Det är då viktigt att konstatera att de socialt inriktade projekten tar en mycket blygsam andel av IDB:s stöd. Det är enligt min uppfattning också betecknande för argumentnöden hos utrikesutskottets majoritet när det sägs så här i utskottets yttrande: "Det kan vidare noteras att utlåningen till projekt inom den s. k. sociala infrastrukturen, dvs. utbildningsväsen, bostadsbyggande, vattenförsörjning och liknande, nu åter visar en ökande andel." Det är bara det felet att med samma siffror som bakgrund har biståndsminister Ullsten av samma material dragit slutsatsen: "Man har heller ingen prioritering för de socialt motiverade investeringarna – trenden är snarast den motsatta." Det som utrikesutskottets majoritet finner vara en ökning av de motiverade investeringarna tycker alltså biståndsministern snarare är en minskning av de socialt motiverade investeringarna!

Det som i vart fall är ostridigt är att under tiden, dvs. från november 1976 och fram till april 1977, har de socialt motiverade investeringarna – den typ av investeringar som jag just läst upp citat om – minskat med ungefär hälften. De har tidigare legat på en nivå mellan 19 och 16 %, de låg på 16 % 1975 och hela 1976, men de ligger på 8 % när det gäller de lån som IDB har givit det senaste halvåret. De socialt motiverade investeringarna, blygsamma som de varit, har alltså kraftigt minskat sin andel.

Vad som skett inom IDB under en lång period av år är i stället att en annan typ av projekt kraftigt har ökat sin andel. Det är inte minst projekt som gällt mycket stora infrastrukturella investeringar – särskilt stora kraftverksbyggen, stora vägprojekt och liknande. Det är klart att just kraftverksbyggen och över huvud taget energiinvesteringar, som ju åtminstone centerpartiet borde ha någon känsla för, är investeringar vilkas effekt är helt beroende på den allmänna politik som landet bedriver: vilken typ av fördelningspolitik man har, vilka människor och grupper som nås av energin. För att bara ta ett konkret exempel; ett av de mer betydande IDB-projekten under senare år; det stora kraftverksbygge som utförts på gränsen mellan Brasilien och Paraguay; ca 80 % av elektriciteten från det kraftverket har hamnat i den multinationella industri-

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

staden São Paulo. Det torde icke kräva någon större möda att förstå att det icke är till de fattiga människorna i slummen i São Paulo som den elektriciteten har gått, utan att det är till de stora företagen och de välbeställda människorna – ofta de utländska investerarna och andra – som bor i São Paulo.

Nå, men då säger utrikesutskottet: "Betydande vikt fästs vid jordbrukssektorn och lantbruksutvecklingen i övrigt." Men jag tror att man skall vara försiktig med att svepande karakterisera den typ av lantbruksutveckling som IDB prioriterar. Jag skall återigen ta ett exempel; från Sven Lindqvists bok *Jord och makt i Latinamerika*, där han refererar ett samtal med planeringsmyndigheterna i Ecuador. Det visar sig att när det gäller sådan lantbruksutveckling som kräver jordreformer och är förhållandevis billig är det svårt att få pengar från t. ex. IDB. När det däremot gäller dyrare, mindre produktiva – mindre vettiga från den synpunkten – jordbruksinvesteringar som nyodlingar är det mycket lättare att få pengar. Till projekt som är politiskt känsliga, som kräver en omfördelning som gynnar de fattiga bönderna, är det alltså svårt att få pengar från IDB. Gäller det projekt som ger stöd till rika bönder och jordägare går det lättare.

Propositionen resonerar fram och tillbaka om biståndseffekterna av ett inträde i IDB. Man gör ett märkligt påstående, som jag skulle vilja ha belyst av handelsministern eller någon annan företrädare för regeringen. Man säger att om medlemskap i IDB skulle motiveras av biståndsskäl vore bankens länderinriktning vid utlåningen en allvarlig svaghet. Sedan säger man: "Det kan dock noteras att det har skett en ökning av de minst utvecklade ländernas andel." Det uttalandet återkommer i utrikesutskottets yttrande. Man framhäver alltså som positivt att de fattigaste länderna har fått en ökande andel. Vi har försökt att få det här belyst i utskottsbehandlingen. De fattigaste länderna, som av IDB kallas för D-gruppen och som alltså utskottet uttalat sig positivt om, är Bolivia, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Nicaragua, Paraguay och Dominikanska Republiken. Med ett eller två undantag är det här en lista på några av de mest ökända diktaturerna i Latinamerika.

Jag tror att man måste vara otroligt blåögd, om man tror att pengar till Somozas Nicaragua, till Papa Docs son Baby Docs Haiti eller till Stroessners Paraguay vidarebefordras så att de når de fattigaste folkgrupperna. Man lyckas i sin aningslöshet att lyfta fram de länder som har den minsta viljan att kanalisera pengar till de fattigare folkgrupperna. Det här sammantaget blir återigen ett svek i utrikespolitiskt hänseende från det största regeringspartiet, men av nytt slag. Jag hoppas att de centerpartister som har begärt ordet här senare i debatten kommer att ge oss en belysning av sina ställningstaganden på ett sätt som gör det möjligt att bedöma vad som ligger bakom denna centerpartiets totala omsvängning från en enig uppfattning för ett år sedan. Det intressanta är att denna omsvängning sker i en utrikespolitisk fråga, där centern tidigare i många fall har ställt sig bakom fattigare folkgruppers intressen.

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Som sista argument drar man fram inflytandet och säger att vi skulle kunna påverka inflytandet i IDB. Jag skall inte förlänga debatten om det, därför att det har talats tillräckligt mycket om USA:s unika ställning, vetorätten, specialfonden och blockröstningen. Handelsministern säger att om någon far till månen så hörs inte hans röst. Men Sverige, om det som västeuropeiskt land skulle bli medlem i IDB, har ingen röst alls. Sverige får ju inte ens som stat möjlighet att rösta nej. Vi skall ingå i en grupp av länder som gemensamt avger sin röst. Någon direkt röstning från svensk sida kommer inte att förekomma om vi går med i IDB.

När man som här har gjorts diskuterar USA:s roll i sammanhanget, är det intressant att notera hur USA självt ser på detta, hur den amerikanska kongressen ser på den utvidgning av IDB-medlemskapet som nu görs. Man kan gå till källorna – bankkommitténs i representanthuset utlåtande. Där understryks att det är viktigt för USA att andra länder går in och tar över en ekonomisk börda som USA tidigare har haft. Men man understryker mycket noga inför kongressen att detta inte får innebära och inte heller innebär att USA:s politiska inflytande minskar. Kontentan av den amerikanska kongressbehandlingen är alltså att det är en tung ekonomisk börda för USA att dra hela lasset. Släpp därför in Västeuropa, låt länderna där ta en del av den ekonomiska kostnaden, men se till att USA får behålla det dominerande politiska inflytandet i IDB! Det är på dessa villkor som denna utvidgning av IDB har gjorts, och det är därför som vi diskuterar frågan här i dag.

Herr talman! Svenskt inträde i en internationell organisation måste bygga på en vilja att stödja organisationens verksamhet. Varken propositionen, utskottsbetänkandena, de utskottshearings som har varit eller kammardebatten här i dag har givit bärande skäl för att Sverige skulle stödja IDB:s aktiviteter. Det är få, om ens någon, som har uttryckt just denna vilja att stödja organisationens verksamhet. I stället har hela denna långa och på det viset intressanta debatt visat att IDB:s verksamhet i viktiga avseenden strider mot de värderingar som hittills har varit vägledande för svensk utrikes- och u-landspolitik. Riksdagen bör säga nej till svenskt medlemskap i IDB.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Sverige kan och bör välja en egen utrikespolitisk linje och göra det i solidaritet med de fattiga och förtryckta nationerna. Det gjorde Sverige när det gällde Vietnam – och det var bra. Och det gör vi – hoppas jag – i morgon när det gäller Sydafrika. Men i båda fallen ansluter vi oss till opinionen i de länder som ligger närmast förtryckarna, och som själva lider mest. Här finns det ingen sådan opinion. Demo-

kratierna i Latinamerika säger inte att vi skall hålla oss utanför IDB, tvärtom.

Jag sade i mitt anförande, för en god stund sedan, att ekonomisk utveckling nästan alltid gynnar frihetens sak. Det polemiserar Mats Hellström mot, och självfallet finns det inget kortsiktigt sådant samband att ekonomisk utveckling omedelbart leder till större frihet. Men på sikt gynnar nästan alltid handel och ekonomiska kontakter också möjligheten till information och befolkningens möjligheter att själv göra sin röst hörd. På samma sätt stärker isolering av ett land nästan alltid förtryckarna – Sydafrika är undantaget.

Även Mats Hellström vill ju ha inte bara handel utan ökad handel med Latinamerika. Han tycker däremot att IDB är fel form, och det kan man naturligtvis diskutera. Det är ingen självklarhet att vi skall gå med i IDB, det finns argument för och emot. Jag har kommit fram till att argumenten *för* väger tyngst. Vi skapar sysselsättning, vi skapar export. Samtidigt finns det inga avgörande utrikespolitiska nackdelar som talar emot ett svenskt medlemskap i IDB.

Men man kan naturligtvis välja andra former. Den form som valdes under den socialdemokratiska regeringen var ju att Sverige och svenska skattebetalare tog en risk vid export till Latinamerika med mycket stora belopp. Det var t. o. m. så, att när den nuvarande regeringen tog över efter Mats Hellströms partibröder fanns det 23 milj. kr. utestående i s. k. u-garantier till Pinochets Chile.

Vi kan naturligtvis väga för och emot, men kom inte och påstå att ni står för en högre moral än vi som menar att Sverige nu skall ta steget in i IDB!

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! För att ta det sista först: Det vore bra om Olle Wästberg i Stockholm lärde sig vad u-garantierna är för någonting innan han använder dem som ett moraliskt argument. De pengar Olle Wästberg talar om ingår i ett premiereservsystem, till vilket företagen betalar in avgifter och i första omgången själva står för finansieringen. Sedan ligger svenska statens garanti i botten. Det innebär att inga skattepengar har betalats ut till Pinochets Chile. Och inga pengar kommer heller att betalas ut, om inte den nuvarande regeringen ändrar uppfattning.

Sedan till den första frågan, om demokratin i Latinamerika. Varför inte fråga de människor som är flyktingar? Det finns tusentals människor här i vårt land som har drivits ut ur sina länder. Fråga dem, ta del av deras opinionsbildning omkring Latinamerika och IDB! Hör efter vad de anser om svenskt deltagande i IDB, fråga t. ex. hur de ser på IDB:s roll i kuppen mot Allende!

Det är mycket lätt att säga om en kontinent, där antalet militärdiktaturer ökar år för år, att där finns ingen *opinion mot IDB*. Men fråga oppositionen i den mån det går att få tag i den, fråga dem som inte sitter fängslade, i stället för att hänvisa till regeringsinställningen!

Om den ekonomiska utvecklingen framför Olle Wästberg en litet halsbrytande tanke: Det finns en politik som är riktig gentemot Sydafrika, kanske också mot Rhodesia, och det finns en annan politik som är riktig gentemot alla andra länder. Jag tror att det framgår klart för kammarens ledamöter att det argumentet i varje fall inte är något bra argument för Olle Wästberg att dra upp i Sydafrikadebatten om några dagar.

Ekonomisk utveckling är alltid bra för människorna, säger Olle Wästberg. Men frågan är ju: Ekonomisk utveckling för vem? I Brasilien har den ekonomiska tillväxten varit mycket kraftig genom den typ av isolerade öar som multinationella bolag skapar, särskilt i São Paulo. Samtidigt vet vi att inte bara lantarbetarna och de fattiga bönderna fått det sämre i Brasilien. T. o. m. stora delar av tjänstemannaskiktet har fått försämringar under den senaste tioårsperioden i Brasilien.

Innan man går in i en debatt omkring ekonomisk utvecklings betydelse för en demokratisk utveckling måste man väl ställa sig den elementära frågan: Vems ekonomiska utveckling? Gäller utvecklingen de multinationella bolagen, den lilla grupp av människor som håller sig uppe politiskt genom att de är lierade med militärapparaten, eller folkflertalet, som fått det sämre?

Slutligen: Varför skall Sverige – det är ju det sakfrågan gäller – ge skattepengar som stöd till de här länderna?

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar att Sydafrika är ett undantag från regeln att ekonomisk utveckling och ekonomiska kontakter nästan alltid missgynnar förtryckarna – därför att det i Sydafrika finns ett system där de svenska företagen själva administrerar förtrycket. Jag vill fråga Mats Hellström: Är det så att han menar att vi skall införa ekonomiska sanktioner mot t. ex. Brasilien? Slutsatsen av hans anförande är just det.

Låt oss sedan se på det här med den förra regeringens indirekta stöd till Pinochets Chile. Det finns två typer av exportgarantier. Vi har n-garantier som fungerar på precis det sätt som Mats Hellström redogjorde för. Det är ett premiesystem. Men ibland kan det finnas handelsaffärer där risken är för stor och där man inte kan använda sig av dessa premier. Då kan man ge speciella s. k. u-garantier, och där går biståndsmedel in och tar en del av den yttersta risken. Det är detta som skedde under den föregående regeringen när det gällde Chile. Kom inte och påstå att detta är högre moral än att gå med i IDB!

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr Wästberg i Stockholm fortsätter att driva en teknisk debatt. Han har fortfarande fel om u-garantierna. Det som ligger under premiere-serverna är löpande krediter. Ytterst tillkommer biståndsmedel som inte har använts i Pinochets Chile. Och det finns en enhällig utredning, den biståndspolitiska utredningen, som föreslår att de biståndspolitiska medel som inte har använts inte heller skall användas i framtiden – och det

borde herr Wästberg veta innan han försöker att föra över det hela till en teknisk debatt.

Herr Wästberg vill nämligen dölja sakfrågan: det går inte svenska skattemedel till Pinochets junta i Chile, men herr Wästberg kommer om en stund att rösta för att svenska skattemedel skall utbetalas direkt som räntesubventioner till militärdiktaturerna i Chile, Brasilien, Argentina och andra länder. Det är ju detta som är den springande punkten vid en jämförelse med exportkreditgivningen – svenska skattemedel skall för framtiden användas direkt som räntesubventioner till de här militärdiktaturerna.

Vad är det egentligen de partier som nu ingår i majoriteten bakom det här betänkandet kräver för en omprövning, för att gå ur IDB? Jag vet att Olle Wästberg inte har möjlighet att svara nu, men det finns många centerpartister som har möjlighet att gå upp senare i debatten. Vad är det som krävs av IDB för att man skall gå ur? Jag vill ställa den frågan eftersom en rad centerpartister och även folkpartister är uppsatta på talarlistan.

Räcker det som skäl för att gå ur IDB, som man talar om i näringsutskottets betänkande, att det som sades i Dagens Nyheter i går är sant, att IDB skall bidra till att finansiera immigrationen av de vita rhodesierna till Bolivia, en flyttning av rasistvåldet i Rhodesia till Bolivia? Räcker det som motivering och blir det ett tungt vägande argument för centerpartisterna och folkpartisterna för att gå ur IDB om det som Dagens Nyheter säger visar sig vara sant, att IDB och därmed svenska skattepengar skulle bidra till en flyttning av vita från Rhodesia till Bolivia?

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Wästberg i Stockholm anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Debatten är nu så långt framskriden att det mesta är sagt. Jag kan fatta mig mycket kort.

Jag avser närmast att i sammandrag redogöra för vad utrikesutskottet har sagt – det referat som herr Hellström gav var nämligen, som var och en kan förstå, icke helt tillfredsställande.

Utrikesutskottet har prövat detta ärende sin plikt likmätigt främst från bistånds- och utrikespolitiska synpunkter.

Vad det biståndspolitiska beträffar har bankens tidigare utlåningsverksamhet granskats och då icke befunnits uppfylla de stränga krav som man från Sverige ställer i sådana sammanhang. Å andra sidan har de negativa dragen icke ansetts utgöra ett hinder för ett av exportskäl be-
tingat deltagande i banken.

Sverige med sitt starka beroende av export för sin sysselsättning har behov av att bygga ut sitt handelspolitiska samarbete med alla typer av länder. Ett svenskt medlemskap i banken får ses som en inträdesavgift

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

till en marknad, varifrån vi annars skulle vara utestängda. Goda förhoppningar finns också att utvidgningen av medlemskretsen kommer att förändra bankens verksamhet i positiv riktning från vår synpunkt sett.

Utskottet understryker att ett svenskt medlemskap icke innebär någon ändring av vårt lands utrikespolitik eller dess målsättningar. Ej heller innebär det något ställningstagande till de enskilda regimerna i Latinamerika.

Ett svenskt deltagande underlättas också av att flera andra alliansfria stater, även neutrala stater, vunnit eller sökt medlemskap. Ett medlemskap som innefattar sällskap med t. ex. Jugoslavien, ledande kraft i sammanslutningen av de ca 90 alliansfria staterna i världen, ett medlemskap som innefattar sällskap med det i statsfördraget till neutralitet sig förpliktande Österrike, ett medlemskap som innefattar sällskap med det Schweiz, som är så ängsligt om sin neutralitet att det icke ens velat gå in i Förenta nationerna, trots att det står som värdland för en stor del av dess institutioner, ett sådant medlemskap kan inte gärna vara komprometterande för en svensk utrikespolitik eller för Sverige.

Sverige har – och det understryker också utskottet – anledning att även i fortsättningen säga sin mening om förtrycket i Latinamerika liksom i andra länder. Sverige vill i fortsättningen ge sitt stöd åt en ekonomisk och social utveckling i denna region lika väl som till andra länder i samma belägenhet. Genom medlemskapet i IDB yppar sig en möjlighet därtill, liksom vi genom att vara med i Världsbanken söker att på vårt lilla sätt arbeta härför.

Men vi skall kanske inte tro – jag säger detta till herr Ericson, som anförde storsvenska tankegångar om att Sverige skulle bestämma – att vårt land har sådana resurser eller en sådan ställning i världen att vi kan dominera eller råda i de flesta av sammanhangen. Herr Ericsons argumentation påminner en aning om Olof Rudbecks en gång i världen.

Låt mig fortsätta med herr Ericson i Örebro!

Herr Ericson återopade ett brev, som lär ha skrivits, och innehållet i detta. När det gäller den delen av herr Ericsons argumentation ber jag att få hänvisa till herr Svanberg, som kort före herr Ericson talade om sladder och skvaller och undanbad sig sådant i debatten. Herr Ericson har blivit ett fall för herr Svanberg.

Vidare sade herr Ericson att påståendet om en ändring i den amerikanska politiken var tomt prat. Han var i sammanhanget vänlig att säga att han inte ville beskylla mig för naivitet. Jag uppskattar det. Jag vill inte heller beskylla herr Ericson för att vara döv och blind. Men det måste väl ändå den vara som inte har noterat vilken skillnad i den amerikanska utrikespolitiken i fråga om de moraliska aspekterna på denna politik som inträtt efter den nye presidentens tillträde. Det är riktigt att han kanske inte har kraft att genomföra sina intentioner med en gång. Han måste ha kongressen med sig. Han söker få till stånd ett samspel mellan administration och kongress för första gången. Men ingen

kan väl ta fel på hans intentioner i detta sammanhang. Något tomt prat kan det inte vara fråga om när utskottet åberopar detta.

Herr Ericson hade också oförsyntheten – det har tidigare behandlats – att åberopa vad som skulle ha stått i juntans tidningar i Chile i samband med det svenska regeringsskiftet. Den som gav upphov till det var den svenske oppositionsledaren genom sin intervju i New York Times, en intervju som herr Palme i dag själv torde beklaga mycket. Han uttalade där att de enda som skulle bli glada över regeringsskiftet väl var juntan.

Herr Ericson frågade: Var går gränsen för vår handel när det gäller diktaturer och förtryckare? Ja, gränsen går i varje fall inte i Panmunjom i Korea – det har vi noterat. Men när det påstås i debatten att våra stora exportgarantier för den koreanska handeln icke belastar skattebetalarna är det naturligtvis bara en illusion, eftersom exportgarantier till sist måste betalas av svenska företag, vilket naturligtvis belastar det svenska folkhushållet. Men därom har herr Ericson i Örebro inte sagt ett ord.

Det sägs vidare i den socialdemokratiska reservationen – och det upprepade herr Ericson i dag till min förvåning – att ett svenskt inträde i IDB skulle påverka svensk utrikespolitik i förhållande till Latinamerika. Det skulle utgöra ett avsteg från tidigare principer och från vår tidigare utformning av denna politik. Jag måste då fråga: Vad har varit vår politik i fråga om Latinamerika? Vår utrikespolitik i allmänhet är ju väl känd. Den bygger på det nordiska samarbetet, den bygger på Europasamarbetet, den bygger på uppslutningen kring FN och den bygger på ett stöd åt strävandena i tredje världen till självständighet och frigörelse. Jag frågar: Skadar ett medlemskap i IDB vår nordiska politik? Ingalunda. Vi får sällskap med andra nordiska länder. Skadar det Europatanken? Ingalunda. De stora i-länderna och även små i Europarådet är med. Skadar det vår uppslutning i FN? Ingalunda. Kan det skada vårt rykte som en av de mest hängivna anhängarna av tredje världen och dess strävanden? Ingalunda. Det finns stater i tredje världen som har sökt inträde.

Nå, säger herr Ericson kanske, vad jag syftade på var inte utrikespolitiken i stort, det var vår utrikespolitik i Latinamerika. Då återkommer jag med frågan: Vad har varit vår utrikespolitik i Latinamerika? Det har varit mycket svårt att utforma en sådan politik, och det har knappast skett. Det har varit en utrikespolitik baserad på omständigheterna i varje särskilt fall. Latinamerika är ju en jättekontinent med många stater med skilda system och med system som ändras. Vi har haft ekonomiska förbindelser – bl. a. har svenska exportindustrier kunnat sysselsätta en del av sin arbetskraft i Sverige genom export till Latinamerika. Vi har haft kulturella förbindelser av växlande karaktär. Svenska vetenskapsmän har aktade namn i många sammanhang i Latinamerika. Vi har också haft kontakter i militära sammanhang, åtminstone så till vida att vi har utbildat sjöofficerare för vissa länder, självfallet med regeringens och riksdagens godkännande. Vi har t. o. m. sålt en kanonbåt, en jagare, till Allenderegimen – en försäljning som blev ganska olycklig eftersom ka-

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

nonerna till slut vändes mot denna regim. Det var under den förra regeringens tid som detta inträffade. Men i övrigt är det nästan omöjligt att tala om en Latinamerikapolitik. En anslutning skulle alltså innebära en helomvändning, och då måste jag åter fråga: Har det funnits någon sådan? Nej, och jag tror inte att det blir någon ens efter utrikesutskottets beramade resa till Latinamerika i höst. Den kanske kan ge oss ökad information, och den kanske kan bidra till att vidga debatten kring de latinamerikanska problemen. Men någon grund för en klar Latinamerikapolitik blir den inte. Det blir även i fortsättningen att laga efter läglighet och att i vårt förhållande till Latinamerika och i förhållande till andra länder följa de allmänna principer i svensk utrikespolitik som jag nyss räknade upp.

Herr talman! Detta artar sig till att bli en av de största, för att inte säga den största utrikespolitiska debatten vid detta riksmöte. Det är bra, som handelsministern sade, att frågan debatteras och att vi belyser den. Jag tycker ändå att det är litet märkligt att i Sveriges riksdag den största uppmärksamheten utrikespolitiskt sett knyts till frågan om vårt medlemskap i IDB. Svensk utrikespolitik skall bedrivas utifrån svenska intressen. Principerna för den utrikespolitiken var riksdagen enig om i förra veckan, som så ofta tidigare när det gäller de stora partierna. Svensk utrikespolitik skall bedrivas vid Östersjön och utformas under beaktande av omständigheterna där. Den skall ta hänsyn till vad som sker i Nordkalotten. Den skall ta hänsyn till Europa och det strategiska läget där. Den skall bedrivas i samband med FN under de förutsättningar jag nyss nämnde. Är det då inte ganska förvånande att så stor uppmärksamhet riktas mot denna relativt obetydliga fråga, som man söker blåsa upp till ett stort ärende? Det finns kanske en förklaring. Det anförs att Sveriges riksdags beslut att sänka anslaget till Cuba måste, jämte beslut om inträde i IDB, fattas som en ändring av vår utrikespolitik i förhållande till Latinamerika. Var det pudelns kärna? Är det misslythet med majoritetens beslut förra året att sänka anslaget till Cuba som ligger till grund för det sätt på vilket den här frågan blåsts upp? Varför gör man eljest denna koppling i den socialdemokratiska reservationen?

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att IDB-frågan är den internationella fråga under vårriksdagen som kommer att väcka störst uppmärksamhet internationellt. Det blir däremot beslutet i morgon om Sydafrika. I den frågan är som bekant herr Hernelius på kollisionskurs med resten av regeringskoalitionens partier.

Har då svensk utrikespolitik gentemot Latinamerika förändrats? Jag gav exempel på det i mitt anförande. Den drastiska nedtrappningen av biståndet till Cuba kombinerad med den entusiasm som här visas för IDB-medlemskapet innebär sammantaget en klar markering av en ny utrikespolitisk inriktning. Den kommer säkerligen att med tillfredsställelse noteras av diverse militärdiktaturer i Latinamerika.

Sedan talade herr Hernelius om ett brev som "lär ha skrivits". Jag använde den ordvändningen, eftersom jag inte då hade brevet i min hand. Nu har jag det. När herr Hernelius beskyller mig för sladder och skvaller pratar han i nattmössan. Brevet finns här. Centerpartisterna har haft godheten att göra ett pressmeddelande av det den 26 maj. Av det framgår att de här 14 centerpartisterna – Karl-Erik Olsson, Anna Eliasson, Gösta Andersson, Gunnar Björk, Björn Eliasson, Olle Eriksson, Arne Fransson, Pär Granstedt, Börje Hörnlund, Bengt Kindbom, Margit Odel-sparr, Christina Rogestam, Torsten Sandberg och Per Olof Sundman, som jag hoppas själva kommer att redovisa sina synpunkter i dag – inte anser att dagens beslut innebär att vi bestämmer oss för medlemskap i banken. De anser att ett sådant medlemskap kan komma i fråga först efter en ytterligare analys av de aktuella omständigheterna och nya bedömningar från svensk sida. De ställer faktiskt inte upp genom sin röstning här i dag för ett svenskt medlemskap utan vill att man skall fortsätta analysera frågan innan de är beredda att ta ställning. Detta är en mycket intressant upplysning, och jag beklagar att herr Hernelius inte hade haft tillfälle att ta del av den innan han gick upp i talarstolen. Samarbetet inom regeringskoalitionen förefaller inte att vara det allra bästa.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius verifierade uttalandet av utrikesutskottet, där det heter att ledande företrädare för den nya amerikanska administrationen ytterligare har understrukt kravet på respekt för mänskliga rättigheter i samband med IDB. Som jag sade förut har president Carter gjort det motsatta. Han har understrukt att man i den amerikanska kongressen har en för hård tillämpning av Harkinstillägget i förhållande till institutioner just av IDB:s typ. Vilka ledande företrädare för den nya amerikanska administrationen är det som herr Hernelius och utskotts-majoriteten syftar på? Det kan inte vara presidenten, som vill dämpa USA:s hävdande av de mänskliga rättigheterna just när det gäller lån av den här typen till IDB.

Herr Hernelius sade också att han skulle ägna sig åt de biståndspolitiska aspekterna på den här verksamheten. Han gjorde, såvitt jag förstod, inte det här. Han gjorde som handelsministern, kröp bakom vad som sker i andra länder i Västeuropa, i stället för att diskutera vad vi här i Sverige skall göra. Med samma teknik kom inte heller han och hans parti så långt i den Vietnamdebatt som startade i Sverige för 10–12 år sedan.

Men frågan kvarstår: Eftersom utrikesutskottet åberopar de fattigaste länderna, vilka möjligheter ser herr Hernelius till att det bistånd som man yttrar sig positivt om i förhållande till länder som Haiti, Paraguay, Dominikanska republiken och Bolivia kommer de fattigaste folkgrupperna i de länderna till godo?

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ericson i Örebro sade att jag talade i nattmössan, eftersom jag inte kände till det brev som citerades. Jag byggde mitt anförande på herr Ericsons uttryckssätt – det brev "som lär ha funnits". Jag har inte forskat i hans portfölj eller i hans arkiv. Mer kunde inte jag veta. Jag höll mig till det. Det är inte att tala i nattmössan.

Herr Ericson sade vidare att jag var på kollisionskurs med utskotten i fråga om Sydafrika. Det känner jag inte till. Jag står bakom utskotts-förslaget. Jag har skrivit ett särskilt yttrande, där jag betonar två synpunkter kraftigare än utskotten gjort, nämligen frågan om huruvida föreslagna åtgärder rimmar väl med vår klassiska FN-politik. Det är en helt annan sak. Herr Ericson borde känna till vad som sker i hans eget utskott.

Herr Hellström riktade en fråga till mig. Den gällde i stort sett vilka möjligheter jag trodde att det fanns för vissa latinamerikanska stater att få bistånd. Jag skulle vilja svara herr Hellström att våra möjligheter att ge bistånd till de länder som tidigare fått sådant eller till nya länder i hög grad beror på hur vi styr och ställer här hemma och på hur vi upprätthåller vår sysselsättning och stärker vår export.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! I fråga om Sydafrika, som vi får diskutera i morgon, innebär herr Hernelius särskilda yttrande att han kommer så nära en reservation som man över huvud taget kan komma utan att kalla det för en reservation. Alla vet vi bakgrunden till att herr Hernelius i sista omgången ändå ställde upp för den här skrivningen.

Men vi skall inte ta den debatten i dag. Låt mig bara konstatera att ordföranden i riksdagens utrikesutskott i vad han själv betecknar som den största frågan under vårriksdagen inte har reda på vad 14 ledamöter av den här kammaren och tillhörande det största regeringspartiet tycker och vad de ger uttryck för i en pressrelease på två sidor, där de säger: "Om utskottets förslag antages av riksdagen innebär detta att ett medlemskap i banken kan komma i fråga först efter en ytterligare analys av de aktuella omständigheterna och nya bedömningar från svensk sida."

Här säger 14 ledamöter av riksdagen tillhörande det största regeringspartiet att när de röstar om en stund ställer de inte upp för ett svenskt medlemskap i IDB. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att dagens votering inte innebär att regeringen har mandat att gå in som medlem i IDB. Det anser i varje fall inte en majoritet av riksdagen. Och detta har utrikesutskottets ordförande inte reda på när han går till debatten. Pressreleasen är dock några dagar gammal. Detta om något är att prata i nattmössan.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner det litet anmärkningsvärt att utrikesutskottets ordförande inte över huvud taget vill beröra det som är en huvudfråga

för hela utrikesutskottets verksamhet, nämligen vilka biståndseffekter som användningen av svenska skattemedel har. Det är den fråga som tar den i särklass mesta tiden av utskottets arbete under varje år. Jag finner det egendomligt att utskottets ordförande över huvud taget inte vill diskutera vilka effekter som användningen av IDB:s medel till länder som Haiti, Paraguay och Guatemala etc. får i dessa länder. Det är faktiskt svenska skattebetalares pengar som kommer till de här regimerna. Då har det sitt intresse att veta om dessa pengar når ut till de fattiga människorna eller stannar hos de militärdiktatorer åt vilka kammarens socialdemokrater vägrar att lämna ett aktivt svenskt stöd.

Herr Hernelius fullföljer samma linje som alla borgerliga talare: man undviker helt det som är en huvudfråga, en självklarhet om vi ser den *historiskt eller som det förhåller sig i dag*. IDB är en politiskt motiverad organisation. IDB är en organisation med politiska syften. Det är den diskussionen som majoriteten inte vill ta – i varje fall inte i utrikesutskottet. I näringsutskottet har man gjort ett slags samskrivning, inom den borgerliga majoriteten, där man håller dörren öppen för att Sverige skall kunna gå ur IDB. Det har man inte i något inlägg velat diskutera här i dag, men man har i varje fall skrivit att det kan komma in sådana faktorer i IDB:s utveckling att Sverige skulle kunna utträda. Det har tydligen varit en viktig fråga för näringsutskottets bedömning. Men vi måste väl ändå få någon uppfattning om det under denna debatt. Vilka faktorer kan göra att Sverige skulle lämna IDB, när detta nu tillmäts så stor betydelse på den borgerliga sidan?

Har de uppgifter som gavs i Dagens Nyheter i går inget intresse för utrikesutskottets ordförande? Enligt dessa uppgifter skulle IDB betala Kissingerplanens överförande av vita rhodesier till Bolivia. Har det inget intresse för honom? Är det en typ av finansiering som skulle göra att vi borde ifrågasätta det medlemskap som majoriteten nu tycks beredd att acceptera?

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Ericson i Örebro säga att han överskrider det löjligas gräns, när han börjar tala om att jag skulle vara skyldig att ta reda på alla pressmeddelanden som har utgått. Detta pressmeddelande har undgått mig, och det har tydligen undgått också herr Ericson, eftersom han talar om att det "lär" finnas. Varför sade han "lär" om han hade det i säcken? Varför tog han inte upp det? Sedan vill jag framhålla att jag vore tacksam om exegetiken rörande min inställning till Sydafrikafrågan bedrivs av mig själv i första hand och av herr Ericson i andra hand.

Herr Hellström ställde en fråga till mig om en artikel i Dagens Nyheter om att medel från IDB skulle användas till att i Bolivia bereda en fristat *för flyende från Rhodesia och Sydafrika*. Den artikeln har jag med stort intresse läst men inte funnit dokumenterad. Jag har inte någon anledning att uttala mig i den ena eller andra riktningen, innan jag har sett något

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

bevis på att dessa planer skulle vara realistiska. När bevis framkommer, skall jag ta ställning.

Herr Hellström upprepade sin fråga: Har inte utrikesutskottets ordförande intresse av att veta hur biståndsmedlen används av IDB eller i annat sammanhang? Jo, det har jag visst. Herr Hellström vet mycket väl att vi ibland även i Sverige har råkat illa ut när vi på egen hand placerat biståndsmedel. Biståndsmedel har kommit till dålig användning mot våra intentioner och förhoppningar. Utrikesutskottet såg exempel på detta för något år sedan. I varje sådant fall är det biståndsadministrationens uppgift att övervaka den rätta användningen och rapportera till de övervakande organen, regeringen och riksdagen.

På samma sätt är det i fråga om IDB. Det blir administrationens uppgift att övervaka detta. Också Sverige skall ingå såsom ledamot i en av grupperna och se till att biståndsmedlen, skattebetalarnas eller lånade, inte kommer till användning på ett sätt som inte rimmar med intentionerna. Det är en självklarhet. Varför skall vi uppehålla oss med självklarheter?

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Hellström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Sverige är ett land med omfattande handelsförbindelser, och det svenska folket är i hög grad beroende av vad vi kan sälja till andra länder. Vi har en export som rör sig om ca 80 miljarder kronor, och herr Svanberg har mycket riktigt påpekat att den måste öka kraftigt. Också exporten till u-länderna bör öka. Den logik som herr Svanberg har när han försöker hindra en viss del av exporten kan man ifrågasätta.

Endast handelspolitiska skäl har anförts i detta fall. I det avsnitt av utrikesutskottets yttrande till näringsutskottet, där de socialdemokratiska ledamöterna anmält avvikande mening, har man dock talat om biståndspolitiska skäl. De orden är ett goddag yxskaft, därför att någonting sådant inte har sagts av utskottet. Motiveringen är de handelspolitiska skälen. Vi gör detta för att trygga sysselsättningen i vårt land i den mån det kan bidra härtill.

Visst finns det kritiska synpunkter mot en anslutning till IDB. Det finns väl knappast någon internationell organisation som vi har anslutit oss till utan att det framförts kritiska synpunkter. Det har också utrikesutskottet sagt. Vi har förklarat att vi skall verka för en annorlunda röstfördelning och för utjämning och andra saker som jag inte behöver läsa upp.

Skall vi stanna utanför och på något sätt demonstrera eller skall vi gå med såsom medlem? I detta fall hyllar jag den förra socialdemokratiska regeringens uppfattning, t. ex. i fråga om Världsbanken där det fanns motioner om att vi skulle utträda men där regeringens företrädare regelbundet sade att det var bättre att stanna inom Världsbanken och försöka påverka den. Detsamma kan vi göra beträffande IDB, nämligen

försöka påverka den.

Nu har det inte påståtts att medlemskapet i IDB har några direkt utrikespolitiska aspekter vad gäller alliansfrihet och sådant, utan det är andra synpunkter som framkommit. Det första initiativet till att Sverige skulle gå in i IDB kom från det då socialdemokratiskt styrda handelsdepartementet. Det var där som promemorian i ärendet utarbetades. Jag har med tanke på försöken att bortförklara detta undrat, hur man egentligen arbetade på den tiden där. Var det någon av de lägst på rangskalan anställda som hittade på att man skulle utarbeta en promemoria om att man skulle gå med i IDB eller var det departementschefen, som hade givit order om att den skulle utarbetas? Jag skulle tänka mig att det gick till så att departementschefen gav en sådan order, och därifrån torde alltså initiativet ha kommit.

Varje kritik som socialdemokraterna herrar Svanberg, Ericson i Örebro och Hellström riktar mot denna anslutning vänder sig dessutom på samma sätt mot deras partivänner i de länder som har anslutit sig till IDB. Det går inte att vifta bort detta, som herr Svanberg försökte göra, med att det är helt andra förhållanden i dessa länder. Det är de enda ord som har fällts till försvar mot detta argument.

Hur kunde Österrike med en socialdemokratisk regim och förhållanden mycket likartade Sveriges ansluta sig? Hur kunde Västtyskland, Nederländerna, Storbritannien, Danmark och Jugoslavien ansluta sig? Herr Svensson i Malmö bör observera det förhållandet att också Jugoslavien är medlem av IDB. Den som är starkt emot ett svenskt medlemskap måste mot denna bakgrund också säga sig att de länder som gått in i IDB gjort en fullständig felbedömning.

Vore detta en internationell konferens, skulle den situationen uppstå att regimer med socialdemokratiska, t. o. m. kommunistiska styrelsesätt skulle ställa sig på den svenska icke-socialistiska regeringens sida, medan den svenska socialdemokratin skulle ge sig ut som en ensam elefant i öknen och – som den nu gör – trumpeta ut att det är fel att vi går med i IDB. Varje ord ni riktar mot IDB riktar ni följaktligen också mot egna partivänner. Har inte de en bedömning som är värd att ta hänsyn till?

Jag vill också nämna Canada i detta sammanhang. Vi i det svenska utrikesutskottet har flera gånger rest till Canada för att studera dess förhållanden, eftersom de är så likartade våra. Canada är också medlem av IDB.

Man hade vidare tydligen mycket intresserat väntat på vad centern skulle säga i denna fråga på sin förra riksstämma. Det är ju glädjande att se att herr Ericson i Örebro har anfört ett fullständigt citat. Man har nämligen ofta nöjt sig med hälften av det, och som bekant är det så att man om man delar en sanning i två hälfter ofta får två lögner. Det har inte herr Ericson i Örebro gjort utan han har anfört hela citatet. Men jag måste ändå säga att han tagit lättvindigt på den sista delen av detta, där det står: "Om utvecklingen skulle visa att den Interame-

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

rikanska banken förändras i riktning mot vad som gäller för bl. a. den afrikanska med bl. a. inriktning på de fattiga länderna, finner partistyrrelsen att en samverkan med Interamerikanska banken kan övervägas.”

Det är just vad man har gjort i detta fall. Sedan detta skrevs har det inträffat många förändringar som man måste beakta. Först och främst har inte mindre än tolv medlemmar tillkommit som medlemmar i banken. Detta medför naturligtvis inte att man absolut måste följa deras exempel, men det blir en annan fördelning av rösterna i banken genom att så många länder tillkommit, därav åtskilliga med socialdemokratiska regimer.

Det är alltså den första stora förändring som har skett. Vidare har den amerikanska kongressen antagit en lagändring, som trädde i kraft för ca ett år sedan och som ålägger USA:s representant i IDB:s styrelse att rösta mot lån till länder som systematiskt och grovt kränker de mänskliga rättigheterna med mindre lånen är avsedda för projekt, som är till direkt nytta för behövande människor.

I vad det gäller tidpunkter vill jag säga följande. Det var den 31 maj förra året som detta beslut fattades. Då hade centerns riksstämma inte hållits. Men redan den 19 juni visade den amerikanske representanten i IDB att man ämnade fullfölja detta beslut, ty då röstade han emot ett lån till Chile. Det var ungefär i de dagar då centerns riksstämma hölls, och uppgiften om detta kunde därför rimligen inte ha hunnit komma fram till dess att riksstämman behandlade denna fråga.

Det var ytterligare en av de händelser som gjort att situationen blivit förändrad. Att sedan de ekonomiska motiven har blivit ännu starkare på grund av den dåliga handelsbalansen, så att vi bör försöka beakta varje möjlighet vi har att utvidga vår export, hör också till.

Men därutöver har en rad faktorer förändrats: lånevillkor och länderfördelning, lånefördelningen på sektorer, USA:s inflytande i övrigt, specialfonden och representationen i styrelsen. Det är saker som skulle ta rätt lång tid att redogöra för, men var och en kan ju kontrollera att det är som jag säger nu. Det har skett en väsentlig förändring.

Därmed är det inte som herr Hellström och herr Ericson i Örebro har sagt, att centern har svikit och centern har svängt helt om. Nej, vi har beaktat den situation som riksstämman talade om, och därför har vi tagit den ställning vi har gjort nu. Det är inte något svek. Det är inte heller någon omvändning i den här situationen.

Sedan förvånar jag mig över herr Ericson i Örebro som läste upp brevet från de 14 centerpartisterna. Det är inget fel i det, för om herr Ericson läser på första sidan i näringsutskottets betänkande, där det redogörs för propositionen, så skall han finna att det står att bemyndigande begärs att förhandla om och ingå avtal om medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken. Vi beslutar alltså inte här i dag att Sverige skall gå in i IDB, utan vi beslutar att ge ett bemyndigande till regeringen att den skall förhandla om medlemskap. Möjligheterna är inte stängda att fortsätta att behandla den här frågan. Det kan man mycket väl göra,

eftersom vi inte kommer att besluta om någonting annat än ett bemyndigande.

Det har anförts kritiska synpunkter på en del saker, och jag vill inte på något sätt försvara diktaturer som bär sig åt så att vi har all anledning att fördöma det. Ändå bör konstateras att under Allendeåren beviljades visserligen inga lån men avsevärda summor utbetalades till Chile. Jag tycker att det är glädjande att konstatera att så skedde. Det betalades 33,8 miljoner dollar vid ett tillfälle 1971, det betalades ut 21,7 miljoner dollar 1972 och 14,6 miljoner i januari–september 1973. Skall vi ge en fullständig bild så bör det väl ändå observeras att man inte stoppade betalningarna utan att utbetalningar fortfarande skedde under Allende-regimen.

Herr talman! Man kan inte säga att det är fördelar med allting i IDB. Det säger vi inte om Världsbanken, och det kan vi inte säga om Förenta nationerna heller, utan det finns alltid en del olägenheter som måste beaktas. Vi har också sagt att vi skall noga följa utvecklingen. Men för dagen är situationen den att skäl föreligger för att ge bemyndigande till regeringen att förhandla om och eventuellt begära inträde i IDB. Och det innebär ingen förändrad inställning från centerns sida utan bara att man har fortsatt att beakta vad riksstämman sade, nämligen att man skall observera vad som sker. Det har vi gjort, och på den grunden har vi tagit ställning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson ironiserar över varje kritik som socialdemokraterna riktar mot svenskt medlemskap i IDB. Han dömer därmed ut hela sitt parti och sin partistyreelse, för samma kritik framfördes på centerstämman.

Det var bra att herr Bengtson läste innantill. Det framgår ju av vad han läste att det enda förbehåll centern gör för att i framtiden kunna tänka sig att Sverige går in i IDB är om det blir "en annan inriktning på de fattigaste länderna". Det är bara det att vad som hänt sedan centern hade sin stämma, vilket dokumenterats senast för ett par dagar sedan i Dagens Nyheter, är att de rikaste länderna har ökat sin andel av IDB:s lån. Det har alltså inte skett den utveckling som centerstämman talade om. Det är mycket lätt att lägga mot varandra centerstämmans uttalande och de siffror som visar på utvecklingen sedan dess.

Herr Bengtson försökte lägga dimridåer över det hela genom att hänvisa till andra saker, som i och för sig var felaktiga på varje punkt. USA har kvar sitt veto också efter det att andra länder har inträtt – där har inte skett någon förändring – och president Carter har snarast tagit tillbaka Harkinstillägget, som behandlades i amerikanska kongressen redan under 1975 och som borde ha varit känt för centerstämman. Utvecklingen sedan dess har alltså inte varit att USA har förstärkt den inriktningen; man har snarast försvagat den.

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

I början av detta år ställdes också den frågan till den amerikanska administrationen, om man avsåg att ändra sin politik gentemot IDB i den riktning som det nu talas om. Men då fick man beskedet från representanter för den amerikanska administrationen – vid den tidpunkt då propositionen lades fram – att det inte fanns planer på en skärpning av USA:s hållning när det gällde IDB. Också på den punkten föll alltså Torsten Bengtsons tal platt till marken – alldeles bortsett från att det inte alls var det centerstämman talade om. Man talade där om inriktningen på de fattigaste länderna, och där har inte skett den utveckling som herr Bengtson här påstod.

Det är på detta område som på så många andra områden i politiken – vi har börjat bli vana vid det nu – att det som var centerpartiets ståndpunkt för något år sedan kan vi i dag rycka på axlarna åt. Vi vet inte alls var centern hamnar. Det är djupt beklagligt att det största regeringspartiet har denna hållningslöshet. Det är inte bra för den politiska moralen i Sverige. Jag hoppas att det vid voteringen i dag kommer att visa sig att det i centern finns kvar en kärna av det gamla centerpartiet, som utrikespolitiskt ställde upp och solidariserade sig med de förtryckta folken.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Torsten Bengtson är en mycket färgstark debattör, men tyvärr beror detta på att han är så eminent osaklig i sina inlägg. Nu sade han att mellan juni 1976 och februari 1977 – då herr Fälldin skrev under denna proposition – har det skett åtskilliga och väsentliga förändringar i IDB-banken och dess verksamhet. Och sedan försökte herr Bengtson att rada upp dessa förändringar; herr Hellström har redan kommenterat dem. Herr Bengtson talade om de tolv nya medlemsländerna, som betyder en annan röstfördelning. Men Torsten Bengtson har ju i utrikesutskottet fått bankens rapport för 1975, daterad den 18 mars 1976, flera månader före centerstämman, och där räknas de tolv länderna upp. Det argumentet använder också centerstämman i sin motivering för ett nej till IDB. Nu använde herr Bengtson det som en motivering för ett ja till IDB.

En annan punkt var USA-kongressens beslut, men vad det beslutet innebär var också klart flera veckor före centerstämman. Vidare refererade herr Bengtson till ett beslut i banken den 19 juni 1976, då USA gick emot ett lån till Chile. Men han talade inte om vad som hände i banken, nämligen att man sedan beviljade lånet till Pinochet. Det glömde herr Bengtson bort.

Sedan kom herr Bengtson dragande med den dåliga handelsbalansen, men det är väl ändå regeringens egen politik som i hög grad har bidragit till den. Likaså räknade han upp lånevillkor, länderfördelning, USA:s inställning och en mängd andra saker. Han bara rabblade upp dem. Allt detta skulle alltså ha hänt mellan juni 1976 och februari 1977. Är det någon som tror herr Bengtson? Jag tvivlar på att han tror sig själv. Nej,

allt detta är bara löst prat. Någon sådan förändring kan inte konstateras.

Torsten Bengtson är ju ändå den till rangen högste centerpartisten i denna debatt, och därför vore det roligt om han litet djupare kunde analysera den aktuella pressreleasen från de 14 centerpartistiska ledamöterna. Om jag förstod herr Bengtson rätt, så instämde han med dem i att röstningen här i dag inte innebär ett ja eller ett nej till IDB. Det spelar ingen roll hur vi röstar i dag; vi säger varken ja eller nej till IDB. Sådan är herr Bengtsons tes. Och det är också vad de här 14 centerpartisterna påstår i sin pressrelease. De tar inte ställning till IDB, när de röstar i dag. Det säger de helt klart och tydligt.

Min enkla fråga till debattens i rang högste centerpartist blir därför: Vad är det egentligen då vi beslutar här i dag? Och kommer vi i framtiden att ges möjligheter att säga ett klart ja eller ett klart nej till IDB?

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är i flera avseenden – som vi har kunnat märka den sista tiden – den nya, råa konservativa ideologin som alltmer drar de övriga regeringspartierna med sig. Den cyniska form av konservatism som jag tidigare här har analyserat.

Herr Bengtsons anföranden, i synnerhet det senaste, jävar på intet sätt intrycket att det är Burenstam-moralen som nu också skall bli centermoralen. För vad säger herr Bengtson? Lika litet som herr Burenstam Linder svarar herr Bengtson på frågan: Skall vi understödja den sociala och ekonomiska struktur, det politiska system, det institutionella system som IDB är avsett att garantera?

Herr Bengtson avfärdar den frågan med att säga: Det finns olägenheter med allting. Det finns plus och minus i allting. Men i IDB finns det en del olägenheter – herr Bengtson säger ordagrant "en del olägenheter".

Får jag ställa frågan: Det systematiska offrandet av stora delar av en befolkning i en ekonomisk politik som är direkt ägnad, och avsedd, att skapa massarbetslöshet, det systematiska bekämpandet av varje försök till jordreform, den systematiska sänkningen av folkets levnadsstandard, den systematiska nedskrivningen och reduceringen av de sociala utgifterna, den systematiska polisiära klappjakten på hela grupper och skaror av oppositionella, de väl genomförda militäraktionerna mot byar eller mot grupper av arbetare som företräder en annan åskådning än den politiska regimen, det enorma massvåldet av officiella och av den officiella regimen underhållna civila organisationer, det genomförda mordandet av hela skaror oppositionella – allt detta som vi vet existerar i flertalet av de latinamerikanska länderna, i synnerhet de tre största av dem som skall understödjas och som lever av den ekonomiska och sociala struktur som IDB skall garantera – är alla dessa drag i det sociala och politiska systemet att karakterisera som "en del olägenheter"?

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! När man har fått en annan medlemsstruktur i Världsbanken har man naturligtvis också större möjligheter att driva en annan politik än den som har förekommit tidigare. Det är detta som både herr Ericson i Örebro och herr Hellström förbiser. Ja, de vill inte tala om att det har tillkommit ytterligare tolv länder, av vilka många är oss närstående. Det är ju den vägen man kan agera.

Vad USA beslöt i kongressen må vara en sak, men när man i praktisk handling redan ungefär vid den tidpunkt då centern höll sin riksstämma röstade emot lån till Chile, bör det väl finnas hopp om att det skall bli en förändring på det hållet också.

Herr Hellström behöver inte fälla några krokodiltårar över centerns inställning. Vi vet mycket väl vår utrikespolitiska inställning.

Herr Hellström vill ha det gamla centerpartiet tillbaka. Jag skulle vilja säga att jag vill ha den gamla socialdemokratin tillbaka, för den hade väl antagligen föreslagit att Sverige skulle söka medlemskap i IDB, eftersom den hade påbörjat en förberedelse till att undersöka möjligheterna för sådant medlemskap. Men nu är det en ny socialdemokrati som tydligen har till uppgift att opponera mot praktiskt taget allting.

Herr Ericson i Örebro berörde de där tolv länderna. Nej, herr Ericson som läser centerns handlingar så väl, det står inte så som ni anförde, utan det står: "— -- torde under 1976 tolv i-länder utanför regionen komma att ansluta sig till banken". De hade alltså inte vid den tidpunkten vunnit anslutning utan det har skett senare. Läs nu handlingarna som de är, annars skall jag överlämna dem i original till herr Ericson, så att det blir riktigt.

Herr Ericson var inte nöjd med vissa saker, som jag sade hade förändrats. Jag tänkte inte hålla några långa tal, men jag gav ju rubriker för det som herr Ericson kan läsa själv om vad som har hänt på det området. Då får herr Ericson se att det alltså har skett en rad av förändringar i hela bankens inriktning, röstfördelning och annat.

Sedan kommer återigen det där brevet upp. Jag får påminna herr Ericson om att det står "ett bemyndigande". Herr Ericson säger att det spelar ingen roll hur vi röstar i dag. Jovisst gör det det, för vi ger ju regeringen bemyndigande att ansluta sig till IDB. Men vi säger också att det skall förhandlas före anslutningen. Blir det några förändringar återkommer regeringen säkerligen.

Ja, herr Svensson i Malmö, men den nya råa konservatismen — är det den som finns i Jugoslavien det? Är det medlemmarna i det jugoslaviska kommunistpartiet som representerar den, eftersom de också har tagit ställning i frågan och blivit medlemmar i IDB? Det vill jag fråga herr Svensson.

En del olägenheter, sade herr Svensson. Var det en olägenhet att banken gav ut dessa pengar till Chile under Allenderegimen? Det tycker inte jag var någon olägenhet, utan jag tycker det var riktigt och bra av banken att betala ut de pengarna.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson klamrar sig fast vid förändringen av röstfördelningen i banken, som innebär att Sverige – om vi nu går med i IDB – inte ens får *en* röst.

Om vi går tillbaka till den amerikanska kongressens protokoll och de handlingar som ligger bakom utvidgningen av IDB – den utvidgning som var beslutad redan före centerstämman – finner vi att det är så, herr Bengtson, att USA har sett till att man även i det nya systemet får behålla den kontroll och den vetorätt som man har nu. Där blir det ingen förändring, och därmed faller herr Torsten Bengtsons argumentering, att man skulle få en ny maktstruktur i IDB genom att nya länder tillkommer. Tvärtom har man sett till att Västeuropa skall vara med för att skjuta till kapital; i USA tycker man inte att man där ensam skall ta hela den ekonomiska bördan. Men USA skall ha kvar sin dominerande kontroll, också röstmässigt, i banken. Det är så som hela utvidgningen är upplagd. Därmed är herr Torsten Bengtsons alibi för att kunna frånträda centerstämmans beslut helt borta.

Jag menade allvar när jag talade om den "gamla" centern. Jag menade det verkligen. Centern var stabil när det gällde synen på NATO på 1950-talet, och den var stabil i stort sett – jämfört med moderaterna och folkpartisterna – även när det gällde synen på EEC. Historiskt sett har centern haft ett synsätt som legat ganska nära socialdemokratins när det gällt att bedöma vilka internationella organisationer man skulle gå med i och på vilka grunder man skulle göra det. Det är därför bara att beklaga att det visat sig att det räckte med att centern kom i regeringsställning för att den omedelbart skulle låta detta traditionella synsätt bli överkört av folkpartiet och framför allt av moderata samlingspartiet och nu utan reservationer ställer upp på ett inträde i en bank som går emot alla de intressen som det gamla centerpartiet hävdade. Det tycker jag är tragiskt för den svenska utrikespolitiska debatten.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Torsten Bengtson klamrar sig fast vid den förändring som inträffat i IDB genom att tolv nya länder blivit medlemmar. Men detta hände ju redan 1975; det förhandlades färdigt under år 1975 i den frågan, och i årsrapporten talas det också om vilka belopp länderna skall bidra med. Saken var därför klar långt innan centern höll sin stämma i juni 1976, och att nu komma dragande med den förändringen som skäl till att man ändrat sin uppfattning efter juni 1976 är bara bevis på att man inte har några argument.

Vad vi hela tiden frågar efter är ju vad som skett mellan juni 1976 och februari 1977 som gjort att denna bank blivit acceptabel för centerpartiet. Såvitt vi förstår har ingenting hänt med banken som skulle kunna uppfylla de villkor som centerstämman ställt upp. De villkoren är inte uppfyllda, men centern har ändå gjort en total helomvändning här. Det enda nya som egentligen har inträffat är att centern har hamnat

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

i regeringsställning tillsammans med moderaterna och att moderaterna har tillsatt handelsministerposten samt att handelsministern är stark nog för att driva igenom det här förslaget och köra över centern.

Vad sedan gäller frågan om vad det är som vi egentligen beslutar om i dag försöker herr Bengtson hela tiden dölja verkligheten i ordridåer. Men de 14 centerpartister som i pressmeddelandet försöker intala sig att de inte tar ställning till banken får nu i herr Bengtsons replik beskedet att ett ja i dag faktiskt innebär ett ja till IDB. Det är bra att de får det beskedet! När jag läser det här får jag intrycket att de inte varit riktigt medvetna om detta, men nu har vi ändå fått herr vice talmannens ord på att röstningen i dag för de 14 centerpartisterna innebär att de tar ställning. Röstar de med regeringen så säger de ja till IDB, oberoende av vad de skrev i sin pressrelease den 26 maj. Det är ett bra besked. Det skall herr Bengtson ha tack för.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är märkvärdigt att man inte skall kunna få svar på en rak, klar och väsentlig fråga som jag dessutom ställer för femte eller sjätte gången under den här debatten, utan att det då skall hoppas omkring i perifera frågor som inte alls har med huvudfrågeställningen att göra. Jag tycker att man skall sluta med denna kurragömmalek. Det är klart att jag kan tala med herr Bengtson om oöverensstämmelsen mellan det svenska centerpartiets och det finska centerpartiets kärnkraftspolitik, och vi kan naturligtvis diskutera oöverensstämmelsen i bedömningen av den här frågan mellan det jugoslaviska kommunistpartiet och det svenska kommunistpartiet.

Men vi är ju båda självständiga partier, och varför skall vi hålla på med denna kurragömmalek och detta pajasspel, när frågan gäller: Inser herr Bengtson och den regering han representerar att IDB ingår i en bestämd ekonomisk och social struktur, i ett ekonomiskt och socialt system som vissa politiska krafter vill upprätthålla och där IDB är ett element i upprätthållandet? Inser herr Bengtson att detta system har till avsikt att förhindra alla sociala reformer, att rida spärr mot varje form av demokratiseringssträvanden, att upprätthålla regimer som med polisiära och militära massaktioner slår ned varje försök till reformer och demokratisering? Sådana försök slås ned med massmord och massrepressalier i en skala som man får gå till Iran och Indonesien i den övriga delen av världen för att finna något motstycke till. Anser herr Bengtson att det är förenligt med de grundsatser för svensk utrikespolitik, som han i ord i andra sammanhang påstår sig hylla, att Sverige ansluter sig till IDB och bistår detta system i dess politiska, sociala och ekonomiska strävanden?

När Milton Friedman, ideologen bakom folkförtrycket och det systematiska skapandet av masselände som ett led i en reaktionär förtryckarpolitik, besökte Stockholm förmodar jag att herr Bengtson och jag befann oss på olika sidor om polisbarriären – herr Bengtson bland hyllarna

och jag, andra vpk:are och andra progressiva bland dem som demonstrerade mot förtryckets representant. Var det en symbolisk skillnad som skall återspeglas även i vår syn på det sociala och ekonomiska system som trycker ner de latinamerikanska folken?

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att herr Svensson i Malmö enträget fortsätter att påstå att han inte fått något svar när han inte får ett svar som behagar honom själv. Han har ju fått svar flera gånger! Läs utrikesutskottets yttrande, där det står att det är "självklart att Sverige på samma sätt som förut kommer att ta avstånd från det förtryck som förekommer inom vissa av regionens länder – eller annorstädes – och ge sitt stöd åt en demokratisk utveckling i regionen liksom åt strävanden till ekonomisk och social utjämning". Klarare svar kan inte herr Svensson få. Behagar det honom inte, får han fortsätta att säga att han inte fått något svar.

Gång på gång kan man fråga herr Svensson och andra kommunister utan att de kan ge något svar: Hur har kommunisterna i Jugoslavien bedömt situationen, eftersom de har anslutit sig till IDB? Det är märkligt att man inte kunnat få något svar från herr Svensson på den frågan, trots att han haft sex minuter till förfogande.

Sedan var det Friedmans Nobelpris. Jag har visserligen varit med om att instifta detta pris, men jag har ingen delaktighet i utdelningen av det.

Herr Hellström talade om röstfördelningen och förändringen därvidlag. Sverige kommer naturligtvis aldrig att ha majoritet i någon internationell organisation. Det finns 147 medlemsländer i FN, och vi har en röst där. I den s. k. 77-gruppen, som utgöres av afroasiatiska länder, ingår nu 114 länder. Om de bestämmer någonting så har vi ingenting att säga till om.

Det kommer alltid att vara så att vi får samarbeta med andra länder, kanske just de 12 nya som har tillkommit i IDB.

Det är klart att det nu går bra att tala om centerns stabilitet. Men gjorde ni det tidigare? Det var inte så enkelt när Gunnar Hedlund på en riksstämma sade ifrån att Sverige inte skall ansluta sig till EEC. Det tog några månader innan statsminister Tage Erlander anslöt sig till centerns linje. Det var väl att centern gick i spetsen så ni hade någonting att ansluta er till den gången.

Herr Ericson i Örebro talade återigen om att dessa 12 länder anslöt sig till IDB 1975. Men det var först under det senaste året, vilket också framgår av utrikesutskottets betänkande, som dessa 12 länder anslöt sig. Herr Ericson försöker tydligen återfalla på något slag av förberedelsearbete.

I övrigt har jag flera gånger redogjort för vad som står i propositionen, och om inte det räcker så är det bara att läsa själv. Jag tycker knappast att jag skall behöva hålla några fler lektioner för herr Ericson i Örebro

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

om vad ordet bemyndigande innebär. Det är väl någonting som varje riksdagsman borde känna till.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag tror det är viktigt att komma ihåg att Latinamerika traditionellt varit en stark exportmarknad för svenskt näringsliv. Den här delen av världen mottog under några år i slutet av 1940-talet omkring 13 % av vår totala export. År 1960 hade andelen sjunkit till 5,7 % och år 1970, som också anges i den promemoria som ligger till grund för dagens proposition, till 3,5 %. En uppgång kunde sedan inregistreras 1970–1974, från 3,5 till 4,5 %, vilken nästan uteslutande faller på ett enda land, Brasilien. För flertalet övriga latinamerikanska länder har svensk export, även om den undantagslöst ökat i absoluta siffror, under 1970-talet fortsatt att förlora marknadsandelar. Detsamma gäller även för exporten till Latinamerika från USA och Frankrike samt i ännu högre grad från Storbritannien, medan däremot västtysk, kanadensisk och i synnerhet japansk export vunnit insteg på latinamerikanska marknader under de senaste 15 åren. Exportfrämjande åtgärder från svensk sida är alltså mycket angelägna och förutsättningarna att få effekt med sådana åtgärder borde vara goda.

Latinamerika har ju – med de mått man kan mäta – nått längre i industrialisering och ekonomisk utveckling än övriga u-landsregioner. Detta har medfört en importefterfrågan, som till stor del är inriktad på maskiner och andra produkter från verkstadsindustrin, vilka ju utgör ett stort inslag i svensk export. Med tanke på det och med tanke på den stora totala marknaden som Latinamerika med sina 350 miljoner invånare representerar, borde man kunna förvänta sig en större omfattning av den svenska exporten till denna världsdel än vad som i dag är fallet.

Detta bör man ha i minnet när man diskuterar IDB. Maskiner, tekniska installationer, transport- och telekommunikationsmedel, dvs. just sådana varor som är efterfrågade i de utvecklingsprojekt IDB stöder, utgör i dag 75–80 % av Sveriges export till Latinamerika. För industriländerna som helhet är motsvarande siffra lägre eller 40 %. Medlemskap bör alltså kunna ge större effekt på exporten för Sverige än för andra länder.

Det är också av handelspolitiska skäl som regeringen nu föreslår att Sverige skall bli medlem av IDB. Medlemskapet bedöms som viktigt för att främja exporten i ett läge där vi har stort underskott i bytesbalansen och stora sysselsättningsproblem.

Debatten har hittills – och även här i dag – i hög grad just gällt vilken exportfrämjande effekt medlemskapet kommer att få. Vad säger då företagen själva?

Genom de nya upphandlingsreglerna i banken har ju företagen inte efter den 9 juli förra året kunnat komma i fråga för leveranser till projekt som finansieras av banken. Mot den bakgrunden säger ASEA att man enbart under 1976 tvingats avstå från att lämna anbud på projekt som uppgick till 390 miljoner dollar. Skånska Cementgjuteriet säger att man,

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

om Sverige inte blir medlem, under en tvåårsperiod riskerar att gå miste om affärer i Centralamerika på över 1 miljard kronor, affärer som man annars skulle ha goda chanser att få. Fem svenska storföretag, som noga studerat möjligheten att delta i projekt finansierade av IDB, har beräknat att de har realistiska möjligheter att ta hem order på 400–470 milj. kr. per år. Det gäller alltså bara fem företag och anses vara en konservativ beräkning. Men det skulle med den konventionella beräkningsmetoden – att förutsätta att förädlingsvärdet per anställd är 100 000 kr. – svara mot minst 4 000 arbetstillfällen i svensk industri.

Det är klart att det är svårt att göra exakta beräkningar av exporteffekterna av medlemskap. Men jag tycker mot den här bakgrunden att propositionens bedömning står sig väl. Och att göra jämförelser med tidigare perioder är helt enkelt inte möjligt, eftersom upphandlingsbestämmelserna då var helt annorlunda och bankens satsning på upphandling i Europa var mer begränsad. För Sveriges del fanns en kvot, som satte en gräns som man inte fick överskrida. Sverige slog alltså snart huvudet i taket.

Låt mig summera fördelarna för svensk export av medlemskap på följande sätt:

1. Det ger tillgång till en betydande marknad för företag som har stor betydelse för både vår sysselsättning och vår bytesbalans.

2. Många av projekten ligger inom sektorer där svenska företag har goda möjligheter att göra sig gällande – telekommunikationer, elförsörjning, transporter, gruvutrustning, för att ta några exempel.

3. På IDB-projekt får man kontant betalning, medan våra företag på andra projekt måste erbjuda konkurrenskraftiga krediter på upp till tio år – och det kostar pengar.

4. Leverans till IDB-projekt blir ofta standardbildande. Får vi leverera teleutrustning till ett IDB-projekt, har det svenskproducerade systemet ett försteg när det gäller andra teleprojekt i framtiden i samma land, eftersom det inte är rationellt för landet att blanda alltför många system. Samma effekt kan man återfinna på många områden.

Från både socialdemokratiskt och kommunistiskt håll har man i den här debatten tagit till brösttoner med anledning av att regeringen lagt fram det här förslaget. De som är mot medlemskap i IDB skulle enligt oppositionen företräda moralen, de som är för medlemskap i IDB skulle företräda omoralen. Genom att gå in i banken skulle vi bryta våra biståndspolitiska principer. Finns det fog för en sådan kritik? Enligt min mening är svaret nej.

Varken socialdemokraterna eller nuvarande regeringspartier har någonsin hävdat att de biståndspolitiska synpunkterna skall reglera vår handel och våra exportansträngningar. Inom u-landspolitikens ram får en avvägning ske, där det inte alltid kommer att vara så att biståndspolitiska synpunkter blir bestämmande. Enligt det förslag vi nu diskuterar skall ju inte heller några biståndspengar användas för IDB. På handelns område gäller det över huvud taget att välja metoder och lösningar som inte

missgynnar utan gynnar u-länderna.

Medan Sverige i sitt bistånd vill stödja framför allt de fattigaste länderna har vi inget emot att vidga vårt handelspolitiska utbyte med alla typer av u-länder. I denna fråga tycker ju inte socialdemokraterna annorlunda. Även de vill handla med Latinamerika. Även de tycker att vi inte skall begränsa vår handel till de länder vi gillar. Skillnaden blir då marginell. Redan nu ökar exporten på Latinamerika totalt, och socialdemokraterna opponerar inte mot detta. Tvärtom gjorde ju Rune Johansson för några år sedan en PR-resa till Brasilien och andra länder i Latinamerika för att främja exporten.

Vad som skiljer är om vi skall främja exporten också genom medlemskap i IDB – om vi alltså skall använda *ett* av de exportfrämjande medel som står till buds – och det kan ju inte gärna utgöra skillnaden mellan moral och omoral.

Det sägs att medlemskap innebär ett stöd till de värsta diktaturregimerna i Latinamerika. På samma sätt innebär handel med dessa länder ett indirekt stöd. Men av någon anledning ser socialdemokraterna genom fingrarna med det sistnämnda "stödet" samtidigt som de motsätter sig medlemskap i IDB. Logiken är onekligen svår att förstå.

Man kan gå vidare och konstatera att Sverige ger kreditstöd vid export till framför allt östländerna och olika u-länder. Den skillnad som herr Hellström har velat göra mellan anslutning till IDB som en politisk åtgärd och kreditstödet som en opolitisk tycker jag inte håller. Stödet är ju utformat som ett extra avdrag vid taxering som motsvarar kostnaden för företagets refinansiering av de krediter det lämnat till landet, dock högst motsvarande 4 % av ränteskillnaden. Indirekt är det här ett stöd till de mottagande länderna. Och detta stöd har också hittills utgått till de nu berörda länderna i Latinamerika.

Men socialdemokraterna, som genomförde det här stödet, besvärades inte då av några moraliska betänkligheter. Inte ansåg de att några biståndspolitiska synpunkter lade hinder i vägen, och jag menar att det var riktigt. På samma sätt måste andra exportfrämjande åtgärder bedömas främst ur samhällsekonomisk synpunkt även om de medför ekonomiska fördelar för köparen/mottagarlandet, vilket är fallet om Sverige går med i IDB.

I utrikesutskottets yttrande sägs att det inte finns tillräckliga biståndspolitiska motiv som i sig själva skulle motivera ett inträde i banken. Den åsikten har också regeringen eftersom inträdet inte betalas med biståndsmiddel. Men detta betyder inte att medlemskap skall vara uteslutet av biståndspolitiska skäl. Bl. a. mot bakgrund av den utveckling som sker inom IDB anser vi inte att ett medlemskap ur biståndssynpunkt skulle få sådana negativa verkningar att vi för den skull borde avstå från det exportfrämjande värdet av ett svenskt inträde i banken.

Att inte ansluta sig till IDB innebär ju att vi medvetet, nästan ensamma bland industriländerna, tar en allvarlig konkurrensnackdel på den latinamerikanska marknaden, att svenska företag förvägras tävla om projekt

på ca 75 miljarder under åren 1977–1979.

Det här betyder självfallet inte att vi i dag skulle vara nöjda med hur banken fungerar, t. ex. i fråga om röstregler. Men om medlemskretsen vidgas med en rad europeiska länder breddas inflytandet över verksamheten. Blir vi väl medlemmar i banken av handelspolitiska skäl kan vi också söka påverka banken utifrån vår biståndspolitiska syn, t. ex. i riktning mot en större satsning på de fattigare länderna eller en utlåningspolitik som främjar en ekonomisk och social utveckling.

Det är sant att bankens verksamhet främst varit inriktad på de rikare länderna i Latinamerika, men man bör lägga märke till att ca tio elftedelar av vad Sverige skulle behöva satsa i banken kommer att gå vidare till IDB:s specialfond, som ger lån på mjuka villkor till de fattigaste länderna i Latinamerika. Och 80 % av specialfondens utlåning går numera till de 15 fattigaste länderna, en bättre fördelning än tidigare, vilket tyder på att tendensen går mot en ökad satsning på fattiga länder.

Det är svårt att som belägg för att utvecklingen går i en annan riktning anföra den artikel i Dagens Nyheter som herr Hellström åberopade. Den gäller en mycket kort period – november till april – och statistiskt är det svårt att dra slutsatser av en så kort period. Vidare kan man inte av de siffror som här är publicerade se hur beräkningen är gjord, vilka lån som är inkluderade. I varje fall tycks det inte vara en beräkning som går att jämföra med den som jag gjorde av specialfondens utlåning.

Till sist, herr talman, försöker socialdemokratin – bl. a. genom herr Ericsons inlägg – i debatten ge intryck av att medlemskapet innebär att den svenska utrikespolitiken i Latinamerika ändras. I sin avvikande mening har man uttryckt det så att "utskottets majoritet i sin prövning låtit allmänna exportprognoser bli styrande för utrikespolitiken i förhållande till Latinamerika". Detta är med förlov sagt nonsens. I majoritetens skrivning betonar vi just att "det är självklart att Sverige på samma sätt som förut kommer att ta avstånd från det förtryck som förekommer inom vissa av regionens länder".

Det är sant – jag har sagt det tidigare – att demokratin är satt på undantag i många latinamerikanska länder, att förtrycket ofta är hårt och blodigt, att militärernas makt ingalunda visar en tendens att försvinna. I fördömandet av den terror och det förtryck som råder är vi eniga – detta visar appeller och protester, t. ex. i fråga om Brasilien, Chile, Argentina, som representanter för både oppositionen och regeringspartier i denna kammare gemensamt undertecknat.

Våra möjligheter att protestera, att uttala oss, kommer inte att minska genom medlemskapet i banken. I stället får vi nya möjligheter att agera inom IDB:s ram, som bör tas till vara. Man kan säga att de möjligheterna är små – det är säkert riktigt – men de är större om vi är med än om vi står utanför. Och därvid är det av vikt att ha i minnet att USA:s kongress för ett år sedan fattat beslut om en lagändring som ålägger USA:s representant i IDB:s styrande organ att rösta mot lån till länder som systematiskt och grovt kränker de mänskliga rättigheterna, såvida

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

lånen inte är avsedda för projekt som är till direkt nytta för behövande människor.

Även om man kan diskutera hur hårt den nuvarande regimen i Washington kommer att driva detta innebär det ändå en skärpning. En lagändring har företagits, och av rapporter från USA att döma är ändå viljan större nu än den var under tidigare regim. Det viktiga är att vi inte kommer att stå ensamma i vår strävan att stödja en sant demokratisk utveckling eller att försvara de mänskliga rättigheterna i Latinamerika, troligen inte heller i vårt stöd till en ekonomisk och social utjämning i låntagarländerna.

Herr JAN BERGQVIST i Göteborg (s):

Herr talman! "Förklara dig inte, Charlie – det blir bara värre då!" Jag kom att tänka på den repliken när jag hörde herr Torsten Bengtsons förklaring till centerns kovändning.

Centern har blivit bortförklaringspartiet. IDB-frågan är ett nytt exempel på det. Det är en bedrövlig rad av undanflykter som centern här kommer med, och ingen av de undanflykterna går ihop med vad centern sade före valet eller enhälligt beslutade på sin stämma i juni förra året. Det var statsminister Fälldin som gav första signalen till reträtterna. Han fick i TV-Aktuellt frågan: Vad är det egentligen som har hänt sedan centerstämman gick emot ett medlemskap i IDB? Jo, det har nu blivit klart att svenska företag inte längre längre får tävla om IDB-finansierade projekt, svarade Fälldin. Det är ett förbluffande svar, därför att detta var känt redan 1975, långt före centerstämman. Det är alltså inte verkligheten som har ändrat sig utan det är Fälldin, och möjligen Fälldins kunskaper om verkligheten.

Sedan blev det Karin Söders tur att förklara löftesbrottet. Hon nämnde som ett skäl för anslutning att några av de mindre diktaturregimerna till fru Söder personligen förde fram uppfattningen att Sverige skulle gå med i IDB. Är argumentnoden så skriande att landets utrikesminister måste stödja sig på sådana resonemang? Tänk om fru Söder tog lika starkt intryck av vad representanter för de förtryckta folken säger. Tänk om hon i stället hade lyssnat till representanter för chilenska folkfronten, Unidad Popular, som i mars höll en konferens här i Stockholm. I ett uttalande till den svenska regeringen och svenska folket säger de: "IDB – den internationella utvecklingsbanken – har sedan juntans maktövertagande i Chile varit imperialismens främsta instrument för stöd till den fascistiska regimen. Därför är det fel av Sverige att söka medlemskap i IDB."

Nu har turen alltså kommit till herr Torsten Bengtson, och hans förklaringar gör inte saken bättre. Herr Bengtson hänvisar för det första till att det är så många länder i Västeuropa som går med i IDB. Sture Ericson har här i debatten fått dra fram det faktum att det var allom bekant att dessa länder ville gå med redan 1975. Man förhandlade om det då, man gjorde sig klar för en stadgeändring, och det sägs också

i partistyrelsens beslut på centerstämman följande: "Hittills har medlemskap i banken varit begränsat till regionens länder, men till följd av en stadgändring torde under år 1976 tolv i-länder utanför regionen komma att ansluta sig till banken." Det formella, att dessa tolv i-länder får sitt medlemskap registrerat, gör Torsten Bengtson till den stora förändringen jämfört med centerstämman. Av alla undanflykterna och förklaringarna undrar jag om inte denna är den ömkligaste reträtten. Herr Bengtson hakar upp sig på att det står "torde" komma att ansluta sig i stället för "kommer att". En sak som man alltså på centerstämman förutsåg skulle inträffa blir när den väl registreras den största förändringen enligt herr Bengtson och gör att man kan springa ifrån centerstämmans beslut.

Herr Bengtson har för det andra ett resonemang om den amerikanska lagstiftningen. Både herr Sture Ericson och herr Hellström har visat hur Chile ändå har fått sitt lån, hur Carter i själva verket har diskuterat en uppluckring av denna lag. Det är alltså inte fråga om någon skärpning efter centerstämman, och är det en vändning går den snarast i motsatt riktning. Jag tror inte heller att herr Wirmark kan ge exempel på att man har avstyrt ett olämpligt lån på senare tid här på grund av de bestämmelserna.

Sedan går herr Bengtson vidare och säger: Här har också skett förändringar på olika sektorer av utlåningen, representationen i styrelsen där har ändrats, lånevillkoren, procentsatserna osv. Det har skett en väsentlig förändring, säger han. Men den avgörande frågan är ju: Är det en förändring till det bättre? Det är det man inte har kunnat visa.

Herr Wirmark tog upp ett resonemang om att de fattigaste länderna får mycket. Herr Hellström har redan talat om att åtskilliga av de länderna hör till de blodigaste fascistregimerna. Om man tittar på de lån som går till den sociala infrastrukturen finner man att deras andel, från att ha varit 16 % i genomsnitt under 1975 och likaså 16 % under 1976, har sjunkit till 8 % från november 1976 till april 1977. Nu kan herr Wirmark säga: Det är inte så lång tid, man kan inte dra några bestämda slutsatser av det. All right, det är en förhållandevis kort tid, men vi vill inte med de här siffrorna visa att IDB håller på att förändras, utan vad vi vill slå fast är att den grundläggande strukturen finns kvar. Och det kan inte herr Wirmark bestrida.

När herr Bengtson talar om att det har skett en väsentlig förändring av lånevillkor och liknande tycker jag att han ändå kunde lyssna på vad biståndsministern sade i riksdagen den 17 december förra året:

"Men visst är det så att IDB:s utlåningspolitik mycket dåligt stämmer med riktlinjerna för det svenska utvecklingssamarbetet. IDB har ingen koncentration på de fattigaste u-länderna. Tvärtom har huvuddelen av projekten hittills hört hemma i de rikaste länderna i Latinamerika. Man har heller ingen prioritering för de socialt motiverade investeringarna – trenden är snarast den motsatta."

Det måste vara tokigt att vi går in i en organisation som alla, mer

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

eller mindre, måste hålla med om inte har en bra inriktning. Det måste vara tokigt att anslå pengar och säga: *Blir IDB inte bättre än i dag går vi ur senare.* De 14 centerpartisterna som har skickat ut ett pressmeddelande säger: "I de diskussioner som förekommit har vi hävdat att ett bemyndigande för regeringen att inleda förhandlingar om medlemskap måste vara förenat med mycket bestämda förbehåll." – Det starkaste förbehållet är att inte anslå några pengar. Frågan är om inte gränsen går just där: Är man beredd att anslå pengarna har man inte gjort de förbehåll som behövs. Då har man bara varit med om att godta en dimmig skrivning i näringsutskottet.

Torsten Bengtson har här sagt att det är klart att det blir medlemskap, och handelsministerns uttalanden visar tydligt att han inte ser några större problem: regeringen basar på som den hade tänkt sig förut.

Fru Hambræus sade här tidigare att vi redan är med i ett orättfärdigt sammanhang, och därför kan vi lika gärna gå med i IDB också, för då får vi en diskussion om moralen i allt detta. Men IDB är inte någon diskussionsklubb. Det är tvärtom en organisation som, om vi gick med, skulle slussa våra pengar till militärdiktaturer i Latinamerika – flera miljoner kronor varje år i direkt stöd till militärdiktaturerna.

I näringsutskottets betänkande står det: "Det är angeläget att vårt ekonomiska utbyte med Latinamerika inte kan utnyttjas som ett stöd av regimer som det i vårt land råder stor enighet om att fördöma." Men vad händer om vi blir med i IDB? Just detta kommer att ske! Våra pengar kommer att gå i direkta räntesubventioner till några av de värsta militärdiktaturerna i världen.

Jag skall ta ett konkret fall. Här har gjorts, tycker jag, en konstlad uppdelning i stora och små länder – kanske också en konstlad uppdelning i rika och fattiga länder. Det avgörande måste ändå vara: Hur är regimen? Är regimen en blodsregim, blir inte saken bättre för att landet råkar vara litet och fattigt.

Uruguay är ett av de mindre länderna i Latinamerika och förvisso inte ett av de rikaste. Uruguay är samtidigt en av världens värsta tortyrkammare. 70 000 människor har sedan militärkuppen 1973 passerat landets fängelser, och minst 40 000 av dem har utsatts för tortyr. Uruguay är i dag det land i Latinamerika där det finns flest politiska fångar räknat per invånare. Till följd av fascisternas politik har 600 000 människor tvingats lämna landet. Befolkningen har kraftigt minskat och är i dag nere i 2,7 miljoner invånare. Före kuppen 1973 hade Uruguay lyckats uppnå en rätt bra ekonomisk och social standard – i varje fall i jämförelse med andra latinamerikanska länder. I dag är den standarden fullständigt krossad. Före kuppen gick t. ex. 21 % av budgeten till utbildning. I dag är det knappt 13 %. I stället går 54 % till armén och polisen. Uruguay kan få mjuka lån från IDB med stora räntesubventioner. På papperet går lånen till att bygga social infrastruktur och liknande, men eftersom militärjuntan administrerar en sönderfallande social struktur kommer lånestödet och räntesubventionerna i praktiken att hålla regimen under

armarna. IDB:s verksamhet förlänger förtrycket i Uruguay.

Herr talman! Vår internationella solidaritet är inte given en gång för alla. Den är inte något som bara står där stilla och prunkar – som en blomma i en vas. Solidaritet är något som kan växa och skjuta skott. Den kan utvecklas kraftigt. Det internationella medvetandet i Sverige är i dag större än för tio femton år sedan. Ändå är det bara ett frö till vad som kunde vara. Det gäller nu att få solidariteten att genomsyra alla områden i samhällslivet. Därför är det så tragiskt att de borgerliga nu bryter mot vad som har varit en positiv utveckling och tar ett steg bakåt. Biståndsministern har i ett anförande sagt: "Vi måste bli medvetna om att våra åtgärder när det gäller t. ex. handel, sjöfart och valutasamarbete har effekter för u-länderna. Biståndet får inte vara ett sätt att betala för och be om ursäkt för det vi gör på andra områden."

Herr talman! Jag tycker att det är synd att de orden inte får vägleda den borgerliga regeringen i den här frågan.

I detta anförande instämde herr Hugosson, fröken Mattson samt herrar Sörenson och Andersson i Gävle (samtliga s).

Herr förste vice talmannen BENGTSO (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte hjälpa att herr Jan Bergqvist i Göteborg inte tycker att svaren är för honom tillfredsställande. Men svar har lämnats hela tiden, och vill herr Bergqvist kalla dem bortförklaringar är det hans sak att ge dem en sådan benämning. Jag har svarat på frågorna, men jag kan förtydliga mig ännu mer.

När herr Bergqvist talar om de nya länderna och säger att de torde komma att bli medlemmar, skall jag ge honom fakta. Det var fråga om tolv länder. Den 9 juli 1976 – skriv upp det, herr Bergqvist – alltså några veckor efter centerstämman, undertecknade nio av dessa länder överenskommelse om bankens upprättande. Den 10 januari 1977 deponerade Nederländerna och Österrike sina ratifikationsinstrument. Där har herr Bergqvist fakta. Detta har hänt efter centerstämman. Därmed är väl också dessa frågor besvarade tillfredsställande.

Italien har förklarat sig berett att vidta erforderliga åtgärder för medlemskap i IDB, men de parlamentariska procedurerna är inte avslutade. Också Finland och Frankrike har beslutat att ansöka om medlemskap. En hel rad saker har alltså hänt sedan centerstämman.

Chile har fått sitt lån, säger herr Bergqvist. Ja, men faktum kvarstår: USA röstade emot detta lån. Jag har också påtalat åtskilliga andra saker, t. ex. specialfonden där allra största delen av medlen går till de fattigaste femton länderna.

Detta är några fakta, men hur mycket jag än svarar och vad jag än svarar kommer herr Bergqvist att säga dels att han inte har fått svar, dels att han inte är belåten med svaren. Men herr Bergqvist kan ju själv förklara hur det är med de länder med socialdemokratisk regim som blivit medlemmar i IDB. Har de felbedömt hela situationen? Det har

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

vi frågat om hela eftermiddagen. Kan vi få ett svar. Har de socialdemokratiska regimerna gjort fel? Döm dem i så fall, herr Bergqvist, så att vi får veta det.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jan Bergqvist i Göteborg hävdar att Sverige av solidaritetsskäl skall stå utanför IDB. Vi går emellertid in i IDB av handelspolitiska skäl. Då frågar jag: Varför skall vi avstå från denna handelspolitiska åtgärd, när herr Bergqvist inte anser att vi i övrigt skall avstå från åtgärder för att främja exporten till eller handeln med Latinamerika? Det logiska vore väl att säga att vi över huvud taget inte skall handla med dessa regimer i Latinamerika. Men den konsekvensen vill socialdemokraterna inte dra.

Beträffande fördelningen av lån vill jag bara upprepa att jag talade om de bidrag som Sverige kommer att få betala in till IDB. Tio elftedelar av dessa bidrag kommer att gå till specialfonden. Vi vet att över 80 % av specialfondens medel numera går till de femton fattigaste länderna. Här har diskuterats vilka dessa länder är. Jag vill fästa uppmärksamheten på att den kategori som herr Hellström omnämnde är en snävare kategori än de femton länder som åberopas i utrikesutskottets betänkande. Den kategorin inrymmer flera länder, som nog är mer sympatiska än de länder som herr Hellström räknade upp. Jag kan nämna Colombia, Jamaica och Costa Rica. Till den kategorin hör väl också Guyana, om detta land nu blir medlem i IDB.

Till slut, herr talman, vill jag bara apropå den lagändring som den amerikanska kongressen beslöt, innebärande att mänskliga rättigheter skulle sammankopplas med långivningen från IDB, säga att herr Bergqvist väl ändå måste erkänna att det är ett framsteg att den lagstiftningen införts och att den nuvarande regimen agerar för att följa upp den. Att man under den första tiden kanske måste treva sig fram för att finna hur den lämpliga avvägningen i verkligheten skall utformas är väl förståeligt, men jag har i varje fall inga rapporter om att man avser att slopa denna lag. Har herr Bergqvist sådana uppgifter, tycker jag att han bör redovisa vilka källor han har.

Vår solidaritet med Latinamerika påverkas alltså inte av att vi blir medlemmar av IDB. Däremot påverkas våra möjligheter att agera i solidarisk riktning, och de blir faktiskt större genom medlemskap.

Herr JAN BERGQVIST i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först till herr Wirmark säga att jag inte har någonting emot att USA har en stark lagstiftning för sitt uppträdande t. ex. i Interamerikanska utvecklingsbanken. Men jag har samtidigt konstaterat att denna lagstiftning hittills inte har haft någon som helst effekt. USA har visserligen vid ett tillfälle röstat emot ett lån till Chile, men IDB har ändå beviljat lånet.

Dessutom har det nu på senare tid kommit signaler om att president

Carter funderar på att luckra upp denna lag. Jag har därför i min polemik med herr förste vice talmannen Bengtson sagt att det efter centerstämman på den här punkten inte har hänt någonting, som ger underlag för att gå ifrån centerstämmans beslut. Har det skett någon förändring, är det snarast i negativ riktning.

Herr Wirmark frågar sedan: Skall vi inte också diskutera handeln? Hur ställer sig herr Bergqvist till handel och företag i detta sammanhang? Jo, jag upplever det som ett problem att vi inte alltid har garantier för att företagens verksamhet sköts på ett sätt som vore önskvärt från sociala och solidaritetsmässiga synpunkter. Jag har i dag inte lösningen på detta problem, men jag protesterar när man i kammardebatten säger, att detta är ett moraliskt dilemma, som vi måste diskutera i fortsättningen, men samtidigt går ytterligare ett steg i samma riktning och binder oss till en organisation, genom vilken vi skulle ge direkta räntesubventioner t. ex. till Uruguay. Det är ett sätt att hålla den regimen under armarna och förlänga förtrycket.

Vi är vidare, herr Bengtson, överens om de tidpunkter som herr Bengtson redovisade här. Men vilka slutsatser skall man dra av dessa fakta? Karin Söder har efter de tidpunkter som herr Bengtson nämnde i centerungdomarnas tidning talat om att ett medlemskap i IDB inte är aktuellt – alltså efter det att medlemsinträdet skett. Då är frågan: Vad har hänt efter den tidpunkt då ett medlemskap inte var aktuellt för oss? Centern har ändrat sin politik, medan den konkreta verkligheten för IDB i allt väsentligt varit oförändrad sedan centerstämman hölls.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jan Bergqvist säger att handeln med Latinamerika är för honom ett problem. Jag vill säga att betraktar man detta ur moralisk synpunkt så bör det stora problemet vara att säga ja till handeln. Däremot är det ett betydligt mindre problem om man skall använda *ett* av de exportfrämjande medel som står till buds, medlemskapet i IDB – det är ju en detalj, en gradskillnad i fråga om handelsfrämjande åtgärder.

Den stora frågan, om man verkligen vill betona det här med moral, är ju om vi över huvud taget skall ha handelsförbindelser med Latinamerika. Jag anser att det blir orimligt för Sverige, om vi skall lägga moraliska synpunkter på handelsförbindelser med alla länder i världen. Jag tycker att vi i dag skall göra ett undantag för Sydafrika men att vi sedan strikt skall hålla på att vi skall sträva efter en fri internationell handel och göra det bästa möjliga för att försvara våra marknadspositioner.

Apropå det som herr Bergqvist sade om kreditstöd till Uruguay vill jag erinra om att jag nämnde att Sverige redan ger kreditstöd vid export till framsför allt östländer och många u-länder. Det stödet utgår, som jag sade, i form av ett extra avdrag vid taxeringen som motsvarar kostnaden för företagets refinansiering av de krediter som lämnats – dock med högst 4 % ränteskillnad. Även detta är väl ett indirekt stöd till

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

landet man handlar med, men det systemet infördes av socialdemokraterna och det skedde utan moraliska betänkligheter. Inte heller lade biståndspolitiska synpunkter då hinder i vägen.

Jag anser att det beslutet var riktigt och att det är följdriktigt i dag, med den uppläggning regeringens förslag har som en exportfrämjande åtgärd, att gå in i IDB.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Bergqvist liksom övriga socialdemokratiska talare helt vek undan när fakta lades fram om tidpunkten för de nya medlemsstaternas inträde i Interamerikanska utvecklingsbanken. Jag vill också påminna om att flera länder, t. ex. Nederländerna och Österrike, trädde in den 10 januari 1977 och att Italien då höll på med förberedelserna liksom Finland och Frankrike. Det ena landet efter det andra har tillkommit, och det har skett långt efter det att centerstämman hölls.

Herr Bergqvist tar då i stället fram ett uttalande av utrikesministern, utan angivande av datum. Det får vi väl behandla i sin ordning, men jag vill säga att när jag nu svarar på allt som herr Bergqvist frågar om och hänvisar till handlingar så kunde vi väl få något ord från socialdemokraterna i Sverige om hur de anser att situationen har felbedömts av socialdemokraterna i Österrike, Västtyskland m. fl. socialdemokratiskt styrda länder. Ni kanske kunde diskutera med dem om vilken uppfattning de har om IDB, eftersom de länderna har blivit medlemmar i banken.

Herr JAN BERGQVIST i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Wirmark vill jag säga att för mig är det en väldigt viktig fråga vilka organisationer Sverige går in som medlem i. När jag prövar vad det finns för skäl att gå med i IDB så måste jag säga att alla tunga skäl talar mot att Sverige blir medlem. Ett svenskt medlemskap skulle innebära att vi varje år anslög flera miljoner till direkta räntesubventioner åt några av världens värsta militärdiktaturer och blodigaste våldsregimer. När det gäller Uruguay, som jag tog som exempel, går det inte att bestrida att där kommer anslaget från de svenska skattebetalarna att direkt hålla regimen under armarna och tänja ut förtrycket i tiden.

Vad sedan gäller handeln och de diskussioner som fru Hambræus tog upp om svenska företag i andra länder tycker jag det är viktigt att vi för den diskussionen. Och jag är inte beredd att säga som herr Wirmark, att Sydafrika är det enda fallet för all framtid och att vi inte kan tänka oss några ekonomiska restriktioner mot andra än Sydafrika. Vi får nog fortsätta att diskutera, eftersom det finns problem som herr Wirmark inte tar så allvarligt på.

Så några ord till Torsten Bengtson. Jag vill än en gång citera de ödesdigra orden i partistyrelsens yttrande vid centerns partistämma: "Hittills

har medlemskap i banken varit begränsat till regionens länder, men till följd av en stadgeändring torde under år 1976 tolv i-länder utanför regionen komma att ansluta sig till banken." Och så fortsätter det längre fram i texten:

"Mot denna bakgrund finner partistyrelsen det inte lämpligt att för närvarande inleda svenskt samarbete med den Interamerikanska utvecklingsbanken." Det finns i detta yttrande inte en antydning om att när inträdet väl har skett – som förutsägs i partistyrelsens yttrande – så har frågan kommit i ett annat läge. Tvärtom. Var och en som läser detta yttrande får ett entydigt intryck av att det förhållandet att tolv länder kommer att gå in som medlemmar inte ändrar på invändningarna mot att gå med i IDB.

Herr HAGEL (-):

Herr talman! Vi har i dag att ta ställning till en proposition som aldrig borde ha lagts på riksdagens bord. Av dagens diskussion att döma hade den väl heller aldrig lagts fram, om vi inte hade haft en regering som styrs av moderaterna. Regeringsförslaget betyder nämligen att Sveriges skattebetalare gemensamt skall bidra till en handelspolitik som innebär fortsatt ökat tryck i bl. a. Argentina, Chile, Brasilien m. fl. länder.

IDB-bankens utlåning går alltid med speciell generositet till de mest reaktionära och brutala militära diktaturerna. Banken syftar klart till att upprätthålla penningmakt. Redan i bankens artikel 1 slås fast att syftet är att stimulera privata investeringar i de latinamerikanska länderna. Hur USA med sin vetorätt vill styra över bankens medel finns det också många exempel på. Nu skall också Europas folk vara med och betala. De som känner sig lugnade av att president Carter har sagt att man skall lägga större vikt vid att stater som ges sådana lån uppfyller de demokratiska fri- och rättigheterna borde egentligen se litet tillbaka på USA:s agerande och på det kriterium som har fått utgöra grund för vad som är demokratiska fri- och rättigheter.

Det framgår klart hur man i USA bedömer frågan om IDB-bankens utlåning. Under Allendes tid vägrade banken att förlägga några som helst låneprojekt till Chile och fördröjde konsekvent varje projektförslag som lades fram av den chilenska regeringen. Förklaringen till detta handlande har uppgivits vara att bankens ledning försökte undvika en politisk konfrontation med USA. Omedelbart efter fascistkuppen gav IDB klarsignal till stora lån till Pinochets regering.

Herr förste vice talmannen Bengtson inregistrerade som någonting positivt att man trots allt under Allenderegimen fullföljde utbetalningar av lån. Det är riktigt att man under Allenderegimen fullföljde utbetalningarna. Men det hade ju varit rätt fantastiskt om man skulle ha brutit de kontrakt som redan fanns.

Även om det kan tyckas onödigt att så här i slutet av debatten ge några siffror som belyser bankens agerande i Chile, visar ändå några av de senaste inläggen att det finns anledning att exemplifiera. Låt mig

göra det med utgångspunkt av en artikel i Svenska Dagbladet av statssekreterare Lennart Klackenberg, som säger att IDB:s egna årsböcker visar följande: 1971 gav banken ett lån på 11,6 miljoner dollar till Chile. Det lånet skulle täcka "två privata universitet, institutioner som sedan blev bas för delvis CIA-finansierad aktivitet för att störta Allende-regeringen". Under 1972 gavs inget lån alls. År 1973 var det exakt samma förhållande – inget lån alls. Först år 1974 passade man på med 97,3 miljoner dollar. År 1975 följdes det upp med 70,7 miljoner dollar och år 1976 med ytterligare 70 miljoner dollar. Detta är egentligen argument nog för att visa vilken roll IDB skall spela.

Det finns också flera exempel på länder som genom nationaliseringar försökt bekämpa utländska monopolställningar – främst då amerikanska – och som omedelbart bestraffats genom att lånen från IDB dragits in.

Det finns många länder och områden som ger utrymme för svenska insatser av biståndskaraktär. Men sådana insatser skall gagna mottagarlandet och dess arbetande folk och påskynda ländernas utveckling mot fria och självständiga stater. Tyvärr spelar inte IDB den rollen.

Att jämföra medlemskapet i IDB med medlemskapet i FN är horribelt. IDB är en politisk organisation som är till för att skydda den ekonomiska struktur som nu finns i Latinamerika. På det sättet uppfattar inte jag Förenta nationerna.

Herr Siegbahn försökte tidigare i debatten motivera medlemskapet i IDB med att det kan påskynda en demokratisk utveckling. Han tog då Portugal som exempel och sade att ingen vill påstå att det svenska engagemanget i varvsindustrin i Portugal innebar en fördröjning av den demokratiska utvecklingen i det landet. Det är ett mycket dåligt valt exempel. Sanningen är ju den att när demokratin började glänta på dörren i Portugal så var det slut med de svenska investeringarna i det landet. Man kan utan tvekan säga att den utvecklingen inte bidrog till att påskynda demokratin genomförande i Portugal. Nu kan det med viss rätt sägas att det även fanns andra orsaker som gjorde att man skar ned sina insatser i Portugal och att detta alltså inte bara dikterades av att man började skönja en demokratisk utveckling i landet. Men nog har Sveriges politik i Portugal många och stora likheter med den politik som IDB bedriver i Latinamerika.

De av regeringen föreslagna åtgärderna är direkt riktade mot arbetarklassen i Latinamerika. De gynnar enbart de internationella och svenska monopolens utplundring och förtryck av Latinamerikas folk. För en sådan politik skall inte svenska skattemedel anslås.

Herr talman! Jag yrkar avslag på regeringens proposition. Eftersom vår motion 1488 sammanfaller med reservationen av herr Svanberg m. fl., ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Många har uttryckt oro över vår anslutning till Interamerikanska utvecklingsbanken. Ser man bakåt finner man lätt grunden

för en sådan oro. Betraktar man den senaste tidens utveckling och ser man framåt, märker man att det finns möjligheter till en positiv utveckling som gör det svårt att försvara att Sverige praktiskt taget ensamt bland industristaterna i väst skulle ställa sig utanför.

Banken är i dag ett faktum. Den är den mest väletablerade regionala institutionen i Latinamerika. Om vi menar att Sverige i sitt internationella umgänge står för medmänsklighet och för solidaritet med de svagaste, borde bankens verksamhet rimligen inte bli sämre utan bättre av att vi kommer med. Om Sverige skulle avstå från att medverka i bankens utvecklingsprojekt fortsätter dessa i alla fall. De stora industristaterna och större multinationella företag än våra blir bara mycket mer dominerande. Det kan inte vara i de fattigastes intresse.

Det råder olika uppfattningar om vad medlemskap eller icke medlemskap skulle betyda för svensk exportindustri. Uppenbart torde emellertid vara att det skulle kunna bli fråga om så stora beställningar, att de starkt skulle kunna påverka sysselsättningen inom delar av vår industri. Att i det nuvarande ekonomiska läget bortse från den möjligheten, samtidigt som en demonstration närmast skulle få negativa effekter för dem vilkas intressen vi säger oss värna om, vore inte att rätt bära ansvaret för vårt lands och världens utveckling.

Skulle Sverige då inte få nämnvärd del i de av banken stödda investeringarna, ja, då faller naturligtvis motivet för medlemskap. Å andra sidan faller då också huvuddelen av de moraliska motiven mot medlemskap.

Som fru Hambracus sade i sitt anförande är den nu diskuterade IDB-frågan en del av den större problematik som sammanhänger med att vårt näringsliv blivit alltför beroende av storindustri och utrikeshandel. Omoralen, om vi skall tala om en sådan, ligger inte i medlemskapet i IDB i sig. Den ligger i att vi har låtit det svenska samhället bli så beroende av yttre förhållanden, att vi kan bli ekonomiskt tvingade att ingå även i tivelaktiga handelssammanhang.

Det understryks i betänkandet, liksom tidigare i propositionen, att motivet är handelspolitiskt och inte biståndspolitiskt. Detta bör uppmärksammas. Å andra sidan är i varje fall jag av den uppfattningen att vi inte i längden kan ha ett annat mål för vår handel med de fattiga folken än det som gäller för vårt bistånd. Näringsutskottet skriver också följande: "Det är angeläget, att vårt ekonomiska utbyte med Latinamerika inte kan utnyttjas som ett stöd av regimer som det i vårt land råder stor enighet om att fördöma." Jag vill tillägga att vi på sikt måste leda inriktningen av vårt handelspolitiska liksom av vårt biståndspolitiska engagemang i de fattiga länderna så, att det utvecklas en teknik som är anpassad efter folkets utvecklingsnivå och efter dess eget behov. Detta är också i linje med näringsutskottets yttrande, där det står att Sverige aktivt måste verka för "förändringar i bankens institutionella former och utlåningspolitik i sådan riktning att strävandena till social och ekonomisk utveckling och ökad demokrati i Latinamerika får stöd från banken".

En sådan strävan kan inte förenas med inplacering av kapitalintensiv storskalig teknik i ett område där det är gott om arbetskraft men ont om kapital. Jag noterar vidare att näringsutskottet skriver: "Om bankens politik inte blir sådan att den befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning bör detta, såsom framhålls i propositionen och av utrikesutskottet, föranleda att medlemskapet omprövas."

Herr Ericson i Örebro ställde tidigare i dag den hypotetiska frågan om det är tänkbart att Sverige på 1980-talet kan gå ur IDB med de stora handelspolitiska konsekvenser detta skulle kunna få. Frågan är överraskande för att komma från en företrädare för utrikesutskottet. Enligt min mening måste vi i alla internationella organ där Sverige ingår som medlem vara beredda att ta hänsyn till de villkor som våra utrikespolitiska mål anger och dra konsekvenserna av det. Beroendet får aldrig bli så stort att möjligheten till en självständig utrikespolitik och därmed till utträde inte skulle kvarstå.

Av vad som sagts av näringsutskottet måste också vara klart att svensk medverkan inte är tänkbar där den skulle kunna gagna uppkomsten och bevarandet av förtryckarregimer. Jag vill i det sammanhanget erinra om vad utrikesministern sade i riksdagens utrikesdebatt den 30 mars i år:

"Med stigande oro följer vi utvecklingen i flera latinamerikanska länder där grova kränkningar förekommer av de mest elementära mänskliga rättigheter, både på det politiska och på det sociala området. Vi kommer att med de medel som står oss till buds söka få dessa länders regeringar att göra slut på kränkningarna."

Detta uttalande måste givetvis också täcka vår handelspolitik.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess välbalanserade betänkande.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Det regeringsförslag om medlemskap i IDB som riksdagen nu har att besluta om är ett bedrövligt aktstycke. Det är ett hån mot vår solidaritet med de förtryckta folken i Latinamerika och ett förtäckt stöd till fascist- och mördarregimer. Det står i strid med vår självständiga, aktiva neutralitetspolitik. Det är ett resultat av undermåligt utredningsarbete, obefintliga ekonomiska kalkyler och ett mygel inom regeringskansliet som utgör en förolämpning mot riksdagen och svenska folket.

Herr talman! Detta är hårda ord, men de är dess värre inte svåra att till fullo leda i bevis.

En viktig utgångspunkt för bedömningen av IDB-medlemskapet finns i biståndsministerns anförande vid Hagamötet om u-länder och industri i början av året. Han sade då bl. a.:

"Sveriges u-landspolitik handlar inte bara om att avsätta en del av statsbudgeten till biståndsändamål. Det handlar lika mycket om att ha u-ländernas situation för ögonen när vi diskuterar handelspolitik, industripolitik, teknisk utveckling eller sjöfartsfrågor."

Mot den bakgrunden är det helt klart att regeringens försök att definiera

frågan om IDB-medlemskap som en handelspolitisk fråga – och att dra en avgrundsskarp skiljelinje mellan handelspolitik och biståndspolitik – inget annat är än ett ganska ömkligt försök att dölja att man har myglat bort sina egna principer. Tydliga bevis talar för detta.

Den 17 december 1976 besvarades en enkel fråga angående IDB här i riksdagen. Det var då biståndsministern som svarade å regeringens vägnar. Då definierades alltså frågan som biståndspolitik. Biståndsministerns svar andades stark kritik mot IDB. Därefter definierades saken om och stämplades som handelspolitisk. Jag frågar: Vad hände i sak som motiverade den ometiketteringen?

Nej, det är alltför genomskinligt. IDB-medlemskapet måste, precis som alla andra relationer som vi har med den fattiga världen, betraktas utifrån ett samlat helhetsperspektiv. Det innebär inte att vi skall se saken utslutande från u-landsperspektiv, inte heller att svensk u-landsexport i och för sig skulle vara något negativt. Jag instämmer helt i ett uttalande som biståndsministern gör i årets budgetproposition, bil. 6, s. 21: Utformningen av u-landspolitiken blir ett samspel där en avvägning måste göras mellan våra nationella intressen och vår strävan till solidaritet med de fattiga folken.

Men en grundläggande förutsättning för att en sådan avvägning skall kunna göras är ju att man erkänner att det finns en avvägningsproblematik. Det har regeringen och utskottet försökt dölja genom sin definitionsexercis. Därför är det kanske inte så konstigt att man lyckats undvika de flesta problem som uppkommer när man gör en avvägning i samband med IDB.

1. IDB-medlemskap i dag står i konflikt med viktiga principer för svensk solidaritet med förtryckta folk. IDB har tillkommit som och är fortfarande ett instrument för amerikanska intressen i Latinamerika. Sverige har numera i andra sammanhang visat sig berett att avstå från nationellt lönsamma projekt, om dessa på ett flagrant sätt strider mot vår solidaritetspolitik. Vi har medverkat i bojkotten mot Rhodesia. Vi kommer i morgon här i riksdagen att besluta om en utredning som klart syftar till en ensidig svensk investeringsbojkott mot Sydafrika. Under Vietnamkriget trappade vi ner vår aktivitet i den asiatiska utvecklingsbanken. Svenska företag avstod från medverkan i Cabora Bassa-projektet i Moçambique under den portugisiska kolonialtiden därför att det skulle stå i strid med den officiella svenska synen på frihetsrörelsen.

2. Ett IDB-medlemskap nu står i konflikt med viktiga principer för vårt engagemang i internationella organisationer. IDB:s beslutsstruktur domineras helt av USA, i den speciella fonden har USA vetorätt. Enligt det PM som ligger till grund för regeringsförslaget blir Sveriges inflytande "obetydligt". Ett medlemskap skulle alltså innebära att vi ansluter oss till en supermaktsdominerad institution med klara utrikespolitiska syftningar och effekter. Sådant har vi noggrant avstått från tidigare, t. ex. när det gäller EG. Det vore alltså ingen nyhet om vi av hänsyn till vår neutralitetspolitik avstod från IDB-medlemskap. Däremot vore det

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

en nyhet om vi gick in i en institution som är så till den grad supermaktsdominerad, att det enligt handelsdepartementets egen PM kännetecknas av "det för en internationell organisation unika förhållandet att enda i-land, USA, ensamt kan utöva vetorätt".

3. Ett IDB-medlemskap skulle stå i konflikt med viktiga frihandelsprinciper. I regeringsdeklarationen den 30 mars om handels- och valutapolitiken hette det:

"Protektionism i handelspolitiken kan, om den tillämpas av allt fler länder inte leda till en förbättrad stabilitet utan endast till en välståndsminskning till följd av sämre resursanvändning. --- Insikten om detta har också under de senaste åren visat sig anmärkningsvärt stark och avhållit flertalet länder från att söka ensidiga fördelar i en protektionistisk politik. För ett litet land -- med omfattande utrikeshandel -- som Sverige är detta en stor fördel."

Jag instämmer i detta. Men vad är IDB - om inte ett uttryck för regional protektionism? De nya upphandlingsreglerna, det akuta skälet för regeringens önskan om medlemskap, innebär ju att upphandlingen binds till medlemsländer. Det vore ingen nyhet om vi markerade vår frihandelsvänliga inställning genom att hålla oss utanför en sådan kartell. Däremot blir det en nyhet om vi aktivt medverkar till en protektionistisk kartellisering av världsmarknaden.

4. Ett IDB-medlemskap i dag skulle utan tvivel stå i konflikt med principerna för svensk biståndspolitik. Jag skall nöja mig med att citera biståndsministern från den 17 december 1976:

"--- visst är det så att IDB:s utlåningspolitik mycket dåligt stämmer med riktlinjerna för det svenska utvecklingsarbetet. IDB har ingen koncentration på de fattigaste u-länderna. Tvärtom har huvuddelen av projekten hittills hört hemma i de rikaste länderna i Latinamerika. Man har heller ingen prioritering för de socialt motiverade investeringarna - trenden är snarast den motsatta. Till bilden hör också att konstruktionen av banken är sådan att ett land, USA, har vetorätt när det gäller utlåningsbeslut. Allt detta gör att det enligt min mening knappast går att anföra några biståndspolitiska eller --- u-landspolitiska motiv för ett svenskt inträde i Interamerikanska utvecklingsbanken."

Det vore ingen nyhet om vi efter ett så klart regeringsuttalande drog slutsatsen att vi nu bör avstå från IDB-medlemskap. Däremot vore det en radikal nyhet om Sverige efter en sådan deklaration i december ändå i juni beslutar att gå med i IDB. Vad har hänt i sak med IDB sedan december? Naturligtvis ingenting - därför denna omdefiniering av frågan från u-landspolitik till handelspolitik. Det går nämligen inte att mygla bort faktum - att ett IDB-medlemskap står i strid med principerna för svensk biståndspolitik.

5. Ett IDB-medlemskap skulle stå i strid med vanliga principer för beslutsunderlag och kalkyler inför svenska riksdagsbeslut. Jag har läst den debatt som fördes här i riksdagen för exakt ett år sedan - på dagen - som handlade om Stålverk 80. Bl. a. läste jag den nuvarande han-

delsministrarnas inlägg. Där vimlar det av yttranden av den här typen: "---- de kostnadsberäkningar som fanns var heltokiga ----", "---- några direkta lönsamhetsberäkningar finns inte ----", "---- socialdemokraterna vill först fatta beslut och sedan skaffa fram beslutsunderlag ----".

Mot den bakgrunden blir man litet förvånad över att en av Staffan Burenstam Linders första propositioner har ett ytterst bristfälligt beslutsunderlag och saknar handfasta kostnads- och lönsamhetsberäkningar.

Flera remissinstanser, t. ex. riksrevisionsverket och SIDA, hade krävt att förarbetet skulle ha omfattat en grundligare analys av exportfrämjande åtgärders samordning med biståndspolitiken i övrigt. Mot den bakgrunden avstod handelsministern i propositionen från att framlägga vissa förslag, t. ex. om exportfinansiering genom trilateralt samarbete och utvidgning av ett investeringsgarantisystem – han hänvisade då till behovet av ytterligare utredning. Men IDB-medlemskapet, det skulle man kasta sig in i utan att veta mycket om detaljerna! Inte ens näringsutskottet har lyckats få fram mycket mer fakta när det gäller kalkylerna. Där heter det ju:

"Ett försök till värdering av de ekonomiska konsekvenserna av en svensk anslutning till IDB måste i hög grad bygga på antaganden. Till följd av att bidragsbeloppet skall avgöras genom förhandlingar gäller detta även kostnadssidan. Betydligt större är emellertid osäkerheten om vilka intäkter genom ökad export som en IDB-anslutning kan tillföra vårt land."

Nog är det ganska betänkligt att pådyvla riksdagen ett beslut på så lösa boliner. Känns det inte litet kymigt, herr statsrådet Burenstam Linder – som jag tyvärr inte kan se i kammaren just nu – att stå pappa till ett förslag med så bräckligt beslutsunderlag, så lösliga och skrala kostnads- och lönsamhetsberäkningar?

Nej, jag tror nog att den typ av beslutsunderlag som vi har fått ta del av här i dag skulle ha fått den nuvarande handelsministern att låta helt annorlunda om han vore i oppositionsställning, för att inte tala om vad han skulle säga om det förslaget framlagts i form av en uppsats på Handelshögskolan! Då skulle han ha satt tummen ner. Men nu är det andra roller och intressen som råder än de sakliga.

6. Ett IDB-medlemskap skulle stå i strid med våra långsiktiga exportintressen. När de samhällsekonomiska kalkylerna fallit samman har man hänvisat till fem storföretags kortsiktiga beräkningar. Det är möjligt att dessa är riktiga – jag har ingen möjlighet att försöka bedöma det – men ett fåtal storföretags intressen kan inte få diktera svensk u-landspolitik, inte ens svensk exportpolitik, om de står i konflikt med Sveriges samlade, långsiktiga exportintressen. U-landsmarknaden växer oavbrutet, och Sverige har lyckats hävda sig förhållandevis väl. Visserligen ligger Latinamerika fortfarande högst, men andra u-landsområden kommer snabbt, t. ex. Mellanöstern, med en tredubbling från 1972 till 1975.

Frågan är då: Vad har IDB med den långsiktiga u-landsexporten att

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

göra? En hel del, tror jag. IDB är en del av och uppfattas som en del av Sveriges utrikespolitik. Om vi går med, uppfattas detta i vida kretsar i världen som ett avsteg från vår aktiva neutralitetspolitik, och det innebär på lång sikt ett hot mot vår u-landsexport. Många företag i u-länderna har redan kunnat uppleva att u-länder föredrar handelsförbindelser med ett neutralt Sverige framför bindningar till supermakterna eller supermaktsblock. Det har företag upplevt i södra Afrika, i Sydostasien och i Mellanöstern. Mot den bakgrunden måste man fråga: Vilka exportintressen skall vi ta hänsyn till – några storföretags kortsiktiga intressen i Latinamerika eller hela den svenska exportindustrins långsiktiga intressen på hela u-landsmarknaden?

Herr talman! Jag har här visat att ett IDB-medlemskap nu strider mot sex viktiga principer: vår solidaritet med förtryckta folk, vår självständighet i internationellt samarbete, våra frihandelsideal, vår biståndspolitik, våra allmänna krav på beslutsunderlag och kalkyler och våra långsiktiga exportintressen.

Slutligen, skulle jag vilja hävda, skulle ett IDB-medlemskap i dag strida mot politisk moral. Det är nämligen otvivelaktigt så, att om varje riksdagsledamot i dag skulle rösta enligt övertygelse skulle regeringsförslaget avslås.

Jag tvingas vända mig till centerpartiet. Ert parti har i demokratisk ordning tagit ståndpunkt mot IDB-medlemskap. Det räcker att fyra av er röstar för avslag eller att åtta av er lägger ner era röster för att regeringsförslaget skall falla. Kan ni verkligen mot er övertygelse låta detta mörkblått färgade högerförslag gå igenom? Vi har tillsammans – jag vänder mig särskilt till flera av undertecknarna av den skrivelse som här har visats upp och diskuterats – från FPU och CUF många gånger och i årtal varit ytterst kritiska mot ett samregerande med högern. Vi har accepterat en trepartiregering på villkor att ingen högerpolitik skulle föras. Nu står vi inför ett renodlat högerförslag. Vi har nu makt att visa att vi folkpartister och centerpartister med gemensamma färskä rötter i våra ungdomsförbund kan stoppa ett renodlat högerförslag. Vi har makt att visa att det var en riktig bedömning när vi accepterade och stödde denna regering på villkor att den icke skulle föra högerpolitik. Jag tror att de yngre centerpartister som i dag sviker sitt ansvar kommer att få ångra det ofta i sitt framtida politiska liv.

Herr talman! Jag yrkar att riksdagen med bifall till den motion som jag har lämnat tillsammans med Bonny Bernström måtte avslå propositionens förslag om IDB-medlemskap.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! I december månad i fjol skrev FPU:s förbundsstyrelse ett öppet brev till utrikesministern, biståndsministern och handelsministern och krävde att Sverige skulle avstå från medlemskap i den Interamerikanska utvecklingsbanken. FPU menade att frågan om svenskt medlemskap inte kan ses som en isolerad handelspolitisk insats för att

öka svensk export till utvecklingsländerna. Ett svenskt medlemskap i IDB måste också ses det biståndspolitiska perspektivet.

Kritiken mot IDB har gällt dess odemokratiska beslutsstruktur och utlåningspolitik, bl. a. gentemot Chile. Under Allenderegimen gavs praktiskt taget inga lån jämfört med åren före och efter. Detta kan inte bara förklaras bort med något tekniskt utlåningsresonemang. Allendefientligheten är klart identifierbar i IDB:s verksamhet. I bankens årsöversikt 1974 finns en ytterst kritisk värdering när det gäller interna politiska missgrepp. Jag tillhör inte dem som försvarar Allenderegimen i blindo, men alla måste erkänna att det är högst anmärkningsvärt vad som framgår av årsöversikten 1975. Där förklaras Chiles fortsatta svårigheter främst vara beroende på eftersläpande effekter från Allendeperioden och i viss mån på sjunkande kopparpriser på världsmarknaden. I de båda nämnda rapporterna finns inte ett ord av kritik mot Pinochetregimens politik.

Regeringen har motiverat sitt förslag till att söka medlemskap i IDB med handelspolitiska skäl. Det har också utskottet gjort, även om man också skriver att de ekonomiska konsekvenserna i hög grad måste bygga på antaganden. Det är lösa antaganden som svenska skattemedel skall riskeras för. Men när det gäller frågan om att ompröva medlemskapet efter inträdet talar man inte längre om handelspolitiska skäl i första rummet. Då talar man om ekonomisk och social utveckling och demokrati. Varken regering eller utskottsmajoritet kan bestämma sig för om det här är en ren handelspolitisk fråga eller en fråga som också måste bedömas från biståndspolitiska utgångspunkter.

Sverige skall medverka till den internationella opinionsbildningen mot det förtryck som försiggår i exempelvis Chile, står det i utrikesutskottets yttrande. Men det måste väl vara ett utmärkt tillfälle att protestera mot förtrycket i Latinamerika genom att stå utanför IDB. Då visar man också i handling att man tar avstånd från förtryck – handling är effektivare än ord.

Samtidigt som FPU har protesterat mot svenskt medlemskap i IDB har också andra ungdomsförbund gjort det, däribland Centerns ungdomsförbund. I CUF:s remissvar på den utredning som ligger till grund för regeringsförslaget kan man läsa: Vi menar att Sveriges utrikes-, handels-, valuta-, investerings-, resurs- och biståndspolitik måste underordnas kravet på global solidaritet. Centerns ungdomsförbund har också haft sitt moderparti med sig i kritiken mot IDB. Centerns stämna avtog en motion med krav på medlemskap. Partistyrelsen motiverade beslutet med att bl. a. säga att bankens beslutsstruktur och utlåningspolitik i väsentliga avseenden ansetts avvika från vad som bedömts förenligt med mål och principer för det svenska utvecklingssamarbetet.

I tidningen Ung Center nr 11 år 1976, dvs. så sent som i november förra året, har också utrikesminister Karin Söder tagit avstånd från medlemskap. Men likväl stöder nu centern förslaget om inträde i IDB. Det har i olika sammanhang från centerhåll hävdats att situationen har förändrats – att Amerika exempelvis fått en ny president. Det är riktigt,

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

det får Amerika vart fjärde år. Men den sittande presidenten har inte ens varit vid makten ett år. Vi vet ju inte heller vilken president som kan komma efter Carter. Det är inte alls säkert att efterföljaren visar samma radikala vilja – dvs. radikal efter amerikanska mått.

Och det kommer att krävas starkare skäl för att bryta ett samarbete och utträda ur banken än vad som nu krävs för att stå utanför och avvakta utvecklingen. Ett utträde har långt starkare effekter än att välja att avvakta. Jag litar därför inte helt på löftena om att Sverige skall ompröva sitt medlemskap i IDB om bankens verksamhet inte förändras. Problemet med ett utträde måste också centern vara medveten om. Så pass slipad måste väl ändå centern vara i politisk taktik. Jag tolkar därför centerns helomvändning i frågan om IDB som att i praktiken inte vilja visa solidaritet med de förtryckta i Latinamerika.

Även socialdemokraterna sägs ha gjort en tväromvändning i frågan om medlemskap i IDB sedan de kom i oppositionställning, och man står nu upp och kritiserar regeringsförslaget. Men vad händer om socialdemokraterna skulle komma i regeringsställning? Kommer man då att ta fram regeringsåsikterna igen? Är socialdemokraterna beredda att direkt begära utträde ur IDB? Jag skulle vilja ha klart besked från socialdemokraterna om man har en åsikt i oppositionställning och en annan åsikt i regeringsställning.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga att den debatt som har förts om IDB mer har kommit att handla om huruvida regeringens förslag skall falla eller inte. Frågan om IDB hade aldrig fått det utrymme som den har fått om inte denna lilla extra krydda funnits. Det är beklagligt att det har blivit så, för varför skulle det vara så märkligt att riksdagen har en egen makt? Den här riksdagsmajoriteten behöver ju inte bli lika blint regeringstrogen som den förra under socialdemokraterna. Inte heller skulle regeringen behöva falla för att centerns ledamöter följde sitt stämombeslut. Det skulle ju bara vara ett förslag från regeringen som föll. Låt därför inte prestige och högerpolitik gå före sakpolitik!

Herr talman! Jag yrkar bifall till Per Gahrtons och min motion nr 1463.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Förslaget om ett svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken har vållat en livlig och hård debatt i många grupper i vårt land. Den debatten har i hög grad förts också inom centerrörelsen. På sina håll har man beskyllt den kritiska opinionen inom centerrörelsen för att vara tystlåten och inte märkas särskilt mycket i de massmediala sammanhangen. Det självklara svaret på dessa beskyllningar är att det inom en folkrörelse finns andra kommunikationskanaler än de som massmedia erbjuder och att arbetssättet inte alla gånger ger massmediefolk det attraktiva stoff som gör sig bäst på löpsedlar. I en folkrörelse mäts inte styrkan i ståndpunkter och argumentation i antalet spaltmillimeter.

Debatten inom centerrörelsen har förts både före och efter det att re-

geringen lagt sin proposition om ett svenskt medlemskap i IDB. Den debatten har varit enveten. Bedömningarna har skilt sig åt när det gäller i vad mån förändringar ägt rum och kan förväntas ske i bankens verksamhet, medan enighet rått inom partiet i kritiken av bankens hittillsvarande verksamhet och röstregler. Det starkaste motståndet mot ett svenskt medlemskap i nuläget har funnits hos ungdomsförbundet, men en utbredd tveksamhet, och även ett direkt motstånd, finns också på andra håll inom centerrörelsen.

De starka invändningar som riktats mot ett svenskt medlemskap i nuläget och den kritiska vidräkning som gjorts av regeringsförslaget har avsatt påtagliga resultat i riksdagsbehandlingen. Att så är fallet är lätt att konstatera vid en genomläsning av näringsutskottets betänkande. Där ges ingalunda några reservationslösa klartecken till att Sverige nu skall gå in i IDB. Innebörden i utskottets ställningstagande är att ytterligare bedömningar måste göras innan ett svenskt medlemskap kan komma i fråga.

Mot bakgrund av den debatt som drivits inför riksdagsbeslutet både här i riksdagshuset och på andra håll och spekulationerna i massmedia kring det oklara majoritetsförhållandet i kammaren valde vi, ett antal ledamöter i centergruppen, att gå ut med ett pressmeddelande. Det pressmeddelandet gjordes den 26 maj och är undertecknat av 14 centerriksdagsmän. I detta ger vi besked om hur vi kommer att ställa oss i omröstningen i riksdagen mot bakgrund av vårt tidigare agerande och det förändrade läge som riksdagsbehandlingen gett upphov till.

Vi framhåller att vi hyser allvarliga betänkligheter mot att inleda ett samarbete med IDB och att vi nu gör samma bedömning som parti-stämman gjorde 1976. De förändringar som kunnat skönjas under det gångna året har enligt vår mening inte varit tillräckliga för att ta definitiv ställning för ett medlemskap. I de många diskussioner som förekommit har vi hävdats detta och att ett bemyndigande till regeringen att inleda förhandlingar om medlemskap måste vara förenat med mycket bestämda förbehåll.

Vi har nu kunnat konstatera att utskottsarbetet gett till resultat att majoriteten i allt väsentligt ställt sig bakom de hårda förbehållen. Vi anser oss med de förutsättningar som uppstått genom utskottsbehandlingen kunna rösta för bifall till utskottets hemställan.

Majoriteten i näringsutskottet framhåller bl. a.: "Det uppenbara förtryck och den förföljelse av oppositionella som präglar de flesta latinamerikanska länder kräver oavlätlig uppmärksamhet. Det är angeläget att vårt ekonomiska utbyte med Latinamerika inte kan utnyttjas som ett stöd av regimer som det i vårt land råder stor enighet om att fördöma. Utskottet förutsätter därför att regeringen under förhandlingsskedet ytterligare analyserar de aktuella omständigheterna och värderar de tecken på positiva förändringar i IDB:s politik som återopnas i propositionen. Om förhandlingarna resulterar i medlemskap måste --", osv. Här löper utskottstexten vidare, men jag gör uppehåll i mitt citat.

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Innebörden av utskottsskrivningen på den här punkten är alltså för det första att en ytterligare analys och en ny bedömning måste göras av bankens verksamhet och Sveriges roll i sammanhanget,

för det andra att denna prövning inte skall inskränka sig till de handelspolitiska aspekterna utan gälla ett vidare sammanhang i vilket ingår målen för den svenska biståndspolitikerna,

för det tredje att detta måste göras innan ett svenskt inträde kan komma i fråga,

för det fjärde att frågan om Sverige skall bli medlem eller inte är beroende av utfallet av denna prövning,

för det femte att det beslutsunderlag som hittills förelegat och åberopats i propositionen inte befunnits vara tillräcklig grund för att regeringen nu skall ingå avtal om medlemskap i IDB.

Slutsatsen av detta kan inte bli annat än att utskottet efterlyser mer påtagliga bevis för förändringar i bankens verksamhet och nya fakta i målet för att Sverige skall kunna ändra ståndpunkt och ta steget in i ett medlemskap i IDB.

Jag har haft anledning att uppehålla mig vid detta, eftersom det förekommit åtskilliga funderingar i den debatt som nu pågått ett antal timmar i kammaren om vad det är vi fäster särskild vikt vid i utskottets skrivning och vad som är väsentligt i de förändringar som inträffat under riksdagsbehandlingen.

Till detta kommer också de förbehåll utskottet gör om att ett eventuellt medlemskap kräver att Sverige noga följer den fortsatta utvecklingen, att Sverige agerar aktivt inom banken för att förändra de institutionella formerna och utlåningspolitiken, att riksdagen årligen bör få en redovisning av verksamheten och att om bankens politik inte befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning bör detta föranleda att medlemskapet omprövas. – Så långt om riksdagsbehandlingen.

Jag vill också, för egen del, framhålla att ingen regering som gör anspråk på att företräda hela det svenska folket i sitt uppträdande i internationella sammanhang kan undgå att ta intryck av de förhållanden som präglar dagens riksdagsbeslut. Halva riksdagen säger nej till ett medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken, om än med något tveeggade argument, och den andra hälften är visserligen beredd att ge regeringen det begärda bemyndigandet men gör det under uttryckliga förbehåll. Ett svenskt inträde i IDB kan ingalunda ses som en given utgång av dagens riksdagsbeslut. Det tilltänkta medlemskapet har snarare blivit en öppen fråga, där utgången är beroende av regeringens nya bedömningar med utgångspunkt i de av utskottet angivna förbehållen och det stöd regeringen senare kan vänta i riksdagen för sitt ställningstagande.

Jag vill också betona att det knappast är ägnat att stärka förtroendet för de rika industriländernas vilja att bistå de fattiga folkens utvecklingssträvanden att industriländer lägger under sig handelsmarknader med hjälp av klubbverksamhet till vilken inträdesbiljetten är stöd till en diskutabel biståndsverksamhet. Detta är tvivelaktigt inte bara från

biståndspolitisk synpunkt. Det är det också handelspolitiskt sett – att med den marknadsuppdelning man därigenom åstadkommer gynna kapitalstarka handelspartner från den rika världen på bekostnad av kapitalsvaga nationer, just de nationer som är i störst behov av att öka sin andel av världshandeln. Det är inte ekonomiska nyordningar av det här slaget som är angelägna för att föra oss närmare målet – en rättvisare värld.

I perspektivet av Sveriges möjligheter över huvud taget att understödja strävandena till ekonomisk, social och demokratisk utveckling i Latinamerika är frågan om ett svenskt inträde i IDB närmast en symbolfråga. Som sådan är den av vikt – det är helt klart. IDB-debatten har varit till nytta genom att den på ett effektivt sätt kastat ljus över våra relationer till Latinamerika. Den bör utnyttjas som en inledning till en bredare debatt om Latinamerika och en granskning av den svenska Latinamerikapolitiken. Det har hävdats att det varit till fördel för rätlinjigheten i vårt internationella uppträdande att vi inriktat våra biståndspolitiska ansträngningar på Afrika och våra handelsförbindelser på Latinamerika. Den tid är nu förbi då sådana påståenden kunde göras. Strävandena mot en ny ekonomisk världsordning och dagens brutala verklighet i Latinamerika och södra Afrika ställer långtgående krav på medvetenhet i och samordning av de svenska insatserna alldeles oavsett sådana i sammanhanget triviala ting som ärendens departementstillhörighet. Sverige har tillsammans med de stora västliga demokratierna all anledning att med öppna ögon granska sin roll i Latinamerikas koloniala förflutna och i de nya mönster av våld, förtryck och kolonialism som präglar dagens Latinamerika.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Eliasson bekräftade alla de farhågor man fick när man läste det pressmeddelande hon refererade till. Hon säger att ytterligare bedömningar måste göras innan medlemskap kan komma i fråga, hon vill ha fram nya fakta osv. I pressmeddelandet säger man också att man har kunnat skönja en del förändringar efter stämmobeslutet. Dessa är dock enligt vår mening inte tillräckliga för att ta definitiv ställning för medlemskap, heter det. Det sägs också att om utskottets förslag antas av riksdagen, innebär detta att ett medlemskap i banken kan komma i fråga först efter en ytterligare analys av de aktuella omständigheterna och nya bedömningar från svensk sida.

Vad menas med allt detta? Förstår inte fröken Eliasson och de 13 andra centerpartister som skrivit under meddelandet att det är i dag vi fattar beslutet? Vi får inte fler tillfällen att ta ställning till frågan om IDB-medlemskap eller inte. Har ni låtit lura er av några finurliga formuleringar, så att ni tror att röstningen i dag inte gäller ja eller nej

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

till IDB? Tror ni att det blir fler tillfällen att göra bedömningar och ta ställning?

Är det på det sättet hoppas jag att ni i varje fall lyssnade på herr Torsten Bengtson tidigare under debatten, för han sade klart ifrån att det är i dag vi tar ställning, det är i dag vi ger bemyndigande om medlemskap eller inte. Som herr Gahrton sade tidigare: Det är nu vi måste säga nej till dessa renodlade högerförslag. Man kan inte frånkänna sig ansvaret för detta beslut med ett pressmeddelande och litet luddigt tal om ytterligare bedömningar. I dag är det ja eller nej till IDB. De 14 centerpartisterna har, tror jag, satt sig i den värsta knipa man kan försätta sig i. De framstår som renodlade hycklare i denna fråga.

Herr GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! När man hör fröken Eliasson frågar man sig oroligt: Hur blåögd får en företrädare för svenska folket i Sveriges riksdag vara? Har ni lyssnat på debatten? Har ni lyssnat på företrädarna för ett IDB-medlemskap? Vad är det de säger? Vad är det handelsministern och företrädarna för utskottsmajoriteten säger? Gör de några hypotetiska uttalanden om att man möjligen efter fördjupade vidare analyser eventuellt skulle kunna tänka sig ett medlemskap? Debatten har ju gällt om vi skall gå med eller inte gå med, och anhängarna har här radat upp argument för.

Mot den bakgrunden måste man fråga sig: Vad betyder er röst här? Fröken Eliasson radar också upp argument *mot* IDB-medlemskapet, men hon tänker tydligen rösta *för*.

Vilka analyser är det som skall göras? Vilka garantier har ni fått från handelsdepartementet om att man där skall göra vidare analyser? Vi skulle vilja ha dem beskrivna här. När nu inte handelsministern själv har beskrivit de vidare utredningar och det nya beslutsunderlag som han skall plocka fram, kanske fröken Eliasson eller någon annan yngre centerpartist kunde redogöra för dem.

Hur skall den årliga utvärderingen gå till? Vad är det för en objektiv utvärdering årligen som skall kunna ske, när vi här på dagens fakta-material är grundläggande oeniga om effekterna av IDB? Hur skall då det utredningsmaterial se ut som plötsligt om något år skall kunna förena ledamöterna i Sveriges riksdag i en gemensam uppfattning om IDB:s effekter?

Jag sade inledningsvis om regeringens dokument att det var ett be-
drövtligt aktstycke. Jag hade då inte tillräckligt nogat läst det centerpar-
tistiska pressmeddelandet. Det slår faktiskt handelsministerns rekord.

Jag måste då avslutningsvis ställa ytterligare en fråga, och den gäller en sak som berör mig djupt: Skall vi tolka detta som ett prejudikat från de 14 yngre centerpartisternas sida? Är det ett prejudikat som innebär att detta är det längsta ni kan gå under denna valperiod när ni får er förelagda renodlade högerförslag? För min del är jag icke beredd att sätta en sådan gräns att jag aldrig kan rösta nej till ett regeringsförslag; det

vore ju att göra denna riksdag till det vi kritiserade den förra riksdagen för att vara – ett ganska osjälvständigt transportkompani. Man måste kunna avslå 'dåliga' regeringsförslag för att hävda riksdagens makt som svenska folkets suveräna beslutsfattare.

Jag vill fråga centerpartisterna: Är ni någonsin beredda att göra det för att hävda er integritet och svenska riksdagens ställning?

Fröken ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det beslut som riksdagen skall fatta i dag kommer att vara i enlighet med näringsutskottets majoritetsskrivning eller näringsutskottets minoritetsskrivning. Det är det vi har att ta fasta på och inte några vilda spekulationer om framtiden. Regeringen har sedan självfallet att handla efter det beslut som riksdagen kommer fram till, och regeringens ställningstagande är i ett längre perspektiv beroende av det stöd som regeringen har i denna kammare för sitt agerande. Väljer man att gå in i den Interamerikanska utvecklingsbanken kommer vi senare att få ta ställning till anslagsfrågor för kommande år. Denna fråga är alltså ingalunda bortdukad från regeringens bord.

Jag vill betona, herr talman, med anledning av vad herr Ericson i Örebro sade, att jag ställer mig bakom utskottsmajoritetens yttrande, och det innebär, om man bemödar sig att studera det närmare, att också utskottet finner det nödvändigt att regeringen ytterligare analyserar de aktuella omständigheterna och gör en ny bedömning innan ett inträde i banken kan komma i fråga. Utskottet har därmed funnit det hitillsvarande beslutsunderlaget otillräckligt för att motivera att Sverige nu ändrar uppfattning och ingår avtal om medlemskap. Slutsatsen av detta är rimligen att mer påtagliga bevis på förändringar bör företas och prövas mot vår hållning i övrigt när det gäller de latinamerikanska folken och deras regeringar. Det kan inte uppfattas på annat sätt än att utskottet har en uttalat kritisk inställning till banken i dag. Jag har för min del ingen annan uppfattning än utskottet på den punkten.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta blir pinsammare och pinsammare för de 14, för jag förmodar att Anna Eliasson är talesman för dem: Karl-Erik Olsson, Gösta Andersson, Gunnar Björk, Björn Eliasson, Olle Eriksson, Arne Fransson, Pär Granstedt – expert i utrikesdepartementet –, Börje Hörnlund, Bengt Kindbom, Margit Odelspar, Christina Rogestam, Torsten Sandberg och Per Olof Sundman, som kronan på verket. Är ni inte medvetna om att ni i dag när ni bifaller näringsutskottets betänkande också anslår pengar till IDB, 6 miljoner närmare bestämt?

Fröken Eliasson talar här om att vi skall ta ställning till anslagen i framtiden. Det gör ni i dag! I dag sägs det ja eller nej till IDB. Den här pressreleasen är minsann inte något avlatsbrev. Ni säger ja till medlemskapet, och därmed är saken avgjord.

Det är faktiskt oerhört genant att lyssna på de inlägg som har gjorts

här och jag vädjar till de 13 andra, som har skrivit under pressreleasen, att gå upp och försöka reda ut detta. Det vore värdefullt om vi innan denna debatt är slut fick ett enda argument som motsäger det resonemang som fördes på centerns riksstämma för mindre än ett år sedan och som ledde fram till ett enhälligt beslut – ett enda argument som bekräftar att det har hänt någonting. Det ställdes på riksstämman ett villkor – och villkorsparagrafer är ju så populära inom centerpartiet – att man skulle ta frågan under nytt övervägande. Är det villkoret uppfyllt? Om jag förstår pressreleasen rätt, så menar ni att det inte är det.

Jag vill till sist fråga: Är det verkligen så illa att fröken Eliasson och de 13 andra inte är medvetna om att det i dag sägs ja eller nej till IDB och att det inte kan föras några fler resonemang om ytterligare analyser och bedömningar?

Herr GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Innan jag blev invald i det här huset för mindre än ett år sedan hörde jag ofta erfarna kolleger berätta att det i det konstiga glashuset vid Sergels torg finns en hel del riksdagsmän som springer omkring och lägger ner sin energi på att putsa på skrivningar i utskotts- betänkanden, och kan de få in en bisats i ett sådant så är dagens och veckans lycka gjord. Om detta sedan innebär att man har påverkat ett beslut eller en åtgärd eller inte, det spelar mindre roll för dem som lever i riksdagsprotokollens dammiga värld.

Fröken Eliasson! Det skall ju inte bara fattas beslut om skrivningar här! Det skall fattas beslut om konkreta åtgärder. Det finns ett majoritetsförslag som tillstyrker regeringens förslag om åtgärder för att vinna svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken. Dessa åtgärder innebär ett bemyndigande och ett anslag. Det finns också här ett minoritetsyttrande, där man kräver att man med bifall till de motioner om avslag som har väckts skall avslå propositionen i denna del.

Vi sysslar ibland med tolkningar – både marxistiska tolkningar och annan exegetik förekommer – men detta kan bara tolkas på ett sätt, och inga pressmeddelanden i världen kan rubba det faktum att en ja-röst för utskottsmajoritetens betänkande i dag innebär en röst för medlemskap i IDB. Jag vågar faktiskt också slå vad om att beslutet i dag kommer att leda till ett sådant medlemskap, och det blir mycket intressant att se hur dessa centerpartister kommer att ställa sig till ett oomkullrunligt faktum att Sverige är medlem i IDB.

Fröken ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig helt kort. Utskottets ställningstagande måste givetvis ses i sin helhet, och det bemyndigande regeringen får i utskottsmajoritetens förslag är, som jag har sagt tidigare, inte förbehållslöst.

Vad sedan gäller frågan om medelsanvisningen är den praktiska effekten helt beroende av utfallet av den prövning som regeringen skall

göra och som utskottet har funnit vara nödvändig för att man skall kunna överväga att ändra den hittillsvarande ståndpunkten i IDB-frågan och nu gå in i banken.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! När man hör fröken Eliasson undrar man vad vi håller på med här i riksdagen. Vi har ju enligt henne hållit på i sex timmar och diskuterat någonting som bara kommer att resultera i några ganska lösa riktlinjer till den sittande regeringen!

Jag har egentligen begärt ordet för att ge en replik till fru Hambraeus på hennes tidigare inlägg, närmast med tanke på att hon intar en central ställning i ekumeniska sammanhang. Fru Hambraeus förde ett ganska underligt resonemang. Hon sade att eftersom vi har frihandel – och det fann hon vara omoraliskt på något sätt – och således handlar med en mängd olika diktatorländer, så skulle vi öka denna omoral genom att gå med i IDB. Jag undrar om ett sådant resonemang kan hålla.

Vi skall senare i veckan ta ställning till frågan om våra affärsförbindelser med Sydafrika och Namibia. Vi kommer då här i riksdagen att nagga denna frihandel i kanten, eftersom vi i den frågan anser att de moraliska värderingarna bör väga över. Det är ganska signifikativt att moderaterna har fogat ett särskilt yttrande till utrikesutskottets betänkande och där uttalat sin tveksamhet. Att moderaterna inte reserverat sig beror naturligtvis på att trycket från de båda andra regeringspartierna har varit för starkt, och för dessa partier har trycket från allmänheten varit för starkt. Vilket slutresultatet i denna fråga blir vet vi inte, eftersom det är en utredning som begärs och vi har en borgerlig regering. Det är klart att man frågar sig: Hur kommer fru Hambraeus att rösta i detta ärende? Kommer hon att argumentera för fortsatta förbindelser med Sydafrika och Namibia och för fortsatta investeringar från svenska företags sida i dessa länder med motiveringen att detta ger oss inflytande, vilket var ett av hennes argument i den nu aktuella frågan?

Herr Ericson i Örebro har berört Ekumeniska u-veckans uttalande. Det är, herr talman, mycket klart och entydigt. Detta uttalande är daterat den 22 mars i år, och i uttalandet heter det:

”Vi finner att ett svenskt medlemskap i IDB på punkt efter punkt strider mot de förslag, som förs fram i Ekumeniska u-veckans upprop. Vi reagerar därför starkt mot förslaget om ett svenskt medlemskap i banken. Sverige bör enligt vår uppfattning välja att även i fortsättningen stå utanför den interamerikanska utvecklingsbanken.”

Uttalandet är underskrivet av Lars Carlzon, som är vice ordförande i Ekumeniska nämnden och pastor primarius här i Stockholm, samt av Per Arne Aglert, som är verksam inom Frikyrkan hjälper.

Dagens nummer av tidningen Dagen innehåller några intervjuer med representanter för samfunden. Gösta Hedberg i Svenska missionsförbundet säger: ”Regeringen och riksdagen kör direkt över hela idén om ekonomisk solidaritet med u-länderna!” Petrus Hammarberg i Pingstmissio-

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Exportfrämjande
åtgärder avseende
u-länder*

nens u-landshjälp säger: "Det ska vi göra även om effekten skulle bli hämmande för vår export. Såna hänsyn måste hållas i bakgrunden."

Torbjörn Freij i Baptisternas ungdomsförbund säger: "Sverige har inte råd att gå med i IDB. Visserligen skulle vi tjäna pengar på det – men vi skulle ha svårt att försvara det moraliskt." Lennart Molin i SMU säger: "Vi borde från kristet håll ställa oss upp och kräva att man skall koppla samman ekonomi med moraliska aspekter." Det är bara ärkebiskopen som ställer sig tveksam till att göra ett uttalande i frågan.

"Vi räknar med att de kristna riksdagsmännen inte låter partidisciplinen gå före moraliskt oförsvarbart, anser många". Så heter det vidare i artikeln. Det kan naturligtvis i detta sammanhang sägas att det är en from förhoppning. Så kommer naturligtvis inte att ske, och det är bara att beklaga det.

När jag lyssnade till handelsministerns anförande gjorde jag följande reflexion: Vad hade hänt beträffande vårt förhållande till EG om vi tidigare hade haft en borgerlig regering med de tankar som herr Burenstam Linder i dag framfört? Hade man då inte argumenterat för ett medlemskap i EG?

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är en dyster summering av denna debatt som man tvingas göra, när vi nu om några minuter skall ta ställning till om vi skall ansluta oss till en internationell organisation, där riksdagen tidigare år enhälligt har uttalat att vi inte skall gå in. Under denna långa debatt har vi inte fått någon utrikespolitisk analys från den borgerliga majoriteten, trots att näringsutskottet i elfte timmen tillerkände utrikespolitiska aspekter någon betydelse – vilket propositionen inte gjorde – genom att kräva årliga redovisningar till riksdagen av vad IDB egentligen har för sig.

Vad som däremot har blivit helt klarlagt i debatten i många inlägg är att ingenting har inträffat som tillgodoser de villkor som centerpartiet vid sin stämma för ett år sedan enhälligt angav såsom nödvändiga för att centern i framtiden skulle kunna acceptera ett inträde i banken. Om centerpartiet röstar med de övriga borgerliga partierna, har centerpartiet helt underkastat sig moderaternas utrikespolitiska linje, gått ifrån sitt eget parti och förlorat sin identitet i denna fråga.

Men det kanske ändå inte skall behöva bli så. De 14 centerpartister som har undertecknat pressmeddelandet utgår från att de inte vet vad de tar ställning till i dag, när riksdagen röstar om IDB. De har nu i flera inlägg fått klarlagt att vi i dag tar ställning inte bara till bemyndiganden om förhandlingar utan också till pengar. Det kan inte vara bra för riksdagen att i en så här viktig fråga fatta beslut där 14 stycken, kanske flera, av kammarens ledamöter egentligen inte har klart för sig vad beslutet innebär. Handelsministern finns i kammaren liksom, föreställer jag mig, företrädare för utskottsmajoriteten: herr Sjönell, fru Hambraeus och andra. Skulle de 14 centerpartisternas tolkning av riks-

dagsbeslutet vara riktig, bör vi självfallet få höra om handelsministern delar den uppfattningen. Herr Sjönell, fru Hambraeus eller någon annan representant för majoriteten i näringsutskottet, vilka varit helt tysta under dagen, bör ge besked om huruvida de 14 centerpartisternas tolkning är riktig.

Skulle inte någon representant för regeringen eller för näringsutskottet vilja göra det, finns det en enda slutsats kvar att dra för de 14 centerpartisterna. Vi röstar i dag om både bemyndiganden och pengar. De förutsättningar ni utgick från när ni skrev detta brev var felaktiga. Det kan därför för er bara stå kvar en möjlighet, om ni har politisk hederlighet, nämligen att avstå i voteringen eller möjligen rösta med reservationen. Gör ni inte det, är vi inne på någonting som närmast har kärnkraftsproportioner när det gäller att täcka reträtten i en politisk fråga. Då är denna långa debatt en vattendelare. Då är centerpartiet på väg mot en kraftig omsvängning, ett parti som tidigare har ställt upp för en utrikespolitik, präglad av solidaritet, och som har haft en relativt klar hållning när det gäller vår anslutning till internationella organisationer med politiska syften. Jag tänker på centerns historiskt starka position när det gäller NATO, EEC och andra frågor. Då är centern på väg bort från den traditionella svenska utrikespolitiken. Skulle näringsutskottets hemställan vinna, har svensk utrikespolitik börjat förskjutas i ny riktning.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Herr Korpås kommenterade för en stund sedan min fråga om den s. k. villkorsformuleringen i näringsutskottets betänkande, vilken lyder: "Om bankens politik inte blir sådan att den befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning bör detta, såsom framhålls i propositionen och av utrikesutskottet, föranleda att medlemskapet omprövas."

Herr Korpås sade bara helt lösligt att Sverige självfallet kan lämna IDB under 1980-talet. Men på det sättet kan man väl ändå inte bedriva utrikespolitik.

Om Latinamerika under 1980-talet är lika dominerat av diktaturer som det är i dag, om IDB:s utlåning sker på samma sätt som i dag och i huvudsak går till projekt som inte gynnar de fattigaste folkgrupperna, om läget kort sagt är ungefär som i dag, har vi inte fått någon förändring i positiv riktning. Då skall vi enligt herr Korpås tolkning av näringsutskottets betänkande lämna IDB.

Det krävs inte mycket fantasi för att räkna ut vad det skulle bli för konsekvenser för svensk handel och svenskt företagande i Latinamerika, om Sverige in på 1980-talet helt sonika bara deklarerade sitt utträde ur IDB med motiveringen att vi nu, efter moget övervägande, funnit att banken inte verkar för social och ekonomisk utjämning och ökad demokrati.

Kan verkligen det största regeringspartiet, som dessutom tillsätter utrikesminister, föra utrikespolitik på så lösliga grunder? Jag tror inte att herr Korpås på allvar menar att vi, utan att det hänt någonting, bara

skall gå ut ur IDB. Vilket anseende skulle Sverige få internationellt, om vi bedrev vår utrikespolitik på det viset?

Till fröken Eliasson måste jag ställa en kort fråga. Hon säger att det bemyndigande som nu föreslås i näringsutskottets betänkande inte är förbehållslöst utan är beroende av regeringens prövning. Min korta och enkla fråga är följande: Vilka är då förbehållen? Räkna upp dem här! Det finns tid hos talmannen för den uppräknigen.

Slutligen några ord till herr Siegbahn, som vid tiotiden i morse lovade förklara varför IDB åren 1971–1973 inte gav Allendes regim ett enda öre i nya lån men sedan under de närmaste åren efter militärkuppen öste hundratals miljoner dollar på Pinochetjuntan. Herr Siegbahn lovade att ta IDB-ledningen i försvar. Nu finns det tid tillgänglig, och det vore politiskt så intressant att jag tror att vi kunde lyssna till ett sexminutersanförande om den saken.

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Det är litet överraskande att få höra dels att det blir litet utbyte för Sveriges näringsliv av ett medlemskap i IDB, dels att vi på 1980-talet blir så bundna vid handeln med Latinamerika att vi inte kan gå ut ur IDB. När vi på sin tid gick emot medlemskap i EG tillsammans med socialdemokraterna var det viktigaste skälet att ett inträde i EG skulle ha inneburit en sådan förändring i våra relationer till de andra länderna att ett utträde vore omöjligt.

Jag kan inte, som jag sagt, förstå att en företrädare för utrikesutskottet i dag kan hävda att Sverige icke har full utrikespolitisk frihet att utträda ur de internationella organisationer som vårt land är medlem i. Där måste gränsen gå för Sveriges engagemang i internationella organisationer.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Det förefaller som om herr Korpås inte har förstått vad det här handlar om. Herr Korpås säger att vi, om vi nu går in i IDB och betalar in våra medlemsavgifter där under några år men sedan finner att den positiva utveckling som centern hoppas på inte äger rum, helt enkelt kan gå ut ur IDB. Men förstår inte herr Korpås att det då inte bara handlar om IDB-projekt utan om hela Sveriges utrikeshandel med Latinamerika, och den uppgår till några miljarder per år? Andra svenska ekonomiska intressen skulle också drabbas hårt av ett sådant beslut.

Vi kan vara övertygade om att den långa raden av militärdiktaturer i Latinamerika inte kommer att sitta med armarna i kors, om vi med motivering att IDB inte verkar för ekonomisk och social utjämning och för ökad demokrati bara helt sonika kliver av. Jag trodde att herr Korpås hade försökt att tänka igenom denna situation innan han steg upp i talarstolen.

F. ö. ser jag att fröken Eliasson sitter helt passiv i sin bänk. Vilka är de förbehåll som görs när hon säger att bemyndigandet inte är förbehållslöst?

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande kan bara tolkas på det sättet att utskottet förutsätter – och det är också min förutsättning – att utvecklingen av vår handel med Latinamerika inom ramen för IDB, om medlemskapet nu kommer till stånd, måste få de gränserna att möjligheterna till utträde står kvar. Så tolkade jag det i mitt tidigare anförande, och så kommer jag att tolka ett eventuellt framtida svenskt medlemskap också i fortsättningen, när jag bedömer effekterna av det.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Herr Ericson i Örebro återkommer med frågan: Vilka är förbehållen? Jag vill rekommendera herr Ericson att närmare studera utskottsbetänkandet och vad majoriteten där säger. Ett sådant studium kommer att klargöra var utskottsmajoriteten står och bör också vara till viss hjälp för herr Ericson i den fortsatta debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 47 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svanberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 163

Nej – 160

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 47 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svanberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 164
Nej - 159

Fru Karlsson (c) anmälde att hon avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs

Justitieukskottets betänkande

1976/77:38 angående uppskov med behandlingen av visst ärende

Utrikesutskottets betänkande

1976/77:21 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Näringsutskottets betänkande

1976/77:46 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Lagutskottets betänkande

1976/77:31 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Utbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1976/77:29 med anledning av propositionen 1976/77:76 om utbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m. jämte motioner.

I propositionen 1976/77:76 hade regeringen (utbildningsdepartementet) – efter föredragning av fru statsrådet Mogård – föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för utbildning och fortbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m. som angetts i propositionen,
2. godkänna de riktlinjer för utbildning av hemspråkslärare som an-

getts i propositionen.

3. godkänna de riktlinjer för försöksutbildning av lärare i slöjd i kombination med engelska eller matematik, vilka angetts i propositionen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Propositionen innehåller förslag till ändrad förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildning. För den som har genomgått vårdlinjens barn- och ungdomsvårdsgren eller har annan barnskötarutbildning skall förskolläraryrkes- eller fritidspedagogutbildningen omfatta 80 poäng. För den som har genomgått eller har kunskaper motsvarande annan tvåårig linje i gymnasieskolan skall utbildningen omfatta 100 poäng. Förpraktiken avskaffas.

Omorganiseringen av utbildningarna skall enligt förslaget påbörjas läsåret 1978/79. Under en övergångstid fram till läsåret 1980/81 skall dock endast krävas grundskola för tillträde till förskolläraryrkes- och fritidspedagoglinjerna.

Utbildade förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare skall enligt förslaget kunna genomgå vidareutbildning om 20 veckor till pedagogik/metodikläraryrkes. För tillträde till vidareutbildningen skall förutom grundutbildning krävas fyra års yrkeserfarenhet.

Med utgångspunkt i förskole- resp. fritidsverksamhetens förändrade mål och inriktning innehåller propositionen även vissa principiella förslag beträffande förskolläraryrkes- och fritidspedagoglinjernas mål och innehåll.

I propositionen föreslås vidare att en allmän linje för utbildning av hemspråklärare inrättas. Utbildningen föreslås omfatta 80 poäng och bestå av dels praktisk-pedagogisk utbildning, dels ämnesstudier i hemspråk, svenska och omvärldorientering. Inom ramen för utbildningen bör ges möjligheter till viss fördjupning mot antingen förskola samt grundskolans låg- och mellanstadium eller grundskolans mellan- och högstadium samt gymnasieskolan.

Dimensioneringen budgetåret 1977/78 bör enligt propositionen omfatta 120 utbildningsplatser, fördelade på Stockholm, Göteborg och Malmö. Medel för utbildningen har beräknats i prop. 1976/77:59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m.

Propositionen innehåller slutligen ett förslag om en försöksutbildning av lärare i slöjd i kombination med engelska eller matematik. Försöksutbildningen skall omfatta kurser i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd om 60 poäng samt engelska eller matematik om 40 poäng. Härutöver skall kurs om ytterligare 20 poäng kunna väljas i något av dessa ämnen. Den praktisk-pedagogiska utbildningen skall omfatta 40 poäng. Utbildningen skall enligt förslaget starta höstterminen 1978. Den skall förläggas till Göteborg i vad avser textilslöjd och till Linköping i vad avser trä- och metallslöjd.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

1976/77:196 av fru Göthberg (c) och fru Andersson i Hjärtum (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde förslag om slopande av de graderade betygen inom förskollärarytbildningen i enlighet med vad som anförts i motionen,

1976/77:964 av herr Andersson i Lycksele m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet I att riksdagen beslutade att ge regeringen till känna vad som i den till kulturutskottet remitterade motionen 1976/77:962 anförts om utbildning och fortbildning av barnavårdande och pedagogisk personal samt om föräldrautbildning,

1976/77:1312 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttalade att utbildningen av förskolepersonal borde göras enhetlig och att de som nu hade barnsköterskeutbildning borde beredas möjlighet att genomgå förskollärarytbildning utan löneavdrag,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1976/77:1550 av herr Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle

1. ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående samspellet med föreningslivet i all barnomsorgsutbildning,

2. ge regeringen till känna att kravet på kunskaper i engelska för allmän behörighet till högskoleutbildning i enlighet med vad som anförts i motionen inte borde gälla för vuxna sökande till förskolläraryt- och fritidspedagoglinjerna,

3. uttala att de graderade betygen borde avskaffas i förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna,

4. hemställa att regeringen snarast förelade riksdagen förslag om den kommunala fritidspedagogutbildningens avveckling och inordnande i den statliga högskoleorganisationen,

5. ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående särskild information och fortbildning av förskolans personal,

6. ge regeringen till känna att graderade betyg inte borde införas i utbildningen av hemspråklärare,

1976/77:1551 av fru Eliasson (c) och fru Odelsparr (c),

1976/77:1552 av fru Johnsson (c) och fröken Andersson (c),

1976/77:1553 av fru Stålberg m. fl. (s) och

1976/77:1554 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen med avslag på propositionen 1976/77:76 i berörda avseenden beslutade

a) att utbildningstiden för förskollärare och fritidspedagoger skulle vara fyra år, med varvad teori och praktik i enlighet med vad som anförts i motionen,

b) att inträdeskraven till förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna borde vara 9-årig grundskola + fyra års yrkeserfarenhet eller 2-årig gymnasieskola + två års yrkeserfarenhet eller motsvarande,

c) att de som hade anställning inom utbildningsyrkena men saknade formell kompetens gavs möjlighet att genomgå utbildningen och att för denna kategori ersättning skulle utgå motsvarande full lön under utbildningstiden,

2. att riksdagen dels uttalade att kommunerna borde vara skyldiga att tillse att personalen skulle erhålla möjlighet till årlig fortbildning på 30 timmar och att statsbidrag borde utgå till denna verksamhet, dels hemställde hos regeringen om förslag därom,

3. att riksdagen uttalade att graderade betyg ej borde förekomma inom förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna, utan att betygen ersattes av kompetensbevis.

4. att riksdagen uttalade att könskvotering tills vidare ej borde tillämpas för förskolläraryrket och att orsakerna till den sneda könsfördelningen inom yrket borde utredas.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande viss inriktning av förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna skulle avslå motionen 1976/77:1552,

2. att riksdagen beträffande kontakt med föreningslivet skulle avslå motionen 1976/77:1550 yrkandet 1,

3. att riksdagen beträffande förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarnas organisation skulle avslå motionen 1976/77:1554 yrkandena 1 a och 1 b,

4. att riksdagen beträffande lön under utbildningstiden m. m. skulle avslå motionen 1976/77:1312 och motionen 1976/77:1554 yrkandet 1 c,

5. att riksdagen beträffande individuell dispens från kravet på viss förkunskap med anledning av propositionen 1976/77:76 och motionen 1976/77:1550 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. att riksdagen beträffande undersökning av orsakerna till viss könsfördelning skulle avslå motionen 1976/77:1554 yrkandet 4,

7. att riksdagen beträffande vidareutbildning för föreståndare och administrativa befattningshavare skulle avslå motionen 1976/77:1551 yrkandet 2,

8. att riksdagen beträffande en plan för fritidspedagogutbildningens förstatligande skulle avslå motionen 1976/77:1550 yrkandet 4,

9. att riksdagen beträffande fritidspedagogutbildningens förstatligande vid viss läroanstalt skulle avslå motionen 1976/77:1553,

10. att riksdagen beträffande obligatorisk fortbildning m. m. skulle avslå motionen 1976/77:1551 yrkandet 1 och motionen 1976/77:1554 yrkandet 2,

11. att riksdagen beträffande särskild information och fortbildning skulle avslå motionen 1976/77:1550 yrkandet 5,

12. att riksdagen beträffande visst uttalande om utbildningen för barnvårdande personal m. fl. skulle avslå motionen 1976/77:964 yrkandet 1,

13. att riksdagen i övrigt godkände de riktlinjer för utbildning och fortbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m. som angetts i propositionen 1976/77:76,

14. att riksdagen beträffande sektorn för utbildning och undervisnings-

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

yrken beslutade att förskollärlinjen den 1 juli 1978 skulle tas upp som allmän utbildningslinje om 100 poäng på förteckningen över allmänna utbildningslinjer,

15. att riksdagen beträffande sektorn för utbildning för undervisningsyrken beslutade att fritidspedagoglinjen den 1 juli 1978 skulle tas upp som allmän utbildningslinje om 100 poäng på förteckningen över allmänna utbildningslinjer,

16. att riksdagen beträffande sektorn för utbildning för undervisningsyrken beslutade att pedagogik/metodiklärautbildningen den 1 juli 1978 skulle tas upp som påbyggnadslinje om 20 poäng på förteckningen över allmänna utbildningslinjer,

17. att riksdagen godkände de riktlinjer för utbildning av hemspråkslärare som angetts i propositionen 1976/77:76,

18. att riksdagen beträffande sektorn för utbildning för undervisningsyrken beslutade att hemspråkslärlinjen den 1 juli 1977 skulle tas upp som en allmän utbildningslinje om 80 poäng på förteckningen över allmänna utbildningslinjer,

19. att riksdagen godkände de riktlinjer för försöksutbildning av lärare i slöjd i kombination med engelska eller matematik vilka angetts i propositionen 1976/77:76,

20. att riksdagen beträffande uttalande om avskaffande av graderade betyg för vissa lärautbildningar skulle avslå motionen 1976/77:196, motionen 1976/77:1550 yrkandet 3 och yrkandet 6 samt motionen 1976/77:1554 yrkandet 3.

Följande två reservationer hade avgivits av herrar Alemyr, Wiklund och Gustafsson i Barkarby, fru Hjelm-Wallén, herrar Sundgren och Hagberg i Örebro samt fru Stålberg (samtliga s):

1. beträffande visst uttalande om utbildningen för barnavårdande personal m. fl., vari reservanternas ansett att utskottet under 12 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:964 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört,

2. beträffande uttalande om avskaffande av graderade betyg, vari reservanternas ansett att utskottet under 20 bort hemställa

att riksdagen beträffande uttalande om avskaffande av graderade betyg för vissa lärautbildningar med bifall till motionen 1976/77:196, motionen 1976/77:1550 yrkandet 3 och yrkandet 6 samt motionen 1976/77:1554 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Johansson i Skärstad (c).

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! De förändringar som nu skall beslutas när det gäller utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger upplevs i dag inte som

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

särskilt revolutionerande. Och det är inte därför att förändringarna är betydelselösa utan därför att de på många håll redan håller på att genomföras försöksvis, och därför att de är så genomdiskuterade att de upplevs som naturliga. Förslagen bygger på barnstugeutredningens betänkande Utbildning i samspel. De kan ses som en logisk följd av den förnyelse av barnomsorgsverksamheten som barnstugeutredningens tidigare betänkanden har lett till.

Uppslutningen kring utredningsförslaget var stor. Propositionen följer också i huvudsak utredningen. Från socialdemokratiskt håll är vi i stort sett nöjda med propositionen, varför vår motion endast upptar ett fåtal ändringsförslag. Jag kommer här att gå igenom motionsyrkandena och göra några anmärkningar till utbildningsutskottets ställningstaganden i anledning av dem.

I vår motion fann vi det naturligt att det demokratiska sätt att förhålla sig till varandra som skall präglar lagarbetet mellan personal, barn och föräldrar i förskola, fritidshem och skola, det s. k. dialogpedagogiska förhållningssättet, skall tillämpas också i utbildningen. Detta demokratiska arbetssätt och förhållningssätt är både medel i och ett mål för personalutbildningarna för barnomsorgen. Det framgår inte av propositionen, men vi tar för givet att det ändå är föredragandens mening.

Beträffande utbildningens innehåll vill vi understryka att föreningslivets positiva insatser för barns utveckling har betonats av barnstugeutredningen och av utredningen om skolans inre arbete (SIA). Mot den bakgrunden är det förvånande att föredraganden inte berör samspelet med föreningslivet. Flera remissinstanser, bl. a. skolöverstyrelsen och statens ungdomsråd, har framhållit vikten av föreningslivets medverkan i personalutbildningarna.

Det är enligt vår mening helt nödvändigt att barnomsorgspersonalen redan under sin utbildningstid får lära sig förstå vilken stor betydelse för barns och ungdomars utveckling kontakt med och engagemang i folk- rörelse- och föreningslivet har. Därför har vi tagit upp detta i vår motion. Vi hoppas nu att den eniga uppfattning utskottet uttalat om föreningslivets betydelse skall innebära att det får vederbörligt utrymme i all barnomsorgsutbildning.

I en socialdemokratisk motion om vissa kulturåtgärder för barn och ungdom har vi uppmärksammat de kommersiella krafternas påverkan på barn. Vi menar att det är angeläget att riksdagen direkt tillkännager en uppfattning i denna fråga då innehållet i personalutbildningen på barnomsorgsområdet behandlas. Också i föräldrautbildningen bör det kommersiella kulturutbudet granskas och ställas mot barnens verkliga behov. Detta är en central fråga att ta in i den sociala omvärldsorienteringen i utbildningen. Jag yrkar därför bifall till reservationen 1.

Frågan om betyg hör direkt samman med utbildningarnas mål och inriktning. Lagarbete, medvetandegörande, projektorganiserade studier, ökad självkänedom osv. är begrepp som återfinns i betänkandet och bör återfinnas i utbildningsplanerna. Ett sådant arbetssätt passar mycket

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

illa samman med graderade betyg. Vi menar alltså att det nu är tid att uttala sig för att de graderade betygen avskaffas i barnomsorgsutbildningarna. Tyvärr ansåg inte den borgerliga majoriteten i utskottet detta. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 2.

Fortbildningen sammanhänger nära med all grundutbildning. Huvudman för fortbildningen är den som är huvudman för barnomsorgsverksamheten, dvs. kommunen. Det är därför inte möjligt för riksdagen att göra några ingående uttalanden på detta område. Trots det finns det anledning att understryka hur viktig fortbildningen är. Detta är också syftet med den socialdemokratiska motionen, där vi framhållit den särskilda information och fortbildning som har pågått sedan budgetåret 1974/75.

Det har under utskottsbehandlingen upplysts att socialstyrelsens särskilda information och fortbildning av barnomsorgspersonalen kommer att permanentas och ingå i de övergripande uppgifter som åläggs socialstyrelsen som tillsynsmyndighet för barnomsorgen. Något uttalande om den särskilda informationen behövs därför inte nu. Vi kommer dock på socialdemokratiskt håll att noga följa fortbildningsfrågorna och även hur den borgerliga regeringen i framtida medelstilldelning vill göra det möjligt för socialstyrelsen att fullfölja dessa fortbildningsuppgifter.

Förskollärary- och fritidspedagogutbildningen blir fr. o. m. den 1 juli 1977 högskoleutbildning. Det innebär att nya behörighetskrav skall tillämpas, dock först efter en övergångsperiod fram t. o. m. 1 juli 1980. Därefter kommer kunskaper i engelska att krävas för förskollärary- och fritidspedagogutbildning. Detta kan bli ett hinder för *vuxna sökande* med äldre barnskötarutbildning eller med någon av specialkurserna för utbildning av barnskötare i gymnasieskolan. Genom den socialdemokratiska motionen uppmärksammades denna fråga, och utskottet har nu enhälligt uttalat att sökande i denna kategori skall kunna erhålla dispens från kravet på kunskaper i engelska.

Vi menar att det är mycket viktigt att få in gruppen vuxna med längre livserfarenhet i barnomsorgsverksamheten. Personalen består ju i stort av en mycket ung grupp människor. Därför bör aktiva insatser göras för att stimulera äldre människor att söka sig till barnomsorgsutbildningarna, så att åldersstrukturen bland personalen kan bli bättre balanserad.

Så några ord om hemspråkläraryutbildningen, som också behandlas i detta betänkande. Vi har från socialdemokratiskt håll endast *en* avvikande mening från propositionen beträffande detta förslag. Det gäller återigen frågan om betygen. Visserligen skall 1974 års läraryutbildningsutredning också se över betygsättning och meritvärdering. Men det är i dagens läge direkt olämpligt att införa ett betygssystem i en helt ny utbildning. Det är dessutom en utbildning som är ytterst olämplig för graderad betygsättning, som ju jämför konkurrerande individer. Av det skälet menar vi socialdemokrater att riksdagen borde uttala sig för att ingen graderad betygsättning skall äga rum i hemspråkläraryutbildningen.

Också denna fråga behandlas i reservationen 2, som jag redan har yrkat bifall till.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! På barnstugorna finns det två personalkategorier: förskollärare och barnskötare. Förskollärare och barnskötare har i dag olika utbildning och olika lön, men de gör i stort sett samma arbete på barnstugorna. Detta är ett orimligt och felaktigt förhållande. Vänsterpartiet kommunisterna menar därför att utbildningen måste göras om, så att alla får samma utbildning, eftersom de ändå gör samma jobb.

Det finns inga mer eller mindre pedagogiska arbetsuppgifter på en barnstuga. I skolan har all personal med pedagogiska arbetsuppgifter en pedagogisk utbildning. Det finns ingenting som skiljer förskolan från skolan i detta avseende annat än förlegade värderingar. Det finns därför inte några arbetsuppgifter som motiverar att det skall finnas personer med olika lång utbildning. Alla som arbetar inom barnomsorgen bör ha samma utbildning både när det gäller utbildningens innehåll och när det gäller dess längd. Vänsterpartiet kommunisterna föreslår att förskolläro- och fritidspedagogutbildningen görs om till en fyraårig högskoleutbildning. I de fyra åren skall ett års praktisk yrkesverksamhet ingå.

Det finns ingen anledning till att personer som har hand om våra yngsta barn skall ha den kortaste och billigaste lärarutbildningen. Om man skall ha någon chans att förverkliga de mål och intentioner som propositionen tar upp måste utbildningen förlängas i både den teoretiska delen och den praktiska. Det är verkligen på tiden att förskollärarna ges en kvantitativ och en kvalitativ utbildning, där behoven av både de pedagogiska och de psykologiska inslagen i utbildningen blir tillgodosedda.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att utbildningen till förskollärare och fritidspedagog skall bedrivas som varvad utbildning. Efter en första termins introduktion bör utbildningen inriktas på teoretiska studier under några terminer för att sedan under ett år kompletteras med praktisk yrkesverksamhet. Därefter skall återigen teoretiska studier komma in i utbildningen. På så sätt kan man få en bra återkoppling mellan tidigare teoretiska studier och den påföljande praktiska yrkesverksamheten. Det ger också möjlighet för de studerande att diskutera och samla sina erfarenheter från praktikåret.

Enligt propositionen skall krav på förpraktik försvinna. Vänsterpartiet kommunisterna har många gånger tidigare hävdat och förespråkat betydelsen av arbetslivserfarenhet. Vänsterpartiet kommunisterna har bl. a. ansett att arbetslivserfarenhet bör ställas som krav för annan högskoleutbildning. Arbetslivserfarenhet, menar vi, måste betraktas som en viktig merit för all lärarverksamhet – inte minst för personal som arbetar

Nr 145

Ondsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

vid barnstugorna. Arbetslivserfarenhet ger bl. a. kunskap om olika förhållanden i samhället, och det är viktigt att sådan kunskap förmedlas till våra barn. Arbetslivserfarenheten ökar också förståelsen för de levnadsvillkor som barnen och deras föräldrar har.

Herr talman! Var vänsterpartiet kommunisterna står i betygsfrågan råder det väl inget tvivel om vid det här laget. Men kravet på att de graderade betygen slopas förtjänar att upprepas. Riksdagen bör redan i dag kunna uttala att de graderade betygen skall slopas för de här utbildningarna, därför att betygen inte fyller någon funktion vare sig här eller någon annanstans.

Ett annat välkänt vpk-krav avser studielön. Det kravet gäller för all utbildning efter det att man fyllt 16 år. Självfallet skall också de blivande förskollärarna och fritidspedagogerna omfattas av studielönssystemet. Det tycks tyvärr dröja med studielönsreformen. Därför är det viktigt och nödvändigt att ställa separata krav för vissa yrkeskategorier. Vänsterpartiet kommunisterna menar att ett rimligt krav är att de som arbetat under en längre tid i barnomsorgen och som genomgår fortbildning får full lön under utbildningstiden. Likaså bör lön utgå under det utbildningsår som innefattar praktisk yrkesverksamhet och under det sista året av de teoretiska studierna.

I propositionen föreslås en allmän fortbildningsverksamhet i form av en gemensam fortbildning för all personal i förskole- och fritidshemsverksamhet. Men man vill inte göra denna fortbildning obligatorisk för kommunerna, utan man anser att formerna och omfattningen av fortbildningen skall avgöras i samråd mellan kommunerna och personalens fackliga organisationer. En kontinuerlig fortbildningsverksamhet är emellertid nödvändig för att personalen skall få information om utvecklingen inom sitt arbetsområde. Därför, herr talman, måste all fortbildning vara obligatorisk. Kommunerna måste åläggas att bedriva fortbildning. Men för att kommunerna skall kunna klara av den verksamheten ekonomiskt måste statsbidrag utgå för att täcka kostnaderna. Personalen bör ha rätt, menar vänsterpartiet kommunisterna, till 30 timmars årlig fortbildning i enlighet med vad barnstugeutredningen har föreslagit. Vikten av en bra utbildning av daghems- och fritidshemspersonal kan inte nog betonas.

Vänsterpartiet kommunisterna har i många sammanhang föreslagit en utbyggnad av barnomsorgen så att alla barn kan få plats. För att ge alla barn plats i barnomsorgen behöver kommunerna tvingas genom lagstiftning att bygga bort daghemsbristen och fritidshemsbristen, men kommunerna måste också få ekonomisk ersättning för att klara av utbyggnaden av barnomsorgen.

Förutom denna kvantitativa utbyggnad måste en kvalitativ utbyggnad ske. I den kvalitativa upprustningen av barnomsorgen är utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger den viktigaste biten. Dels måste antalet förskollärare öka och intagningen till utbildningen ökas kraftigt, dels måste utbildningen som sådan göras kvalitativt bättre både pedagogiskt och psykologiskt, som jag redan påpekat. Det heter i Utbildning

i samspel att mellan 100 000 och 160 000 människor beräknas behöva utbildas för arbetet inom barnomsorgen under den närmaste tioårsperioden. För att förbättra verksamheten ute på stugorna är det också nödvändigt att dels minska barngruppernas storlek, dels generellt öka personaltätheten. Detta kräver förstås än mer personal.

Det finns från regering och riksdag tendenser att sabotera utbyggnaden av daghem och fritidshem genom att hålla nere utbildningen av personal. Det skulle behöva utbildas 7 000 förskollärare varje år under de närmaste fem åren. Men nyligen beslöt riksdagen att intagningen till förskolläraryrket bara skulle uppgå till 4 000–5 000 varje år. Det innebär att bristen på förskollärare med åren ytterligare kommer att öka.

För att få en bra förskole- och fritidshemsverksamhet behövs det både utbildad personal och tillräckligt med personal. På många håll är bristen på utbildad personal katastrofalt stor. En enda tjänst på tio förskollärartjänster lär vara besatt av utbildad personal. Är det inte på tiden att införa behörighetskrav inom förskolan lika väl som man har det inom den vanliga skolan?

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motionerna 1312 och 1554.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Enligt beslut i riksdagen skall alla sexåringar i landet beredas möjlighet att gå i förskola. Som en följd härav har riksdagen också beslutat om en avsevärd utbyggnad av förskolläraryrket. Det som utbildningsutskottets betänkande 1976/77:29 handlar om utgör ett tredje steg i denna omfattande reform av förskolan, nämligen det förslag till riktlinjer för utbildning och fortbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m. som angetts i propositionen 1976/77:76. Betänkandet behandlar dessutom två andra förslag i samma proposition, som gäller utbildning av hemspråklärare och försöksutbildning i slöjd kombinerad med utbildning i annat ämne.

Det känns tillfredsställande att vi hunnit så långt på det reformarbete som gäller barnomsorgen att vi kunnat genomföra en allmän förskola för sexåringar och att vi nu är på väg att utforma personalutbildningen i enlighet med de nya riktlinjer som förberetts i ett omfattande utredningsarbete. De nya målen avser bl. a. jämlikhet och minskande sociala klyftor, rollutjämning mellan kvinnor och män samt breddad demokrati med ökat ansvar och ökat medinflytande. Bakom dessa målformuleringar ligger naturligtvis den grundläggande synen att omsorgen i förskolan skall tjäna barnets bästa. Det gäller att så tidigt som möjligt nå de barn som bäst behöver den stimulans som förskolan kan ge.

Propositionens förslag har på de flesta punkter tillstyrkts av ett enigt utskott, och jag vill bara kommentera ett par punkter där vi haft något delade meningar. Till betänkandet har fogats två reservationer, som redan berörts av fru Hjelm-Wallén och i någon mån också av fru Lantz.

Vad den första reservationen beträffar föreligger ingen meningsskilj-

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

aktighet i sak. Den handlar om behovet av en kritisk granskning av det lekmaterial som används i förskolan. Utskottets majoritet har ansett det som självklart att det kommersiella kulturutbudet både granskas kritiskt och ställas mot barnens verkliga behov. Detta gäller givetvis såväl den nu aktuella utbildningen som det förslag till föräldrautbildning som aviserats. Ett särskilt riksdagsuttalande, i den riktning som föreslagits i s-motionen och förespråkats i reservationen, kan därför inte anses behövt.

Inte heller när det gäller reservationen i betygsfrågan föreligger några större olikheter i uppfattningen. Utskottsmajoriteten har för sin del anslutit sig till vad föredragande statsrådet anför i propositionen:

”Jag har förståelse för utredningens åsikt att det arbetssätt som har förordats för förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna försvåras av de graderade betygen. De skäl som i många andra sammanhang kan åberopas för graderade betyg, främst deras betydelse vid urval till fortsatt utbildning och vid tjänstetillsättningar, föreligger knappast i fråga om dessa utbildningar. Övriga behov som tillgodoses genom de graderade betygen bör kunna mötas genom att de föreslagna utbildningsbevisen görs så utförliga att de ger en klar uppfattning om utbildningens innehåll och inriktning. Det ankommer emellertid på UHÄ, resp. SÖ och UHÄ i samråd, att fatta beslut om vilket betygssystem som skall tillämpas.”

Den 13 januari i år överlämnade regeringen åt de nämnda myndigheterna att fastställa vilket betygssystem som skall tillämpas inom allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom högskolan. Därtill har 1974 års lärarutbildningsutredning fått i uppdrag att lämna förslag till en enhetlig betygsättning när det gäller lärare. Så långt jag förstår bör det vara en fördel att betygsfrågan avgörs i relation till vad som bestäms för andra, likartade utbildningar. Med de tydliga anvisningar propositionen f. ö. ger beträffande lösningen av betygsfrågan för förskollärare och fritidsledare anser jag att skillnaden i uppfattning mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är av mer formell än saklig natur.

Fru Lantz har nyss här i kammaren yrkat bifall till de motioner där vpk lägger fram en rad förslag, som alla har det gemensamt att de kostar en hel del pengar. Utskottet har varit enigt om att tillstyrka propositionens förslag och anser att de ekonomiska förutsättningarna för den utvidgning som fru Lantz föreslår inte föreligger i dag.

På en punkt har utskottet föreslagit en komplettering av propositionens förslag. Det gäller behörigheten i fråga om vuxna sökande som har genomgått äldre barnskötarutbildning eller någon av de speciella kurserna i gymnasieskolan för utbildning till barnskötare. För dem bör enligt propositionen övervägas i vilken utsträckning kravet på kunskaper i engelska skall upprätthållas. Utskottet menar att äldre sökande med nämnd utbildning och yrkeserfarenhet av viss omfattning inom barnomsorgen bör kunna ges individuell dispens från kravet på kunskaper i engelska.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Fru HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Yrkandet om ett uttalande om det kommersiella utbudets påverkan på barn menar vi ger ett utomordentligt tillfälle för riksdagen att direkt uttala sig om behovet av en kritisk granskning; det gäller både i barnomsorgsutbildningarna och i föräldrautbildningen. Det vill inte den borgerliga majoriteten göra, och jag beklagar det. Här finner jag alltså en åsiktsskillnad.

Beträffande betygen tycker jag det är litet underligt att göra som fördragande statsrådet eller som fröken Hörnlén här i debatten, dvs. visa förståelse för förslaget om betygens avskaffande men sedan inte ta ställning. Ännu konstigare är det väl att vara folkpartist i det sammanhanget. För ett år sedan, då man mycket väl kände till att utredningen fanns och att en proposition var att vänta, gick det bra att föra demonstrationspolitik här i kammaren och tillsammans med vpk reservera sig till förmån för betygens avskaffande. Men i dag, när vi sakbehandlar förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna och deras mål, inriktning, innehåll och organisation, då kryper man in i den heliga borgerlighetens försagdhet i betygsfrågan. Jag förstår inte rädslan för att uttala en ståndpunkt i den. För mig ter det sig märkligt att instämma i allt som sägs om målen och inriktningen men sedan överlåta åt myndigheter att fatta beslut i betygsfrågan.

Att ta lärarutbildningsutredningens arbete till intäkt för att nu inte kunna avstå från att införa betyg i den nya utbildningen för hemspråklärare menar jag är rent nonsens. För den här utbildningen och den här lärarkategorin finns ännu inte de komplicerade meritvärderingsbestämmelser som på det övriga lärarutbildningsområdet är ett hinder för att göra något åt betygsfrågan.

Sedan tycker jag att hemspråkläro-utbildningen – där man i särskilt hög grad måste utgå ifrån varje enskild individ med dess förutsättningar – är en utbildning som sämre än någon annan lämpar sig för graderad betygsättning med den konkurrens som ligger i detta. Nog borde det vara självklart att betyg inte skall sättas i den utbildningen och styra uppläggningsav den.

Om vi är ense om att graderad betygsättning direkt motverkar ett förverkligande av de stolta mål som vi sätter upp, tycker jag inte att det är för mycket begärt att här i riksdagen också säga ifrån detta – något annat är borgerlig strutspolitik!

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Linnea Hörnlén hänvisar till vackra målformuleringar, men sådana räcker inte till för att förbättra kvaliteten inom barnomsorgen. Vi måste ta hänsyn till den praktiska verklighet som finns inom barnstugorna. Där finns det för det första alldeles för litet personal över huvudet taget, och för det andra är bristen på utbildad personal katastrofalt stor.

Det skulle behöva utbildas 100 000–160 000 fler människor inom en tioårsperiod för att klara det mål vi har i dag – som vpk i och för sig

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

menar är alldeles för litet – eller, som barnstugeutredningen räknade med, behöva utbildas 60 000 fler människor före 1980. Det räcker alltså inte med vackra målformuleringar. Vi måste se till att förändra och förbättra kvaliteten på våra barnstugor.

Sedan till frågan om de graderade betygen. För ett år sedan, tror jag, hade Linnea Hörlén och jag i utbildningsutskottet en gemensam reservation, där vi var överens om att ta bort de graderade betygen just för förskollärarytbildningen. Visserligen var det vpk som fick yrka bifall till folkpartiets motion om att ta bort de graderade betygen i förskollärarytbildningen, men till slut fick i alla fall vpk med folkpartiet på reservationen. Och nu gör folkpartiet en kovändning. Just när vi sakbehandlar frågan sviker folkpartiet sina tidigare ställningstaganden. Det måste kännas litet märkligt.

Sedan säger Linnea Hörlén att vår utbildning är för dyr. Men samtidigt som man säger att vi inte har råd med en kvalitativt bra utbildning för den personal som har hand om våra barn så höjer man inte ett lillfinger när det gäller att ösa ut miljarder till försvaret. Är det riktigt, Linnea Hörlén, att samtidigt som vi inte har råd med en bra utbildning för förskollärare så har vi råd att för nästa budgetår spendera 17 miljarder på försvaret? Är det inte en konstig konstellation? Var står Linnea Hörlén någonstans när det gäller den här prioriteringen av kostnader? Jag skulle vilja ha en precisering på den punkten – jag tycker att det är en orimlig och mycket sned prioritering.

Fröken HÖRLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lena Hjelm-Wallén talade om det kommersiella utbudet. Är det så att man på något sätt vill ha reda på vad majoriteten i riksdagen anser om det, så finns det tydligt och klart uttalat i det betänkande som vi har skrivit under. Någon specialformulering utöver det tror jag inte att någon är i direkt behov av.

När det gäller betygen erkänner jag att det är en komplicerad fråga. Principiellt har jag min uppfattning klar om betygen i detta sammanhang. Men nu har vi den formella ordningen att det ankommer på myndigheterna att avgöra den saken, och jag finner ingen anledning att frångå den ordning som är fastställd. Det betyder att jag alltså har den uppfattning som fru Lantz åberopade att jag hade haft tidigare.

När det gäller utbyggnaden av förskoleverksamheten talar fru Lantz om att man måste ta hänsyn den praktiska verkligheten. Det är klart att en bit av den praktiska verkligheten är det stora behov av utbyggnad som vi har. En annan bit av samma praktiska verklighet är de ekonomiska förutsättningarna. De prioriteringar som vi har att göra i dag när vi behandlar utbildningsfrågor tycker jag inte att vi skall koppla ihop med prioriteringarna på andra sektorer av samhällslivet. Men riksdagen har fattat beslut om ett utbyggnadsprogram som för varje år ökar våra insatser och resurserna för förskoleverksamheten. Vi hoppas att stat och kommun i samarbete skall orka med vad vi planerat och att vi i takt med det

skall kunna bygga ut utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger i sådan utsträckning att det fyller det behov som den ökade förskoleverksamheten kommer att medföra.

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Fru HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Hörlén säger att det inte finns något direkt behov av ett riksdagsuttalande beträffande det kommersiella utbudet. Det innebär då att man inte tycker att denna fråga är särskilt viktig. Vi socialdemokrater tycker den är mycket viktig. Man blir alltmer uppmärksam på det kommersiella utbudets inverkan på barns utveckling. Vi menar att riksdagen borde ha en åsikt om detta och ge den till känna. Det riksdagsuttalandet skulle då kunna användas för att i utbildningsplaner och andra sammanhang ta upp denna fråga i större utsträckning än vad som i dag görs. Någon respekt har man väl för ett riksdagsuttalande – så blygsam behöver fröken Hörlén inte vara.

Sedan några ord om betygen. Fröken Hörlén säger att vi har samma åsikt beträffande de graderade betygen. Fröken Hörlén har alltså samma åsikt som vi men vågar inte uttala denna sin åsikt. Det är en mycket underlig inställning. I stället överlåter fröken Hörlén till myndigheter – utan politiskt ansvar – att besluta i betygsfrågan. Vet fröken Hörlén någonting om vad de kommer att besluta? Anta att de till äventyrs skulle besluta att betygen skall vara kvar! Inser inte fröken Hörlén att detta ert ställningstagande kan förhindra att utbildningen förnyas och ges den kvalitet vi hoppas på? Det gäller såväl förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningen som hemspråklärarutbildningen.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Linnea Hörlén urskuldar sig med att säga att frågan om de graderade betygen är en mycket komplicerad fråga. Men vi här i riksdagen måste ju kunna ta ställning även till komplicerade frågor. Det tycker jag verkligen att man kan kräva av politiker. Jag tycker att fröken Hörlén kryper undan litet.

Dessutom vill jag hävda att frågan, om betygen skall finnas kvar eller inte, inte är någon komplicerad fråga, framför allt inte när det gäller den här utbildningen. Alla sakargument talar för att betygen skall bort, både i den här utbildningen och i andra utbildningar. Jag tycker att fröken Hörlén – och folkpartiet över huvud taget – har agerat mycket underligt i denna fråga.

Sedan säger fröken Hörlén med tanke på vpk:s förslag till en bättre utbildning för förskollärare att man inte kan koppla ihop denna verksamhet med andra samhällssektorer, att man inte kan ställa försvaret gentemot förskolläraryrket och säga att man skall ta från det ena och ge till det andra. Men vpk hävdar tvärtom att det är just det man måste göra. Man måste prioritera alla samhällssektorer och ta itu med de totala resurserna och ta från det ena och ge till det andra. När det gäller barnomsorgen måste man prioritera den mycket kraftigt och ta

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

där det finns någonting att ta av.

Ytterligare en sak: Man beräknar att det i dag finns 150 000 barn under sex år som någon tid under dygnet lämnas utan tillsyn. Föräldrarna tvingas göra det därför att de förvärvsarbetar. Och barnen lämnas utan tillsyn därför att barnomsorgen är otillräckligt utbyggd. 150 000 barn under sex år – det är en mycket skrämmande siffra. Med tanke på de vackra målformuleringar som fröken Hörlén presterade i början av debatten undrar jag om hon tycker att det är försvarbart att ha ett sådant förhållande i dag i Sverige. Att 150 000 barn lämnas utan tillsyn på dagarna beror dels på att barnomsorgen är otillräckligt utbyggd över huvud taget, dels på att man i många kommuner har barnstugor färdiga, men det fattas personal, framför allt bra utbildad personal. Därför haltar hela denna verksamhet. Inte förrän vi får dels en kvantitativ utbyggnad, dels en kvalitativ utbyggnad kan vi få barnomsorgsverksamheten som vi vill ha den. Till det behövs alltså en mycket bättre förskolläro-utbildning, såsom vänsterpartiet kommunisterna har förespråkade, både när det gäller längden av och innehållet i utbildningen.

Fröken HÖRLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Hjelm-Wallén: Vi skriver i vårt betänkande att vi anser det vara självklart att man i förskoleverksamheten får en kontroll av det kommersiella kulturutbud som bjuds. Om någon i detta sammanhang skulle vilja ta reda på vad man i riksdagen anser läser man betänkandet i dess nuvarande skick, lika väl som ett s. k. uttalande. Vi upplever kontrollen som någonting så självklart att det inte skall behöva ytterligare poängteras.

När det sedan gäller betygen sade fru Hjelm-Wallén att det var ansvarslöst att överlämna detta åt myndigheterna – man visste inte till vilket resultat dessa skulle komma. Det kan man inte vara alldeles säker på, men det är ju inte bara myndigheten som sådan som fungerar i det sammanhanget, utan det är fråga om de samlade uppfattningar man får fram från lärare och elever. Finner man den vägen att det är önskvärt att betygen avskaffas kommer man att göra det. Jag har ett ganska stort förtroende för en på sådant sätt beslutande myndighet.

Till fru Lantz vill jag inte säga så mycket mer – vi har redan talat om vad barnomsorgen innebär i dagens situation och om att vi håller på att bygga ut den i den takt vi orkar med. Det beslutet står större delen av riksdagen bakom. De ekonomiska satsningar som fru Lantz och hennes parti föreslår är de ensamma om att tro sig orka med. Därför vill jag bara säga att vi håller fast vid de beslut som redan är fattade.

Herr förste vice talmannen anmälde att fru Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Fru JOHNSSON (c):

Herr talman! Integreringen i våra hel- och deltidsförskolor av bl. a. handikappade och utvecklingsstörda barn har tagit ett steg framåt i och med att kommunerna i dag har skyldighet att ta emot dessa barn. Men då är det också viktigt att den personal som skall svara för omsorgen även av dessa barn verkligen besitter sådana kunskaper och erfarenheter att vi så långt det är möjligt klarar av att leva upp till de uppställda målen.

Det kan t. ex. inte vara så lätt att som förskollärare få ett par tre barn i gruppen som är handikappade eller utvecklingsstörda, om man aldrig tidigare arbetat eller umgåtts med sådana barn.

Vi som står bakom motionen 1552 anser därför att faktakunskaper är nödvändiga, men att de aldrig kan ersätta praktiska kunskaper och erfarenheter. Barnstugeutredningen har i detta sammanhang ansett att "en vägledande utbildningsprincip skall vara att genomgående anknyta studierna till konkreta erfarenheter".

Visst går förskollärare på speciallärarlinje, som utskottet helt riktigt påpekar, men då gäller det som regel endast de förskollärare som avser att arbeta med de gravt handikappade barn, som vistas på landstingens institutioner. Förskollärare med speciallärarutbildning lär vi knappast få i våra kommuner, så länge vi inte kräver sådan utbildning.

Detsamma gäller för teckenspråksundervisningen i förskolan. Så länge ingen ställer krav på detta händer det inte så mycket. Vi har bland de handikappade barnen också döva och hörselskadade, vilka ovillkorligen måste få lära sig teckenspråket. Men vi hjälper inte de döva ur deras isolering, om ingen annan än de själva kan teckenspråket. Vilken ömsesidigt stimulerande kontakt det skulle innebära, om denna minoritet svenskar finge samma möjligheter att samtala med människor i sin omgivning som vi hörande har!

Vad är mer lämpligt än att börja med barnen? De har en naturlig förmåga att glatt och frimodigt klara av en sådan här sak. I det sammanhanget vill jag hänvisa till det särskilda yttrandet av herr Johansson i Skärstad.

Nu säger utskottet att en försöksverksamhet med teckenspråksträning övervägs på förskollärarlinjen i Göteborg. Jag har hört talas om detta, och jag gläds åt det. Jag tycker att det skall bli intressant att få se frukterna av denna verksamhet.

Linjenämnderna har ett stort ansvar, men samtidigt stora möjligheter att genom en väl planerad och genomtänkt utbildning av våra förskollärare ge även de grupper jag här har nämnt en stimulerande och meningsfull förskolevistelse. Men varken detta eller den tänkta försöksverksamheten får innebära att vi sätter oss med armarna i kors och väntar på resultat – tvärtom. Vi måste alla hjälpas åt, inte minst då det gäller att göra teckenspråksundervisningen populär och lättillgänglig för alla åldrar, och var och en bör på sin ort med kraft göra linjenämnderna uppmärksamma på dessa frågor.

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Herr talman! Vi motionärer hade gärna sett att utskottet starkare understrukt våra krav, men då utskottet varit enigt i sitt ställningstagande anser jag det vara meningslöst att yrka bifall till motionen.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! I många år har vi från centerpartiet uppmärksammat de dövas situation, bl. a. genom motioner. Vi framförde för många år sedan krav på att vi skulle få textade program i TV. På utbildningsområdet har vi krävt en översyn av läroplanen för specialläroplanen så att teckenspråksundervisningen skulle bli en integrerad del av undervisningen på alla stadier, och vårt krav gäller nu utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger.

Min kontakt med döva barn och föräldrar till döva barn gör att jag vill markera mitt intresse också för detta ärende.

De döva barnen har samma anlag, samma mottaglighet för språkinläring och skapande verksamhet som de hörande barnen. Tyvärr är de döva barnen ofta inte i kontakt med orden just vid den tidpunkt då inlärningsförmågan är som störst. En senare inläring är arbetsamare; barnen får då mycket svårt att ta igen vad de har förlorat under sina tidigare år. Om språkproblemen för döva barn mellan två och fem år kunde lösas, vore ett stort problem för dessa barn ur världen.

Det är viktigt att man på olika sätt kommunicerar med barnet: använder tal med tydliga munrörelser, gester och mimik. Teckenspråket är praktiskt. Barn som får lära sig detta både ser och känner. Ju fler sinnen som samarbetar desto bättre. Alla sinnen hjälper barnen till språkförståelse. Självfallet skall också den minsta hörselrest tas till vara.

Det var under en tid en utbredd uppfattning att de dövas och hörselskadades inlemmande i den språkliga gemenskapen i första hand skulle ske genom att de via eventuella hörselrester tränades att tala och att på munnen avläsa andras tal. Vuxna döva har genom sina organisationer i årtionden pekat på hur viktigt det är att döva barn tidigt får ett språk. Därför har vi pläderat för den totala kommunikationsmetoden. Den innebär att man på alla sätt – med tydligt tal, munavläsning och teckenspråk – försöker nå varandra. Teckenspråket är ett synligt och därmed säkert kommunikationsmedel för döva, medan man genom att enbart lita till munavläsning gör kommunikationen osäker. Bristen på ett säkert kommunikationsmedel kan av den döve få betalas med förlust av andlig utveckling.

För att döva barn skall kunna integreras med andra barn bör alla barn få någon undervisning i teckenspråk. Detta innebär att åtminstone enklare ord och meningar på teckenspråket bör läras ut redan i förskolan. En sådan enklare undervisning i teckenspråk i förskolan betyder dels att de hörselskadade barnen får ett stöd i förskolan, dels att barnens intresse för vidare studier i teckenspråk kan väckas. Detta förutsätter att teckenspråket behandlas i förskolläroutbildningen, och det är angeläget att detta beaktas vid den lokala planeringen av utbildningen.

Jag beklagar att vi inte har kommit längre när det gäller de dövas skolsituation. Det är min livliga förhoppning att de döva och hörselskadade skall få lära sig teckenspråket på alla stadier i skolan och att möjligheterna till kontakter med de hörande förbättras.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Jag berörde inte frågan om undervisningen i teckenspråk i mitt första anförande. Jag skulle emellertid nu i anslutning till vad som sagts av fru Johnsson och herr Johansson i Skärstad bara vilja tillägga att jag också tror att den här frågan kräver en fortsatt uppmärksamhet. Det krävs ytterligare forskning för att klargöra vilka metoder som är lämpligast för att ge de hörselskadade barnen den bästa möjligheten till kommunikation med omvärlden.

Det krävs försöksverksamhet, och en sådan är på gång. Utskottet har här hänvisat till de möjligheter som de lokala linjenämnderna har att ta initiativ. Sådant initiativ har också tagits i Göteborg, och det hela är på gång. Jag har inhämtat att man där har ansökt om ekonomiska resurser från utbildningsdepartementet. Om det inte lyckas har man möjligheten – och den står till buds även på andra håll – att tillsammans med något studieförbund anordna utbildning i teckenspråk för de blivande förskollärarna.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Som jag sade i mitt förra anförande har vuxna döva genom sina organisationer i årtionden pekat på hur viktigt det är att de döva får lära sig teckenspråket. Jag tycker inte att vi behöver forska längre eller vänta längre.

Jag beklagar än en gång att vi inte har tagit hänsyn till den stora grupp av människor i vårt land som har detta handikapp. Jag tror att en ändrad inställning kommer. Varför skall vi då vänta längre? Vi bör göra allt vad vi kan för att ge dessa barn det som de är berättigade till.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1554 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

*Utbildning av
förskollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1554 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 13

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1312 av herr Werner m. fl. och motionen nr 1554 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1312 och motionen nr 1554 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 11

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1554 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1554 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 11

Mom. 7-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1554 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1554 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 305
Nej - 11

Mom. 11

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Alemyr m. fl.

*Utbildning av
försollärare och
fritidspedagoger
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 164
Nej - 152
Avstår - 1

Mom. 13-19

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 20

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 154

§ 8 Körkortslag

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1976/77:25 med anledning av propositionen 1976/77:113 om körkortslag jämte motioner.

I propositionen 1976/77:113 hade regeringen (kommunikationsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta förslagen till

1. körkortslag,
2. lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen läggs fram förslag till en körkortslag och redovisas informationsvis den regeringsförfattning (körkortsförordning) som behövs jämte lagen. De båda författningarna, som ersätter nuvarande kör-

kortskungörelse, grundar sig på riksdagens beslut med anledning av prop. 1975/76:155 om vissa körkortsfrågor.

I körkortslagen finns de för den enskilde och från rätts- och trafik-säkerhetssynpunkt mest betydelsefulla bestämmelserna om förutsättningar för rätten att inneha körkort. Körkortsförordningen innehåller regler av mera administrativ karaktär, dvs. främst tillämpnings- och verkställighetsföreskrifter till lagen.

Propositionen behandlar olika frågor om körkort, såsom lämplighetskraven beträffande körkortshavare och förutsättningarna för körkortsingripande. Genom de nya bestämmelserna uppnås en mera individualiserad och nyanserad bedömning. Vidare införs bestämda återkallelsetider – spärrtider – i stället för nuvarande minimitider. Möjligheterna att meddela varning utvidgas.

Däremot behandlas inte i propositionen överflyttningen av vissa körkortsmål från länsrätt till tingsrätt. De gränsdragningsproblem m. m. som hänger samman med överflyttningen övervägs av en särskild utredning.

I propositionen tas slutligen upp några frågor som inte omfattas av det tidigare riksdagsbeslutet. Således föreslås att förare av motorredskap skall inneha minst traktorkompetens och att man i vissa fall skall få avlägga förarprov på automatväxlad bil.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:113 av herr Torwald (c) och fru Johnsson (c),

1976/77:827 av herrar Raneskog (c) och Polstam (c),

1976/77:1195 av herr Nyhage (m),

1976/77:1196 av herr Nyhage m. fl. (m),

1976/77:1198 av herr Polstam m. fl. (c),

1976/77:1201 av herrar Sandberg (c) och Fransson (c),

1976/77:1317 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1976/77:1557 av herrar Sellgren (fp) och Enlund (fp),

1976/77:1565 av herr Hugosson m. fl. (s),

1976/77:1566 av fru Håvik m. fl. (s),

1976/77:1567 av herr Wååg m. fl. (s),

1976/77:1584 av fru Mårtensson (s) och herr Nilsson i Östersund (s),

1976/77:1585 av herr Olsson i Edane m. fl. (s), vari hemställtts att riksdagen beslutade att möjligheten att ta körkort i automatväxlad bil inskrivs i körkortslagen, utan någon inskränkning och utan krav på avgörande från trafiklärarens sida, samt

1976/77:1586 av herrar Polstam (c) och Jonsson i Alingsås (fp).

Utskottet hemställde

1. att motionen 1976/77:1557 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

Körkortslag

2. att riksdagen skulle
 - a. med anledning av propositionen 1976/77:113 anta 2, 17 och 22 §§ förslaget till körkortslag med de ändringarna att paragraferna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande redaktionella ändringar,
 - b. med anledning av propositionen 1976/77:113 samt med avslag på motionerna 1976/77:1567 och 1976/77:1586, yrkandet 1 såvitt avsåg 21 §, anta 21 § förslaget till körkortslag med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande redaktionell ändring,
 - c. med bifall till propositionen 1976/77:113 och med avslag på motionerna 1976/77:1586, utom yrkandet 1 såvitt avsåg 21 §, samt 1976/77:1565 och 1976/77:1584, yrkandet 1, anta förslaget till körkortslag i de delar förslaget inte omfattades av utskottets hemställan under 2 a och b ovan,
3. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:113 skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
4. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:113 och med avslag på motionen 1976/77:1585 skulle tillstyrka förslaget beträffande förarprov på automatväxlad bil,
5. att motionen 1976/77:113 ej föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,
6. att motionen 1976/77:1195 ej föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,
7. att riksdagen skulle
 - a. avslå motionen 1976/77:1196,
 - b. avslå motionerna 1976/77:827 och 1976/77:1201,
 - c. avslå motionen 1976/77:1317,
8. att motionen 1976/77:1566 ej föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,
9. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1584, yrkandet 2,
10. att motionen 1976/77:1198 ej föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Reservation hade avgivits beträffande frågan om förarprov på automatväxlad bil av herrar Mellqvist, Hugosson, Rosqvist, Zachrisson, Östrand och Johansson i Åmål samt fru Sandéhn (samtliga s) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:113 och motionen 1976/77:1585 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört beträffande frågan om förarprov på automatväxlad bil.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande frågan om forum för körkortsåterkallelser av herrar Mellqvist, Hugosson, Rosqvist, Zachrisson, Östrand och Johansson i Åmål samt fru Sandéhn (samtliga s).

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Den förändring av körkortslagstiftningen som föreslås i den proposition som vi nu skall behandla är i allt väsentligt en uppföljning av det riksdagsbeslut som vi tog i fjol. Vi har från den socialdemokratiska oppositionens sida därför kunnat ansluta oss till de allra flesta avsnitten i det föreliggande förslaget.

På en punkt avviker emellertid propositionen från fjolårets riksdagsbeslut. Avsikten var ju att den utredning som skulle se över vissa gränsdragningsfrågor i samband med forumfrågan, dvs. överflyttningen av vissa körkortsmål från länsrätt till tingsrätt, skulle ha redovisats i samband med behandlingen av den nu aktuella propositionen. Det begärde riksdagen i fjol, men regeringen har inte tillgodosett det kravet. Ett enigt utskott erinrar nu i sin skrivning regeringen om vikten av att forumfrågan behandlas med största skyndsamhet och att vi får förslag till riksdagen snarast möjligt.

Därmed har vi t. v. låtit oss nöja, men vi beklagar att regeringen inte har följt riksdagens beslut från i fjol. Vi vill emellertid understryka att vi anser att det skulle vara en allvarlig försämring att föra över mål om körkortsåterkallelse från länsrätt till tingsrätt. I praktiken kan det ju bara bli tal om att flytta över till allmän domstol de körkortsmål som avser rattfylleri eller rattonykterhet. Ingenting talar för att någonting kan vinnas i snabbhet på en sådan överflyttning.

Det har stor betydelse att forumfrågan bedöms mot bakgrund av den reformering av förvaltningsprocessen som har skett under senare år. Nu finns det som bekant nämndemän också i länsrätterna, precis som i tingsrätterna, med den viktiga skillnaden att nämndemännen i länsrätterna har individuell rösträtt, vilket betyder ett större inflytande. Det finns också möjlighet till muntlig förhandling i länsrätt. Vår slutsats är därför att körkortsmålen även fortsättningsvis bör handläggas i länsrätterna, eftersom de måste anses likvärdiga med de allmänna domstolarna.

När nu försening uppstått i utredningsarbetet om forumfrågan, framstår det som ännu mera beklagligt att utredningen enbart sysslar med smärre gränsdragningsproblem. Den utdragna utredningsprocess som nu blir fallet hade gjort det ännu mera naturligt att, i enlighet med vår reservation till trafikutskottets betänkande i fjol, det hade skett en förutsättningslös utredning av frågan om den lämpliga ansvarsfördelningen mellan länsrätt och tingsrätt.

I propositionen tas också upp några frågor som inte omfattas av fjolårets riksdagsbeslut. Det gäller dels ett förslag från motorredskapsutredningen beträffande kompetens att föra motorredskap, dels en framställning från statens trafiksäkerhetsverk om förarprov på automatväxlad bil.

Det finns i dag inte några särskilda kompetenskrav för att föra motorredskap. Det vill nu kommunikationsministern ändra för att hindra människor som har visat personlig olämplighet att föra motorfordon från att föra motorredskap. Från socialdemokratiskt håll delar vi i princip åsikten att en viss kontroll bör ske av förare av motorredskap. I en motion

av herr Hugosson m. fl. har emellertid framhållits att sociala olägenheter kan skapas genom att personer förlorar sina arbeten, om lämplighetskraven för motorredskap tillämpas lika strikt som för körkort och traktorkort, och detta utan att påtagliga vinster görs i trafiksäkerhetskänseende.

Utskottet har med anledning härav i sin skrivning sagt att de omständigheter som motionärerna anför om vikten av att för vissa arbeten göra undantag av sociala skäl från kompetenskraven, och att i samband med körkortsindragning särskilt pröva frågan om rätten att framföra motorredskap, liksom särskilda möjligheter för personer över 60 år att i sin yrkesutövning framföra motorredskap bör kunna utgöra motiv för sådan dispens från kompetenskravet i fråga som föreslås i bestämmelsen i 101 § körkortsförordningen. Utskottet har också understrukit att kompetenskravet inte gäller körning inom s. k. inhägnat område, vilket har särskild betydelse för rätten att föra motorredskap i samband med väg-arbeten. Med detta förtydligande från utskottet har vi låtit motionskraven bero.

När det så gäller frågan om förarprov på automatväxlad bil har vi emellertid en annan uppfattning än departementschefen och utskottets majoritet.

I dag kan, efter socialstyrelsens föreskrifter, vissa handikappade personer få körkort som är begränsat till automatväxlad bil. Statens trafiksäkerhetsverk har hos regeringen begärt att körkortskungörelsen ändras så att även personer utan fysiska handikapp kan få körkort för automatväxlad bil. Ett huvudskäl är att för personer som har svårigheter att hantera växling och koppling skulle det medföra ökad trafiksäkerhet om de körde med automatväxling. Det vore enligt trafiksäkerhetsverket bättre att en del av de merkostnader som dessa personer nu åsamkas vid körkortsutbildningen i stället lades på utbildning i ett mer avancerat uppträdande i trafiken. Det enklaste sättet att lösa det här problemet är att den som så önskar får utbildning och möjlighet att avlägga körkortsprov på automatväxlad bil.

Trafiksäkerhetsverket har f. ö. bedrivit försöksverksamhet med sådan utbildning, och resultatet av den visar att den önskade effekten uppstår, men att det inte är lämpligt att tilldela den som avlagt prov på automatväxlad bil körkort som gäller även för manuellt växlad bil.

Trafiksäkerhetsutredningen har yttrat sig över förslaget från trafiksäkerhetsverket och tillstyrker att reformen genomförs såsom trafiksäkerhetsverket har föreslagit. Trafiksäkerhetsutredningen visar också i sitt yttrande att erfarenheterna från England, Norge och Schweiz, där man har den ordning som trafiksäkerhetsverket vill införa, inte medfört några problem med olovlig körning på bilar med manuell växling, som är en av de farhågor som framförts i en del remissyttranden. Utredningen ifrågasätter om inte sådana farhågor har överdrivits. Erfarenheten visar också att det endast är ett fåtal förare förutom fysiskt handikappade som tar körkort med begränsad giltighet. I huvudsak gäller det äldre personer

med svårigheter att lära in samordning av manövrering och trafikupp-trädande.

Departementschefen ansluter sig nu i princip till trafiksäkerhetsverkets förslag, men han tror samtidigt att den föreslagna möjligheten innebär stora risker för missbruk som en genväg till ett billigt körkort för manuellt växlad bil och därför vill han begränsa möjligheten för personer med påtagliga svårigheter att handha växling och koppling. Det är den för utbildningen ansvarige körskoleläraren som skall avgöra om eleven har sådana svårigheter.

Detta, herr talman, är milt uttryckt ett mycket förvånande förslag. Rätten och möjligheten att köra bil bör främst bedömas från trafiksäkerhetssynpunkt. Den myndighet och den utredning som handlägger trafiksäkerhetsfrågor är helt eniga om att utan föreslagen inskränkning tillåta att körkortsprov får ske på automatväxlad bil. De anser t. o. m. att en sådan ordning skapar förutsättningar för ökad trafiksäkerhet. De skäl som har återopats av några remissinstanser för att automatkortet skulle bli en genväg till billigare körkort avvisas också av trafiksäkerhetsutredningen i mycket bestämda ordalag.

Efter dessa samstämmiga yttranden och förslag har emellertid regeringen tänkt till alldeles själv. Körskollärarna ensamma skall avgöra om körskoleeleven skall få ta automatkort. Det är ett egendomligt tillyxat förslag. Det är tillkommet i ett slags uppgivenhet, och enligt vad som hör till vanligheten numera redovisar man mycket bristfälligt motiven för det säregna förslaget.

I dag finns det objektiva medicinska föreskrifter som grund för rätten att ta körkort för automatväxlad bil. Det begränsar kraftigt möjligheten att få sådana körkort, men urvalet sker utan tvivel på objektiva kriterier. Detta vill nu regeringen ersätta med subjektiva bedömningar från fall till fall med risk för godtycke och olika praxis, därför att körskolläraren skall vara den som avgör om en elev skall få ta automatkörkort. Riskerna för felbedömningar är uppenbara. Tolkningstvister mellan olika lärare och olika bilskolor kan befaras med ty åtföljande byråkrati och svårigheter för den enskilde. Det är, enligt vår mening, inte rätt att pålägga den enskilde körskolläraren sådant ansvar, och det sätter också eleven i ett felaktigt beroendeförhållande till läraren i fråga. Det här förslaget är helt enkelt dåligt genomtänkt. Det inbjuder till godtycke, och därför bör det avvisas.

Till detta kommer att regeringsförslaget innebär väsentliga kostnadsfördyringar för den enskilde, som tvingas att först pröva sin förmåga på manuellt växlad bil, för att sedan, när körskolläraren så finner lämpligt, tvingas över på automatväxlad bil. Pengarna skulle, precis som trafiksäkerhetsutredningen riktigt framhållit, användas bättre genom att man i stället förstärkte körkortsutbildningens kvalitet.

Det enda rimliga alternativet till den nuvarande ordningen är att låta den som så önskar få utbildning på körkort för automatväxlad bil. Det förtroendet bör samhället visa den enskilde medborgaren.

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

Körkortslag

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen som är fogad till trafikutskottets betänkande.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Som herr Zachrisson sade hade vi förra året en ganska lång debatt om körkortsfrågan med anledning av den föregående regeringens proposition. Den propositionen hade stora förtjänster, vilket vid det tillfället vidimerades både av oppositionen och av regeringspartiet. Den stora förtjänsten låg ju i, som det då framhölls, att man i princip frångick de mera stela schablonerna och reglerna och gjorde en mera individuell bedömning av körkortsinnehavarnas olika förhållanden.

På några punkter var vi oeniga, majoriteten och de socialdemokratiska ledamöterna. Det gällde vem som skulle handlägga ärendena, om länsrätten, som det har sagts, även i fortsättningen bör bli återkallelsemyndighet vid samtliga typer av körkortsfall som socialdemokraterna föreslog eller om domstol bör besluta om körkortsåterkallelse vid sådant trafikbrott beträffande vilket domstol samtidigt dömer i saken. Det var den borgerliga majoritetens förslag i utskottet. Riksdagen tog detta förslag med motiveringen att större rättssäkerhet för den enskilde därvid skulle råda och även att större hänsyn kunde tas till trafikssäkerhetsaspekterna.

På det här området hade ju den tidigare regeringen tillsatt en utredning, under ordförandeskap av herr Gullnäs, och den utredningen fortsätter f. n. att arbeta med denna fråga. Det finns en rad aspekter att ta hänsyn till, varför det är ganska förståeligt att utredningen ännu inte hunnit bli färdig med sitt uppdrag. Det är naturligtvis meningen att utredningen i ett senare sammanhang, när den blivit klar, skall komma med förslag i frågan.

Också beträffande körkortsbestämmelsernas författningsmässiga utformning var vi oense i det avseendet, att socialdemokraterna ansåg att man kunde klara sig med föreskrifter på åtskilliga områden, åtminstone till en början, innan lag skrevs. Vi ville inte vara med om detta, utan vi ville ha ett tillräckligt stabilt underlag för riksdagens beslut, och vi ville också veta hur dessa föreskrifter skulle se ut innan vi tog ställning. Vi ville alltså gå den säkrare vägen: Vi ville inte reglera frågeställningen i en författning, även om denna bara var tillfällig och av lägre valör än lag. Motiveringen för detta ställningstagande var också här den enskildes större trygghet ur rättssäkerhets- och trafiksäkerhetssynpunkt.

Viktigt ansåg vi det dock vara att departementschefen återkom i frågan snarast, och då till våren 1977, och därvid avlämnade förslag till riksdagen om en körkortslag. Detta vann också riksdagens gillande, och i dag ligger alltså den produkt på riksdagens bord som herr Zachrisson till vissa delar har kritiserat.

Det har emellertid tillkommit en del frågeställningar i årets proposition vilka vi inte behandlade förra året och som då givetvis inte kunde omfattas av riksdagens beslut. Det gäller kompetensen att föra motorredskap

och det gäller förarproven för automatväxlad bil.

För kompetens att föra motorredskap kräver departementschefen vissa kunskaper om trafikregler och vägmärken. Underlag för dessa kunskaper finns om föraren skaffar sig behörighet att föra åtminstone traktor. Därigenom uppnås en viss garanti för att föraren har erhållit grundläggande trafik-kunskaper. Man bör emellertid då komma ihåg de bestämmelser som gäller för förande av traktor. Traktorkort är nödvändigt för traktors förande på väg i det bestämda syftet att genomföra upprepade längre transporter. Däremot behövs inte traktorkort för traktor som tillfälligtvis körs kortare sträcka på väg till eller från arbetsplats eller mellan en gårds ägor eller för liknande ändamål. Det är viktigt att påpeka detta därför att den som för motorredskap har tillgång till samma frihet. Det betyder i praktiken att en människa som mist sitt körkort under viss tid dock kan föra både traktor och motorredskap med dessa angivna begränsningar. Undantag gäller också om området är inhägnat – men det behöver inte nödvändigtvis betyda att ett fysiskt hinder är uppsatt inom området utan bara att man har en arbetsplats som ur trafiksäkerhetssynpunkt på ett eller annat sätt är betryggande avgränsad från den plats där trafik i vanlig ordning genomförs – och det har betydelse exempelvis vid vägarbete. Detta är viktigt ur sociala synpunkter för att ge ett underlag för människor vilka har förlorat sitt körkort att kunna upprätthålla sitt arbete.

Dispensmöjligheter finns också för personer som är över 60 år och som inte fyller kompetenskraven eller som fått sitt körkort återkallat. De kan för sin yrkesutövning framföra motorredskap. Detta förutsätter också utskottet.

När det gäller förarprov på automatväxlad bil skiljer sig reservationens uppfattning från propositionens. Reservanterna vill, som har sagts här, att körkort utan inskränkningar skall kunna ges vid uppkörning på automatväxlad bil. Men man kan alltså inte med sådant körkort föra vilken personbil som helst – det har redan herr Zachrisson sagt. Vi för vår del säger att detta i nuvarande situation är ganska omöjligt att kontrollera. Vi vet att det ännu bara är ca 17 % av de nyregistrerade bilarna som är försedda med automatväxlar. Det är mycket mindre än 17 % av de bilar som används i vårt land som i verkligheten körs med automatväxel. Det finns vissa erfarenheter från andra länder. Herr Zachrisson har påvisat positiva erfarenheter som stöd för ett införande av det förslag han företreder, medan vi säger att det i andra länder – Tyskland bl. a. – finns bevis för att körkorten för enbart automatväxlad bil ökat med 50 % trots att antalet automatväxlade bilar fortfarande är ringa. Det betyder att risken blir större att en person som fått körkort för automatväxlad bil av olika skäl – kanske av nödvändighetsskäl – måste övergå till att använda en bil som man reglerar mekaniskt i vanlig ordning.

Låt oss då av säkerhetsskäl vänta med att införa full frihet på detta område till dess att vi får en naturligare fördelning mellan automatväxlade bilar och bilar med mekanisk koppling. Proven ger ju dock möjligheter för människor med uppenbara svårigheter att handskas med en hand-

kopplad bil, så att de skall kunna få körkort för enbart automatväxlad bil. Härigenom beaktar man också de sociala skäl som kan vara avgörande för en människas möjligheter att få köra bil. Det är propositionens och utskottsmajoritetens förslag. Därigenom tillfredsställer man de behov som finns. Jag tycker inte att det är särskilt märkvärdigt eller felaktigt att i nuvarande situation vänta någon tid. Det är en säkerhetsfråga.

Att man skulle bli beroende av körskollärarens lynne eller att han inte skulle kunna ha ett ansvar i sammanhanget och göra bedömningar tycker jag är ganska underligt. Jag tycker att man kan ge honom det ansvaret, i synnerhet som det är han som följer körskoleelevens sätt att föra bilen. Man bör kunna ge körskolläraren detta ansvar till dess att tiden är mogen för att införa ett nytt system.

I ett särskilt yttrande i den s. k. forumfrågan när det gäller körkortsåterkallelse upprepar reservanterna sina synpunkter från föregående år. Vi har olika bedömningar här. Vi anser att rättssäkerheten för den enskilda människan bäst hävdas genom att domstolarna får handha de frågor som nära berör dem och där de ändå skall döma. Socialdemokraterna har nöjt sig med ett särskilt yttrande, och därför finns det ingen anledning för mig att fördjupa mig i problematiken. Vi diskuterade den mycket ingående förra året. Vi får också tillfälle att diskutera frågan i samband med att den tas upp på nytt i riksdagen.

Herr talman! Jag vill med denna argumentering yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att forumfrågan kommer tillbaka. När herr Lothigius säger att det förslag som den borgerliga gruppen står för skulle innebära större rättssäkerhet tycker jag att det är en smula utmanande. Det är faktiskt så att länsrätterna med sina röstberättigade lekmanrepresentanter borgar för minst lika god rättssäkerhet. Därför tycker jag att en förändring i forumhänseende egentligen är att krångla till verksamheten i onödan. Men, som sagt, det behöver vi kanske inte gräla om nu.

När det gäller rätten att föra motorredskap innebär utskottets förtydligande av propositionen med anledning av den socialdemokratiska motionen enligt vår mening sådana förbättringar att man får en sådan rörlighet i bedömningen att bestämmelserna inte slår blint, och det är väldigt viktigt.

Så till den andra frågan om automatkörkort. På något sätt tycker jag litet synd om herr Lothigius. Hur ofta har vi i den här kammaren inte hört herr Lothigius och hans meningsfränder tala om hur viktigt det är att måna om den enskilda människans rättssäkerhet och den personliga integriteten liksom hur viktigt det är att samhället visar förtroende för de enskilda människornas förmåga att bedöma sin egen situation. Så tvingas då herr Lothigius att stå här och försvara ett regeringsförslag som alltigenom andas förmynderi och misstänksamhet mot de enskilda

människorna. De som vill ta körkort vet enligt herr Lothigius inte sitt eget bästa utan skall sättas under förmyndare. Medge, herr Lothigius, att detta egentligen är ett konstigt förslag! Kan herr Lothigius ge kamraren ens en enda aning om efter vilka kriterier de arma körskollärarna skall göra sin bedömning? Berätta för oss, herr Lothigius, hur det skall gå till!

Propositionen är alldeles stentyst på den här punkten. Är det inte rimligt att riksdagen, innan den fattar sitt beslut, får en vägledning om hur detta skall gå till? Berätta också, herr Lothigius, hur en förfördelad körskoleelev skall kunna få rättvisa skipad! Vem garanterar eleverna skydd mot godtycke?

Tala till sist om varför ni inte litar på trafiksäkerhetsverkets goda omdöme i den här frågan! Med all tänkbar tyngd föreslår en statlig myndighet – jag höll på att säga för en gångs skull – ett enkelt och obyråkratiskt system. Så sjabblar regeringen till det på det här viset. Hur kan ni försvara ett så dåligt förslag, herr Lothigius?

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl inte ovanligt att utskotten på olika områden försöker rätta till, förbättra eller, mot bakgrund av diskussioner som förts, göra ett bra förslag bättre. När det gäller motorredskapen kunde vi efter diskussion i utskottet enas om en liberalisering och ett förtydligande av bestämmelserna som jag tyckte var bra.

I frågan om att ta körkort på automatväxlad bil tar herr Zachrisson verkligen i när han talar om förmynderi osv. I sig själv kan det då, herr Zachrisson, betraktas som ett förmynderi att över huvud taget behöva ta körkort, att inte få ge sig ut på vägen i sin nyköpta bil.

Nej, det måste finnas lagar och bestämmelser, anpassade till säkerhetsaspekterna och den rådande trafiksituationen. Nu lär 17 % av alla bilar i detta land ha automatväxel, och människor önskar kanske i allt större utsträckning ta körkort med automatväxlad bil därför att det är lättare. När en automatväxlad bil exempelvis går sönder, kanske det inte finns någon annan sådan att ta till, och då kan överträdelser begås. Det finns exempel från utlandet på att personer som har avlagt prov på automatväxlad bil missbrukat situationen och likväl kört manuellt växlat fordon. Jag tycker därför att vi bör anpassa lagstiftningen efter rådande förhållanden.

Lika väl som en körskolelärare kan anse att en person bör vänta med att ta körkort, kan han bedöma det så att en viss person inte passar för att köra automatväxlad bil. En bilskollärare kan också göra den bedömningen att en elev inte klarar att köra ett manuellt växlat fordon och därför av trafiksäkerhetsskäl bör ta körkort på automatväxlad bil. Jag tycker detta är en tillgång, inte bara ur trafiksäkerhetssynpunkt utan också ur kontrollsynpunkt.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lothigius gör det väldigt lätt för sig, men så enkel är kanske den här frågan ändå inte. Det finns objektiva kriterier för hur det skall gå till när man tar körkort i dag. Vi har mycket klara förordningar, och trafiksäkerhetsverket har också med de regler som gäller sett till att man får så liten mannamån som möjligt.

Det förslag som herr Lothigius nu är ute för att försvara innebär däremot ett flagrant godtycke, och det kan inte vara herr Lothigius främmande att de ansvariga myndigheterna ser med mycket stor oro på det. Jag har i min bänk ett protokoll från centrala företagsnämnden på trafiksäkerhetsverket, där man är mycket orolig för vad som skall kunna hända när det gäller att fördela eleverna på olika sorters bilar både mellan de olika körskolorna och inom en körskola. Naturligtvis är det ytterst angeläget för en körskola som har en bil med automatväxel att se till, att den blir fullt utnyttjad hela dagen, och man vill då ha det antal elever som behövs till det.

Det är i själva verket ett flagrant personligt godtycke som herr Lothigius öppnar en möjlighet för. Eleverna har inte någon möjlighet – i varje fall inte med det här riksdagsbeslutet som grund – att få veta hur deras rätt skall garanteras. Herr Lothigius har icke gett ett enda exempel på hur elevernas rättstrygghet i det här fallet är skyddad. Han säger bara att körskollärarna är så erfarna personer att det nog skall gå bra.

Men hur har herr Lothigius tänkt sig att det skall gå till när den enskilda eleven känner sig förfördelad, när han kanske tvingas in i en körutbildning som han inte vill ha? Det är rimligt att man, innan man fattar ett beslut som innebär ett intrång i enskilda människors liv, har en möjlighet att tala om för dem på vilket sätt deras rättstrygghet är garanterad. Om det sägs ingenting i propositionen och ingenting i utskottsmajoritetens skrivning, och herr Lothigius har inte med en bokstav här i dag kunnat visa hur det skall gå till.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är synd att vi skall behöva höja rösten i den här frågan så som vi gör och förlänga debatten.

Jag vill påstå, herr talman, att rättssäkerheten kommer att vara lika stor som den är nu, när en elev sitter vid sidan av körskolläraren för att förbereda ett körkort. Det är körskolläraren som bedömer hans möjligheter att vid ett visst tillfälle få körkort, beroende på hur han förkovrar sig.

Jag tycker att det är ett flagrant uttryck för misstroende mot körskollärarna, när man säger att de inte skulle ha omdöme nog för att kunna klara den här situationen. Hela körskolan ligger ju under trafiksäkerhetsverkets kontroll. Nej, herr Zachrisson, det behöver inte bli något personligt godtycke i det här sammanhanget.

Trafiksäkerhetsverket har varit oroligt och uttalat att det föreligger risk för att personer som har avlagt prov på automatväxlad bil och fått

körkort som är begränsat till att gälla sådan bil likväl kör manuellt växlat fordon. Detta har man tagit fasta på både i propositionen och i utskottets skrivning.

Folkrorelsernas trafikskoleförbund har, även om det har godtagit förslaget, framhållit att risken för att möjligheten till förarprov på automatväxlad bil skulle användas som en genväg till körkort för manuell bil bör beaktas och att frågan om kontrollen bör övervägas noggrant. Vi befinner oss i en situation där 17 % av bilarna har automatväxel, och det ligger då nära till hands att vi väntar ett tag till dess flera automatväxlade bilar kommer i marknaden.

Svenska Transportarbetareförbundet framhåller nödvändigheten av att den elementära körskoleutbildningen görs så gedigen och bred som möjligt och menar att det också finns en risk att den inte blir det på detta sätt.

Detta är motiveringar, och jag hoppas att man så småningom skall ha möjligheter att gå den väg som både herr Zachrisson vill göra nu och som jag vill göra sedan, mot bakgrund av den tekniska utvecklingen.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Zachrisson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Som herr Zachrisson inledningsvis nämnde föreslår de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet – med yrkande om avslag på regeringens förslag – att alla som så önskar skall få ta körkort på automatväxlad bil, och de har därför reserverat sig till förmån för kravet i motion 1585, som jag och några andra socialdemokratiska ledamöter avgett i anledning av propositionen om körkortslag.

F. n. gäller, som herr Zachrisson nyss berörde, att personer med fysiska handikapp kan få ta körkort på automatväxlad bil. Regeringen föreslår nu att trafikläraren skall få bestämma om denna rätt skall gälla även personer som av olika skäl har så svårt att använda manuell växellåda att de inte kan ta körkort på en manuellt växlad bil.

I likhet med oss motionärer finner således socialdemokraterna i utskottet att det inte – vare sig ur trafiksäkerhetssynpunkt eller av andra skäl – är nödvändigt med någon begränsning i rätten att begära och få företa körutbildning och uppkörning på automatväxlad bil och få körkort som enbart gäller för en sådan bil.

Det är att märka att både trafiksäkerhetsverket och trafiksäkerhetsutredningen är inne på samma tankegångar som socialdemokraterna nu för fram i sin reservation mot utskottets borgerliga majoritetsförslag.

Jag tror att det finns flera ledamöter i kammaren som kan intyga att trafiksäkerhetsutredningen delade den uppfattning som anges i vår motion och som reservanterna nu stöder, detta eftersom jag vet att trafiksäkerhetsutredningen var helt enig i sitt remissvar.

Jag har i min motion sagt att det inte finns något skäl till inskränkning

i möjligheten att ta körkort på automatväxlad bil, eftersom övervakningen av efterlevnaden av körkortets giltighet inte torde vara svårare än övervakning av t. ex. olovlig körning – detta sagt i anledning av att det från rikspolisstyrelsen framförts oro för att de personer som avlagt prov på automatväxlad bil och fått körkort med begränsning till sådan bil skulle komma att köra även manuellt växlad bil.

Det är med säkerhet på rikspolisstyrelsens inrådan som kommunikationsministern ändrat propositionen så att alla aspiranter måste börja på manuellt växlade bilar. Först när vederbörandes lärare kunnat konstatera att en elev har uppenbara svårigheter med växelspak och koppling skall eleven få byta till automatlåda – en som jag ser det helt onödigt och för eleven mycket kostsam omväg.

Det är dyrt i dag att klara ett körkort i trafikskola, och vi bör inte skriva en lag som försvårar och fördyrar körkortsutbildningen för dem som av olika skäl har så svårt att använda manuell växellåda att de inte kan ta körkort på en manuellt växlad bil.

Kostnadsaspekten, som herr Zachrisson pekade på men som herr Lotthigius helt förbigick i sitt anförande, är i det här sammanhanget inte oväsentlig för den som berörs. Jag sade nyss att det i dag är dyrt att ta körkort. Jag skall ge ett exempel. En nybörjare utan förkunskaper får räkna med i genomsnitt 55 minuters lektionstid i bil per levnadsår. 55 minuters körutbildning kostar i dag 90 kr. För en 30-årig elev innebär det 2 700 kr. enbart för den praktiska delen. Därtill kommer 650 kr. i fasta kostnader. 3 350 kr. blir alltså kostnaden för körkortet.

Man skall inte skriva en lag som gör det ännu dyrare för de människor som berörs i fråga om att ta körkort. Det är dyrt nog som det är i dag.

Herr talman! Jag instämmer i herr Zachrissons yrkande om bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad till betänkandet.

Herr NYHAGE (m):

Herr talman! I nu föreliggande betänkande behandlas två av mig under den allmänna motionstiden väckta motioner, nämligen nr 1196 angående behörighet att föra s. k. minibuss och nr 1195 angående kravet på förare att medföra körkort.

I den förstnämnda motionen yrkas att förare som innehar AB-körkort också skall vara behörig att föra minibuss eller att i varje fall dispens skall kunna beviljas förare med lång och väl vitsordad körning. Utskottet har avstyrkt med hänvisning till de krav som nu gällande bestämmelser ställer för framförande av olika fordonstyper och den utbildning som är anpassad därefter. Utskottet menar uppenbarligen att utbildningen för AB-körkort ej ger tillräckliga kunskaper och färdigheter, så ej heller den ytterligare skicklighet och erfarenhet som en mångårig väl vitsordad körning av vanlig personbil ger.

Enligt min mening är denna undantagslösa bedömning inte korrekt. Det berättigade i den fr. o. m. 1975 införda begränsningen av AB-körkortens kompetens torde inte gå att belägga. Det finns ingenting från

tiden före 1975 som tyder på att innehavare av enbart AB-körkort skulle utgöra någon särskild trafiksäkerhetsrisk vid förande av minibuss.

För många föreningar och organisationer, särskilt inom idrottens område, medför nu gällande bestämmelser extra kostnader och krångel. Många av dem väljer att använda sig av flera mindre personbilar i stället för minibuss. Detta för med sig ökad energiförbrukning och ökade kostnader, och det är verkligen högst diskutabelt om det medverkar till att höja trafiksäkerheten.

Rimligen borde utskottet i varje fall ha kunnat sträcka sig så långt att man tillstyrkt ett dispensförfarande i enlighet med yrkandet i motionen. Så har emellertid inte skett, och det förefaller mig totalt meningslöst att i denna fråga ställa ett eget yrkande mot ett enhälligt utskott.

I den andra återopade motionen har jag föreslagit att förare som bevisligen innehar körkort skall befrias från ansvar för att ej ha medfört detta. Alternativt har jag yrkat att förare som ej medför körkort skall befrias från ansvar om körkortet kan uppvisas för polismyndighet eller åklagare inom tre dagar.

När samma fråga förra gången, våren 1974, var föremål för kammarens behandling ansåg trafikutskottet i sitt betänkande att syftet med motionen i stort sett skulle bli tillgodosett genom de anvisningar till reglerna i polisinstruktionen om åtalseftergift som rikspolisstyrelsen skulle komma att utfärda. Utskottets och riksdagens ställningstagande den gången skulle uppenbarligen tolkas så, att böter ej skulle komma att utdömas av förare som bevisligen innehade körkort för den enstaka ringa förseelsen att ej ha medfört körkortet.

I nu föreliggande betänkande ansluter sig trafikutskottet helt till detta ställningstagande. Bevisligen har i åtskilliga fall verkligheten blivit något annat än vad riksdagen den gången avsåg. Alltjämt förekommer således att böter utkrävs omgående på grund av att körkort ej medförts. Enligt uppgift från rikspolisstyrelsen utfärdades 5 150 ordningsförelägganden år 1976 på grund av underlåtenhet att medföra körkort eller trafik kort. Även om detta visar en klar nedgång i antalet fall i jämförelse med år 1973, dvs. året innan det ifrågavarande riksdagsbeslutet togs, måste det väl ändå vara orimligt att så många människor behandlas som brottslingar för en förseelse som saknar all reell betydelse. Den redovisade uppgiften borde stämma alla som biträdde 1974 års beslut till eftertanke. Var det verkligen detta som avsågs med uttalandet – att syftet med motionen synes bli tillgodosett?

Personligen är jag inte särskilt överraskad. Detta är precis vad som var att vänta av ett beslut som så helt saknade klara riktlinjer. Samtidigt som riksdagen beslutar att enligt körkortskungörelsen skall körkortet ovillkorligen medföras av förare, som skall ådömas böter därest brott sker mot denna bestämmelse, uttalar samma riksdag att frågan om tillfälligt förbiseende med avseende på skyldigheten i fråga ändå bör beaktas, och hänvisar till undantag i av rikspolisstyrelsen utfärdade anvisningar. Dessa anvisningar har uppenbarligen inte medfört lika behandling från

fall till fall. Den ene polismannen faller, den andre friar. Vad skall egentligen den enskilde få för tilltro till sådana beslut? Vilka orimliga krav har vi rätt att ställa på den enskilde polismannen, som är den som skall besluta om ordningsföreläggande eller inte mot bakgrunden av helt motstridiga och oklara bestämmelser?

Trafikutskottet har alltså i föreliggande betänkande anslutit sig till 1974 års riksdagsbeslut och har således yrkat avslag på motionen. Innebär detta ställningstagande att utskottet anser att böter ej skall utdömas i de fall föraren klart kan legitimera sig och bevisligen innehar körkort? Om så är fallet, varför då inte uttala detta i klartext och tillstyrka motionen? Om utskottet däremot anser att böter likväl skall förekomma under ifrågavarande omständigheter vore det verkligen intressant att få ett enda bärande skäl härför.

Jag förutsätter alltså att utskottets företrädare klart kan motivera varför man skall ådömas böter för att man ej medför det körkort man bevisligen innehar. Kör man bättre när man har körkortet med sig? Utgör man en säkerhetsrisk, när körkortet ligger där hemma i stället för att vara med i bilen? Måste man ha det för legitimationens skull, trots att man kan legitimera sig på annat sätt? Det vore onekligen intressant att få ett enda rimligt skäl till varför det körkort som man bevisligen innehar måste vara med vid körningen.

I det här sammanhanget, herr talman, vill jag gärna erinra om vad riksrevisionsverket haft att säga om kravet att medföra körkort: I nuläget har körkortet status av allmän legitimationshandling. Nuvarande körkort är giltiga i tio år. Om säkerhetskraven på en allmän legitimationshandling ökar med täta mellanrum bör det övervägas om utfärdande av körkort är nödvändigt. I princip kan körkortsbehörigheten kontrolleras av polisen via registret med utgångspunkt i vilken accepterad legitimationshandling som helst. Riksrevisionsverket ifrågasätter alltså om körkortet över huvud taget är nödvändigt och konstaterar att körkortsbehörigheten lätt kan kontrolleras av polisen via körkortsregistret. Det hade verkligen varit välgörande om trafikutskottet något hade beaktat denna rapport vid handläggningen av detta ärende.

Herr talman! Tvånget att medföra körkort saknar all rimlig mening. Böterna för ren glömska upplevs som orättfärdiga. Handläggningen av dessa körkortsärenden sker på oklara grunder. Det finns ingenting som berättigar nu gällande bestämmelser. Alltså borde jag ha yrkat bifall till motionen 1195. I avsaknad av lagtext avstår jag emellertid härifrån.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så som herr Nyhage säger, att det föreligger oklarheter på den här punkten. Tvånget att medföra körkort beror helt enkelt på att det föreligger ett tvång att ha körkort när man framför bil. För samhället skulle det kostnadsmissigt och kontrollmissigt bli väldigt besvärligt om bilförare inte skulle behöva ha med sig körkortet, t. ex. när de är ute på en långresa.

Men om en bilförare av en ren tillfällighet inte har med sig sitt körkort och han befinner sig i sin egen hembygd – man kan ju t. ex. råka sätta sig i bilen med badbyxorna på och åka till glasståndet och därvid glömma körkortet på sitt rum – går det i praktiken till så, att polisen ges möjlighet att låta personen i fråga hämta körkortet eller lämna in det på polisstationen för att bevisa att han har ett sådant.

Den tekniska utvecklingen kommer dessutom att göra det allt lättare att kolla om en person har körkort eller inte. När den tekniska utvecklingen är tillräckligt långt kommen finns det naturligtvis möjligheter att vidta de åtgärder som herr Nyhage pekar på.

Men vi måste, herr talman, ta hänsyn till ytterligare en faktor. Det är den brottslighet som vi har i dagens situation. Brottslighet utövas i dag ofta av bilburna personer. Polisen måste kunna vid kontroll ta reda på vilka människor som befinner sig i en bil. För polisen är detta mycket väsentligt. Om man inte har tvånget att ha med sig körkortet, så försvåras polisens kontrollmöjligheter, och polisens uppgifter bör för det första vara att upprätthålla säkerheten och för det andra att motarbeta brottsligheten i detta land.

När det sedan gäller frågan om minibussar kan jag förstå herr Nyhages synpunkter. Det kan tyckas rimligt att ett fotbollslag skall få föras av en person i en sådan buss till tävlingsplatsen. Men det är också en trafiksäkerhetsfråga. Vi var visserligen i utskottet välvilliga till den här tanken, men vi bedömde riskerna för att föraren i ett sådant här fall inte har den underbyggnad, som erfordras för att köra en buss full med sina kamrater, som alltför stora. Man bör inte lägga ett så stort ansvar på en förare som inte har den utbildning som erfordras.

Herr NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte ifrågasatt att man skall ha körkort. Det är riksrevisionsverket som har ifrågasatt om det finns ett sådant behov. Jag är alltså helt på det klara med att vi måste ha en utbildning för att kunna framföra bil och att vi måste ha bevis för att vi har en sådan utbildning. Men det är inte det frågan gäller. Jag ifrågasätter varför man skall behöva böta när man bevisligen innehar körkort. Varför skall man behöva böta i de fall när man sitter i en polisbil tillsammans med polisen som anropar körkortsregistret, och polisen bevisligen får besked om att man har körkort? Det är detta som är så konstigt, och det är dessa böter jag tycker att vi skulle kunna komma ifrån.

Det blir krångligt för samhället, säger Carl-Wilhelm Lothigius. Ja, de bestämmelser som nu gäller är verkligen krångliga för samhället. Nu måste man göra en utredning i de fall körkortet inte finns med för att kunna bedöma om det går att göra undantag från böter eller inte – det är krångligt.

Carl-Wilhelm Lothigius säger att om man sitter i bilen i badbyxor och blir stoppad av polis, så bör polisen kunna se mellan fingrarna med att man inte har körkortet med sig, och man skall kunna få hämta sitt

Onsdagen den
1 juni 1977

Körkortslag

körkort. Om polisen handlade exakt lika från fall till fall, tycker jag att detta vore rimligt. Men så är det inte.

Jag ställde frågan: Vad är det för skillnad om jag kommer från ett politiskt möte eller från ett kommunfullmäktigesammanträde klädd i kavaj och har mitt körkort liggande i en annan kavaj där hemma och om jag sitter i bilen i träningsoverall efter att ha varit ute och tränat? Varför är det viktigare att jag skall ha körkortet med mig när jag sitter i bilen i kavaj? Jag talar nu av egen personlig erfarenhet och vet alltså att precis detta har hänt, att det i det ena fallet har utdömts böter men inte i det andra.

Det vore välgörande att få besked om varför man skall handla på det sättet.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi måste ha någon form av strafföreläggande när det finns ett beslut om att körkort skall medföras när man kör bil. Om så inte vore fallet skulle det bara medföra att bilförarna aldrig hade med sig sitt körkort. Däremot skall polisen i lindrigare fall – när man vet vilken bilföraren är och situationen är sådan att det kan förklaras att bilföraren inte har körkortet med sig – kunna reda upp det hela på annat sätt. Det är icke så lätt som herr Nyhage försöker framställa saken när det finns en bestämmelse om att körkort skall medföras.

Herr NYHAGE (m) kort genmäle:

Herr talman! Man måste ha någon form av strafföreläggande, säger Carl-Wilhelm Lothigius. För bara några minuter sedan sade Carl-Wilhelm Lothigius att om en person sitter i bilen i badbyxor så behövs det inte något strafföreläggande.

Jag frågar om igen: Varför skall det behövas ett strafföreläggande när bilföraren bevisligen innehar körkort? Vad är det som gör det så viktigt att det finns med just vid körningen, när det i samma ögonblick som man blir stoppad av polisen går att bevisa att man innehar körkort? Varför skall man då behöva böta? Det är ändå på det sättet att detta av många människor upplevs som en orättfärdighet, och det är dessa människors talan jag nu försöker föra.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag vill till att börja med instämma med herr Nyhage när det gäller de frågor han tog upp.

Det är emellertid en annan fråga som behandlas i trafikutskottets betänkande nr 25 och som är utomordentligt viktig och allvarlig. Den gäller förutsättningarna för körkortsåterkallelser. Vi har i årtal väntat på en ändring av de nuvarande bedrövliga förhållandena på detta område.

Med de ändringar som föreslås i propositionen och utskottsbetänkandet avser man att uppnå en mer individualiserad och nyanserad bedömning. Det föreslås fastställda återkallelsetider och större möjligheter att utfärda

varning i stället för att återkalla körkort.

Allt detta är bra – det är förbättringar jämfört med tidigare. Men det är alldeles för små förbättringar jämfört med vad vi hade väntat oss.

Det är också mycket bra att det i 24 § i förslaget till körkortslag sägs att man om synnerliga skäl föreligger kan underlåta att återkalla körkort och i stället utfärda varning. Det är bra att de möjligheterna kommer att finnas. Det är bara det att lagförslaget fortfarande innehåller alltför mycket av restriktivitet. Och det finns fortfarande bestämmelser om att körkortet kan återkallas av orsaker som inte har med trafiken att göra.

Körkort kan t. ex. återkallas om körkortshavaren i annat fall har brutit mot en från trafiksäkerhetssynpunkt väsentlig regel vid förande av motordrivet fordon eller spårvagn, om körkortshavaren på grund av opålitlighet i nykterhetshänseende ej bör ha körkort, om det med hänsyn till brottslig gärning kan antagas att han ej kommer att respektera trafikreglerna och visa hänsyn, omdöme och ansvar i trafiken eller om han på grund av sina personliga förhållanden i övrigt ej kan anses lämplig som förare av körkortspliktigt fordon. Vad är "personliga förhållanden i övrigt" för någonting? Det har ju inte ett dugg med trafiken att göra.

Det här förslaget är, som jag nyss sade, ett steg i rätt riktning men ett alldeles för kort steg. Dessutom upprörs jag av vad som står i betänkandet på s. 16 att utskottet vill "erinra om att körkortsingripandena ej utgör straffsanktioner". Med kännedom om hur det går till skulle man kunna säga att det är ungefär som om man säger till den som skall avrättas och står med repet om halsen: "Det här är inget straff, förstår du, vi måste bara skydda oss mot dig."

Återkallelse av körkort är en åtgärd som enligt min mening skall tillgripas ytterst sparsamt och endast vid upprepade grova brott mot trafikreglerna. Återkallelse av körkort är ett orättvist straff därför att det drabbar så olika. Det drabbar en person som bor i glesbygd och som har dålig tillgång till kollektiva kommunikationer kolossalt hårt och alldeles speciellt hårt om han är beroende av sin bil för att resa till och från arbetet, vilket många i glesbygden är. Det drabbar hans familj, hans oskyldiga barn, som inte har möjlighet att komma ut därför att fadern har förlorat körkortet och modern kanske inget körkort har. Men det drabbar inte lika hårt i en tätort där man har goda kollektivtrafikmöjligheter. Det drabbar inte heller lika hårt den som t. ex. har möjlighet att låta andra skjutsa sig som den som inte har de möjligheterna.

Det är alltså ett orättvist straff. Och det är ett straff. Det är väldigt bra att propositionen och trafikutskottet föreslår bestämda återkallelsetider, spärrtider, och att det finns möjligheter att i stället för återkallelse ta till varning. Jag är bara besviken över att de möjligheterna är så restriktivt utformade.

Jag upprepar än en gång: Återkallelse av körkort bör ske ytterst sparsamt och endast vid upprepade grova brott mot trafikreglerna.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara i all anspråkslöshet säga till den senaste talaren att vi i vårt land måste ha enhetliga regler.

Jag vill också påminna honom om att en del av rättsfrågorna kommer att tas upp i samband med behandlingen av en proposition som kommer senare, då vi skall diskutera domstol och kammarrätt.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Bara några få ord med anledning av motionen 827, där jag och herr Polstam framfört önskemål om att man i samband med körkortsutbildning också skall lägga in någon form av utbildning i sjukvård och första hjälp för trafikanter. Det är ett önskemål framställt av människor, som genom sitt yrke eller på grund av andra omständigheter vistas mycket på landsvägarna och ofta får bevittna olyckor och även själva i viss utsträckning drabbas av sådana.

Jag är tacksam för den behandling som trafikutskottet givit vårt yrkande och för meddelandet om att den utbildning som vi aktualiserat börjat föras in på kursplaner. Frågan är alltså redan till viss del på gång, och det är ju bra att viss sjukvårdsutbildning kan komma att ingå i den primära grundutbildningen för körkort. Men den stora kategorin är ju de som äger körkort sedan gammalt, och hur man kommer att behandla denna grupp är än så länge helt ovisst.

Jag vill med dessa ord endast skicka med en hälsning till trafiksäkerhetsverket om att det kunde vara önskvärt att även vi som sedan gammalt innehar körkort kunde komma i åtnjutande av något slags sjukvårdsutbildning. Denna kategori, den stora delen av dem det gäller, får inte glömmas bort, även om man är inriktad på att skapa bättre framtida förhållanden i trafiken.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Zachrisson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Zachrisson begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 151
Avstår - 2

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

Reklamskatten

Mom. 5-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 9 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:32 med anledning av propositionen 1976/77:119 om veterinärutbildningen, m. m.

Konstitutionsutskottets betänkande

1976/77:45 med anledning av propositionen 1976/77:63 med förslag till lag om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m. jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Reklamskatten

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1976/77:50 med anledning av motioner om reklamskatten.

I detta betänkande behandlades motionerna 1976/77:324 av herr Nygren m. fl. (s) och 1976/77:1027 av herr Knutson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning av konsekvenserna av reklamskatten för s. k. allmänna nyhetstidningar, dvs. dagspressen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1976/77:324,
2. motionen 1976/77:1027, i den mån motionerna inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Herr KNUTSON (m):

Herr talman! För en middagstörstande kammare kan jag som upplysning nämna att jag inte kommer att begära votering. Däremot kommer jag att yrka bifall till motionen 1027 om reklamskattens negativa konsekvenser för dagspressen.

I motionen har jag och mina medmotionärer erinrat om den häftiga reaktion som uppstod 1971 när den dåvarande socialdemokratiska regeringen lade fram förslag om en ny och särskild skatt på annonser i

pressen. Bl. a. påminde man om pressfriheten och vad dess förutsättningar kräver. Och det var sannerligen inte bara borgerliga tidningar som reagerade mot detta regeringsförslag. Reaktionen var mycket skarp även från socialdemokratiskt håll i dagspressen. En rad socialdemokratiska tidningar sade bestämt nej till annonskatt.

I en skrivelse och i regeringsuppvaktningar framhöll Svenska tidningsutgivareföreningen att en skatt av detta slag skulle få mycket allvarliga konsekvenser för pressen. Tidningsutgivareföreningen – där även socialdemokratiska tidningar ingår – vädjade om att regeringsförslaget *inte* skulle realiseras. I riksdagen gick folkpartiet och moderaterna emot regeringsförslaget. Jag nämner detta även som en erinran till dessa partiers representanter i skatteutskottet, som nyss behandlat vår motion om annonskatten.

Den dåvarande regeringen genomdrev emellertid annonskatten och året därpå genomdrevs en utvidgning av skatten till en allmän reklamskatt. Även då gjorde Svenska tidningsutgivareföreningen sin stämma hörd och vädjade om att annonskatten skulle avskaffas.

Det blev emellertid en allmän reklamskatt, differentierad till 6 % för allmänna nyhetstidningar, dvs. dagspressen i stort, och 10 % för övrig reklam. Ett visst bottenavdrag, motsvarande en annonsintäkt på 3 milj. kr. per år, infördes samtidigt.

Riksdagens beslut om en allmän reklamskatt var olyckligt, och det blir inte ett dugg bättre av att det gått några år sedan det börjat verka. Konsekvenserna har också mycket riktigt påtalats av Tidningsutgivareföreningen. I en skrivelse i samband med en uppvaktning för budgetminister Mundebo den 9 december i fjol påtalade Tidningsutgivareföreningen den allvarliga ekonomiska situation som dagspressen har hamnat i. Man redovisade också något av den konkurrenssnedvridning som reklamskatten har åstadkommit och som drabbat just dagspressen, alltså den del av pressen som riksdagen har funnit så samhällsangelägen att riksdagen där går ut med ett par hundra miljoner i huvudsakligen selektivt stöd.

När det inte från den borgerliga regeringen kom några signaler i budgetpropositionen om en avveckling av annonskatten återkom Tidningsutgivareföreningen till regeringen med en skrivelse den 26 januari i år. Då framlade man åter starka skäl för ett slopande av denna extra beskattning, som läggs på tidningarna vid sidan av momsens på annonserna. Självfallet drabbas också allmänheten i sista ledet. Eftertextannonser, dödsannonser och allt annat i annonsväg belastas ju med och av denna skatt.

Oändligt många röster har under dessa år höjts med maningar om att slopa annons- och reklamskatten. De rösterna har inte bara kommit från pressens och reklammediernas håll. Utbildningsminister Jan-Erik Wikström hör till dem som officiellt har framhållit att annonskatten bör avskaffas. Det gjorde han bl. a. vid ett möte med Publicistklubben i fjol höstas här i Stockholm. Senare har han också vid ett möte hos

Tidningsutgivareföreningen framhållit som sin mening att denna skatt bör avvecklas helt.

För statskassan rör det sig om en relativt begränsad summa, drygt ett par hundra miljoner i år. Men för dagspressen rör det sig om en tung marginell börda ovanpå den mycket kostnadsintensiva verksamhet som tidningsutgivning utgör. Jag upprepar att annonserna dessutom är belastade med mervärdeskatt.

Som jag påpekat finns det en rad skäl för att avskaffa reklamskatten, framför allt då den del som drabbar dagspressen. Nyligen kunde vi läsa vad den nye ordföranden i Tidningsutgivareföreningen, chefredaktör Lennart Hirschfeldt i Upsala Nya Tidning, anförde i en TT-intervju som infördes i rätt många tidningar, både socialdemokratiska och icke socialdemokratiska. "Annonsskatten bör avskaffas för dagstidningarna", betonade Lennart Hirschfeldt, och han gav övertygande skäl för detta.

I vår motion 1027 framhåller Allan Åkerlind, Sten Svensson i Skara, Rune Rydén och jag att annonsintäkterna är av största betydelse för tidningarnas ekonomi. För dagspressen utgör de två tredjedelar av de totala tidningsintäkterna. Vidare erinrar vi om att den ekonomiska situationen för dagspressen belystes i 1972 års pressutredning, varvid det framkom att branschens ekonomi för åren 1973 och 1974 generellt var mycket svag. Någon förbättring har heller inte skett. Tvärtom har den allmänna lönsamhetsnivån ytterligare försämrats mycket påtagligt under de senaste åren.

Nu är det inte heller bara s. k. andratidningar och lågtäckningstidningar – som det numera heter – som har problem. En undersökning som Tidningsutgivareföreningen gjort bland de 43 största tidningsföretagen i vårt land visar att 13 av 34 s. k. förstatidningar redovisar negativt resultat efter bokföringsmässiga avskrivningar. Till yttermera visso framgår det av TU-undersökningen att antalet förlustföretag i dagspressen var ännu större, sedan hänsyn tagits till kalkylmässigt avskrivningsbehov. Antalet förlustföretag var då 19 av de 34, alltså mer än hälften.

Sedan dess har kostnadsökningarna under år 1976 ytterligare pressat och försämrat dagspressens ekonomi. Också i år blir det kostnadshöjningar för pressens mycket personalintensiva verksamhet. Ytterligare prishöjningar på abonnemang, lösnummer och annonser tenderar nu att bli prohibitiva.

Någon avsevärd förbättring av situationen för s. k. andratidningar eller lågtäckningstidningar torde inte heller kunna utläsas, presstödet till trots. Vad som bidragit till det ekonomiskt allt kärvare läget torde utan tvivel vara reklamskattens konkurrensmässigt snedvridande effekter. Av den åberopade skrivelsen av den 6 december i fjol från TU framgår bl. a. att den faktiska skattesatsen för dagspressen, sedan bottenavdraget gjorts, uppgår till i genomsnitt 4,5 %, medan den hårt konkurrerande direktreklamen – den som översvämmar våra brevlådor där hemma – slipper undan med ca 3 %. Det är en rätt väsentlig skillnad. Detta innebär onekligen en diskriminering av dagspressen, som föga rimmar med statsmak-

ternas uttalanden om den stora samhällsbetydelse som just dagspressen har.

Här föreligger det alltså en brist på konkurrensneutralitet, och snedvridningen förstärks onekligen av den höjning av bottenavdraget som nyligen beslutats av riksdagen. Från tidigare tre miljoner höjs nu avdraget till sex miljoner, alltså en fördubbling. Klart är att flertalet veckotidningar, fackpress och populärpress drabbas betydligt mindre av reklamskatten än dagspressen. En tidning som inte utkommer mer än en gång i veckan eller bara med några få nummer per år har givetvis lägre annonsintäkter och följaktligen lägre produktionskostnader än dagliga tidningar. Eftersom den skattefria intäktssumman på den årliga annonsomsättningen är lika för alla, betalar populärpressen en relativt sett lägre skatt, eller – när det gäller många tidningar – ingen skatt alls på sina annonser. Beräkningar har visat att den verkliga reklamskatten för populärpressen som grupp – det är tidningar av alla möjliga slag, kolorerad veckopress kallas den ju ibland – stannade i fjol vid 3,5–4 %, medan dagspressen som grupp belastas med drygt 5 %. Efter höjningen av bottenavdraget, som nyligen beslutades av riksdagen, torde den verkliga skattesatsen stanna vid någon enstaka procent för populärpressen.

Detta faktum och det förhållandet att dagspressens ekonomiska problem uppenbarligen växer i omfattning visar behovet av åtgärder i kostnadssänkande riktning för just dagspressen. Det kan även konstateras att den tilltagande floran av gratispridda annonsblad, som också är föremål för behandling i skatteutskottets betänkande, ytterligare försämrar dagspressens situation, vilket inte minst framhållits av Svenska journalistförbundet.

Herr talman! Skatteutskottet har dessvärre avstyrkt vår motion 1027. Utskottet grundar sitt avstyrkande på ett antagande, nämligen att vi motionärer vill befria dagspressen från annonsskatt. Vad vi begärt i motionen, och det är ju detta man i första hand måste hålla sig till, är en utredning om konsekvenserna av reklamskatten för dagspressen, eller – som det heter – allmänna nyhetstidningar. Det förefaller som om utskottet är så helt på det klara med att en utredning skulle visa att det är nödvändigt att slopa annonsskatten att utskottet för den skull inte ens kan gå med på en utredning. Insikten finns alltså hos utskottet, men man vill inte ta konsekvenserna.

Detta, herr talman, finner jag anmärkningsvärt. Jag ber att få yrka bifall till motionen 1027. En begäran om en utredning om reklamskattens negativa konsekvenser för dagspressen bör kunna anses rimlig och bör även kunna tillstyrkas av socialdemokratiska ledamöter. Fråga partivännerna i A-pressen!

I detta anförande instämde herrar Svensson i Skara (m) och Rydén (m).

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Man kan anlägga två synsätt på de frågor som vi nu diskuterar. Man kan se annonsskatten och för övrigt hela reklamskatten som en isolerad fråga, som en skatt bland alla andra, och försöka få till stånd konkurrensneutralitet mellan olika typer av företag och mellan olika sorters reklam. Men det riktiga – och till den slutsatsen har utskottet kommit – är väl ändå att se denna form av skatt i samband med pressstödet. Syftet för skattens genomförande en gång i tiden var ju att skaffa resurser för att kunna ge ett effektivt presstöd. Skatten som sådan – och som den senare utformades – betraktades ju också som en form av utjämning mellan olika typer av tidningar och ingick därför indirekt också som något slags åtgärd i den tidningspolitik som skulle föras.

Det är självklart att ett avskaffande av annonsskatten skulle gynna tidningarna väldigt mycket, om man ser tidningarna som grupp. Ett sådant avskaffande av skatten skulle dock i första hand gynna de stora tidningarna eller de tidningar som har många annonser, medan de mindre tidningarna knappast skulle få någon ytterligare hjälp alls. Genom en konstruktion med ett skattefritt grundbelopp – vilket herr Knutson har redogjort för – där skatten på de första sex miljonerna i annonsintäkter per år inte behöver inlevereras betalar små tidningar och sådana som har liten annonsvolym knappast någon annonsskatt alls.

När jag säger att ett slopande av annonsskatten skulle betyda mycket pengar för tidningarna som grupp, så utgår jag från ett antagande att priserna på annonserna skulle höjas med det belopp varmed skatten sänks, även om detta i princip är felaktigt. En skatt som uttas av allmänheten bör ju om den slopas komma allmänheten till godo, men den principen är ju redan bruten beträffande det fria bottenbeloppet.

Skatteutskottet anser för sin del att det inte är möjligt att minska statens skatteinkomster med något hundratal milj. kr., kanske något mera, och samtidigt ha kvar presstödet, som kostar ca 200 milj. kr. Den radikalaste lösningen, alltså att helt slopa skatten, avvisas således av utskottet av statsfinansiella skäl. Utskottet är dock medvetet om att reglerna för presstöd i vissa lägen kan få icke avsedda effekter. Detta gäller kanske i hög grad också den speciella utjämning som annonsskatten utgör. Jag tycker att även herr Knutson har visat att det är på detta sätt.

Då utskottet ändå inte har velat gå med på motionärernas krav på en särskild utredning av konsekvenserna för dagspressen av reklamskatten, beror detta på att utskottet anser att ett forum för dessa frågor redan finns. Skatteutskottet åberopar härvidlag konstitutionsutskottet, som har menat att den verksamma presstödsnämnden kan ingripa och t. o. m. prioritera de frågor som nu behandlas.

Ett enigt skatteutskott anser att presstödsnämnden inte bara kan utreda de förhållanden som herr Knutson har pekat på utan också kan föreslå de ändringar som nämnden anser motiverade. Detta gäller inte bara de direkta stödfrågorna utan också den del av reklamskatten som drabbar pressen.

Nr 145

Onsdagen den
1 juni 1977

Reklamskatten

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan.

Herr KNUTSON (m):

Herr talman! Det är fortfarande bara en utredning om reklamskattens negativa konsekvenser som vi begär. Skatteutskottets ordförande utgår från att ett slopande av skatten genast skulle tas igen av tidningarna genom en höjning av annonspriset. Det är någonting som varken jag eller andra inom pressen tror. Konkurrenssituationen är mycket hård, och det finns inte så särskilt stort utrymme att lägga på någonting som motsvarar annonsskatten. I stället kan man tala om att behovet är desto större att täcka de förluster som många tidningar redan är drabbade av.

Jag upprepar vad jag anförde tidigare, nämligen att den undersökning som Tidningsutgivareföreningen – det är ju en objektiv organisation även för socialdemokratiska tidningar – gjorde 1975 visade att 13 av 34 s. k. förstatidningar redovisar negativt resultat efter bokföringsmässig avskrivning.

Herr talman! Även mycket stora dagstidningar i vårt land går med förlust. Svenska Dagbladet är ett exempel. Denna tidning får presstöd men det räcker ändå inte till. Tidningen Arbetet, som är en stor tidning, går heller inte ihop. Jag liksom kanske många andra ledamöter av denna kammare är medveten om att även en ännu större dagstidning går med förlust.

Det är alltså en ytterligt pressad situation för denna verksamhetsgren i vårt land som anses så angelägen för samhället att staten genom riksdagens beslut går ut med selektiva stödåtgärder.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1027 av herr Knutson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöts att kammarens fortsatta överläggningar skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 11 Anmälades och bordlades

Förslag

1976/77:20 Riksdagens revisorers skrivelse angående ärendebalanserna vid kammarrätterna

§ 12 Anmäldes och bordlades

Trafikutskottets betänkande

1976/77:26 med anledning av propositionen 1976/77:146 om vissa sjö-
fartsfrågor jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:35 med anledning av propositionen 1976/77:118 om utvidgning
av den svenska fiskezonen jämte motion

Näringsutskottets betänkanden

1976/77:49 med anledning av propositionen 1976/77:110 om ändring i
lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (avtalsvillkors-
lagen), m. m. jämte motioner

1976/77:50 med anledning av propositionen 1976/77:112 om ändring i
lagen (1966:742) om hotell- och pensionatryrelse jämte motion

1976/77:51 med anledning av motion om en översyn av lagen om un-
derstödsföreningar

1976/77:52 med anledning av motion om lagstiftning mot könsdiskri-
minerande reklam

1976/77:53 med anledning av propositionen 1976/77:139 om vissa varvs-
frågor jämte motioner

§ 13 Anmäldes och bordlades

Motioner

1976/77:1679 av herrar *Göransson* och *Sörenson*

1976/77:1680 av herr *Svensson* i Skara *m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:155 om ändrat huvudmanna-
skap för vissa av de tvätterier som drivs av förenade fabriksverken

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 18.07.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert